

THOMAS MANN
MARIO ÉS A VARÁZSLÓ

elbeszélések

TARTALOM

WÄLSUNG-VÉR

ZÚRZAVAR ÉS KORA BÁNAT

MARIO ÉS A VARÁZSLÓ
TRAGIKUS ÚTI ÉLMÉNY

Wälsung-vér

Hét perc híján tizenkettő - Wendelin tehát az első emeleti előcsarnokba ment, és megkongatta a gongot. Ott állt szétterpesztett lábbal, ibolyaszínű térdnadrágjában az idő fakította imaszőnyegen, és nagyokat sújtott a verővel a fémtányérra. A vad, kannibáli és céljához képest túl-méretezett, érces lárma mindenhová elhatolt: a jobb és bal oldali szalonba, a biliárdterembe, a könyvtárszobába, a télikertbe, le és föl a ház minden zugába, melynek egyenletesen fűtött levegőjét édes és egzotikus parfüm itatta át. Végre elhallgatott, és Wendelin még hét percig egyéb dolga után látott, mialatt Florian az ebédlőben az utolsó simításokat végezte a reggelizőasztalon. Pontban tizenkettőkor azonban másodszor hangzott fel a harcias figyelmeztetés. És erre megjelentek.

Aarenhold úr kurta léptekkel jött a könyvtárszobából, ahol régi nyomtatványaival foglalatokodott. Rendszeresen vásárolt irodalmi régiségeket, első kiadásokat a világ minden nyelvén, drága és dohos ódon könyveket. A kezét dörzsölgette csendesen, közben halk és kissé szenvedő módján megkérdezte:

- Beckerath még nincs itt?

- Majd csak megjön. Ugyan mért ne jönne? Megtakarít egy reggelit az étteremben - felelte Aarenholdné, miközben nesztelenül jött fel a vastag futószőnyeggel fedett lépcsőn, melynek padkáján kicsiny, ősrégi templomi orgona állt.

Aarenhold úr hunyorgott. Felesége lehetetlen valaki volt. Apró termetű, csúnya, korán megvénült, s mintha valami idegen, délszaki nap tüzétől aszott volna össze. Beesett mellén briliánsláncot viselt. Ősz haját számos bodorban, körülményes és magasra búbozott coiffure-ré elrendezve hordta, melyre valahol oldalt nagy, színesen szikrázó és ráadásul fehér tollforgóval ékesített briliánsboglár tapadt. Aarenhold úr és a gyerekek nemegyszer találó szavakkal rótták meg e hajviselet miatt. De Aarenholdné szívósan ragaszkodott a maga ízléséhez.

Jöttek a gyerekek. Kunz és Märit, Siegmund és Sieglinde. Kunz sujtásos egyenruhában volt, szép, barna férfi, ajka duzzadt, és arcán félelmes párbajforradás. Hat hete gyakorlatozott huszárezredénél. Märit bő ruhában, fűző nélkül jelent meg. Hamvasszőke volt, kampós orru, szürke ragadozómadár-szemű és keserű szájú, huszonnyolc éves, szigorú leány. Jogot tanult, és megvető arckifejezéssel a maga útját járta.

Siegmund és Sieglinde jöttek utoljára, kéz a kézben, a második emeletről. Ikrék voltak és a legfiatalabbak: gracilisak, mint a nád vessző, és termetre tizenkilenc évükhöz képest gyermekesek. A leány bordóvörös bársonyruhát viselt, alakjához súlyosat, a cinquecento flórenci divatára emlékeztetőt. A fiú szürke zsakettet, málnaszínű nyersselyem nyakkendő, karsú lábán lakkcipőt és apró briliánsokkal kirakott kézelőgombot viselt. Erős növésű fekete szakállát borotválta, úgyhogy sovány és fakó arca, feketén összenőtt szemöldökpárja ellenére is megőrizte természetének ephéboszi jellegét. Fejét sűrű, fekete, oldalt elválasztott makrancos fürtök fedték, melyek jócskán lenőttek a halántékára. A leány sötétbarna s mély, sima választékkal kétoldalt a fülére fésült hajában aranypánt, melyből egy nagy gyöngyszem függött le a homlokára - a fiú ajándéka. A fiúnak kisfiús csuklója körül súlyos aranybilincs - a lány ajándéka. Nagyon hasonlítottak egymáshoz. Ugyanaz a kissé konyuló orr, ugyanaz a telten és puhán egymáson pihenő ajak, előreugró arccsont, fekete és fénylő szempár. De legjobban hosszú és keskeny kezük hasonlított, olyannyira, hogy a fiúé se volt férfiasabb

formájú, csak vörösebb színeződésével ütött el a lányétól. És állandóan kéz a kézben jártak, az sem zavarta őket, hogy mindkettőjüké hajlamos volt az izzadásra...

Egy ideig a szőnyeges előcsarnokban állogáltak, és alig beszéltek. Végre megérkezett von Beckerath, Sieglinde vőlegénye. Wendelin kinyitotta neki az előszobaaajtót, belépett fekete redingote-ban, és bocsánatot kért a késésért, mintegy valamennyiüktől külön-külön. Közigazgatási tisztviselő volt, és jó családból való - alacsony, kanárisárga kecskeszakállas és buzgón illetudó. Mielőtt belekezdett egy mondatba, nyitott szájjal nagyot lélegzett, és állát a mellére nyomta.

Kezet csókolt Sieglindének, és így szólt:

- Maga is bocsásson meg, Sieglinde! A minisztériumtól az állatkertig olyan hosszú az út...

Még nem tegezhetette; a lánynak ez nem lett volna ínyére. Sieglinde habozás nélkül felelt:

- Igen hosszú út. Egyébként mi volna, ha erre való tekintettel kissé korábban indulna el a minisztériumából?

Kunz, míg fekete szeme villámló résnyire húzódott össze, így szólt:

- Ez határozottan lelkesítő hatással volna háztartásunk menetére is.

- Istenem... a hivatal... - mondta von Beckerath bágyadtan. Harmincöt éves volt.

A testvérek pergő nyelvvel, csípősen beszéltek, úgy látszott, mintha támadnának, holott talán csak a velük született védekezés szólalt meg, szavuk sértőnek hatott, és alighanem csak a találó szó örömét élvezték, úgyhogy pedantéria lett volna megharagudni rájuk. Beckerath ügyefogyott válaszát tudomásul vették, személyéhez méltónak találták: nincs miért védekeznie, nem kenyere az elmésség. Asztalhoz készülődtek, elől Aarenhold úr, aki von Beckerath úrnak értésére akarta adni, hogy éhes.

Leültek, kibontották a keményített asztalkendőket. A hatalmas, szőnyegekkel fedett és köröskörül tizennyolcadik századbéli faburkolattal bevont ebédlőben, melynek mennyezetén három villanycsillár függött, elveszett a hét személy körülülte családi asztal. A súlyos bútor ott állt a nagy, padlóig érő ablak előtt, melynek lábánál, alacsony rács mögött, szökőkút kecses ezüst-sugara táncolt: onnan tág kilátás nyílt a télies kerten át. A falak felső részét pásztoridilleket ábrázoló gobelinek fedték, melyek, szintúgy, mint a faburkolat, valamikor egy francia kastélyt díszítettek. Az asztal fölé hajolva ültek, ugyancsak gobelinnel bevont puha párnájú székeken. A kemény, patyolatfehér és villogóra vasalt damaszton minden teríték előtt hosszú nyakú kristályvázában két szál orchidea. Aarenhold úr szikár és óvatos kezével orra közepére erősítette a csíptetőt, és gyanakvó arckifejezéssel olvasta el a menükártyát, mely három példányban hevert az asztalon. A gyomor alatt levő idegköteg, a plexus solaris túlérzékenységében szenvedett, mely súlyos zavarok forrásává válhat. Ragaszkodott ahhoz, hogy megvizsgálja, mivel táplálkozik.

Húsleves volt velővel, sole au vin blanc,¹ fácán és ananász.

És semmi más. Családi reggeli volt. De Aarenhold úr elégedett volt: csupa kitűnő, hasznos étel. Jött a leves. A tálalóba torkolló felvonó hozta a konyhából nesztelenül, és a szolgálk hajlott testtartással, feszült figyelemmel, mintegy a szolgálás szenvedélyével hordták körül. Apró csészék voltak, a legfinomabb, áttetsző porcelánból. A fehéres velőgömböcskék ott úsztak a forró, aranysárga lében.

¹ Fehér borban főtt tengeri hal

Aarenhold úr felhevült, s ez arra ösztönözte, hogy kiadósabb lélegzetet vegyen. Óvatos ujjakkal szájához emelte asztalkendőjét, és szavakon tűnődött, melyek kifejezhetnék azt, ami szellemét foglalkoztatta.

- Még egy csészével, Beckerath - mondta. - Tápláló. Aki dolgozik, annak joga van, hogy törődjék magával, még hozzá élvezettel... Persze azt se tudom, szeret-e enni? Örömmel eszik? Ha nem, annál rosszabb önnek. Nekem minden étkezés valóságos kis ünnep. Valaki azt mondta, az élet azért szép, mert úgy van berendezve, hogy az ember naponta négyszer ehetik. Ez az én emberem. De ahhoz, hogy ezt a berendezkedést méltányolni tudjuk, bizonyos fiatalosság és hálás kedély szükséges, s nem mindenki tudja ezeket megőrizni magában... Az ember megöregszik, jó, azon nem változtathatunk. Az a fontos, hogy a dolgok újak maradjanak számunkra, és hogy voltaképpen semmihez se szokjunk hozzá... Most például - folytatta, miközben egy kis marhavelőt illesztett egy zsemledarabkára, és sótt hintett rá - az ön viszonyai változófélben vannak; életnívója alighanem jelentékenyen emelkedni fog. - (Von Beckerath mosolygott.) - Ha élvezni akarja az életét, igazában, tudatosan, művésziesen, azon legyen, hogy új helyzetébe sose szokják bele. A megszokás halál. Az eltompulás maga. Ne élje bele magát, ne engedje, hogy bármi is magától értetődővé váljék, őrizze meg gyermeki ínyét a jólét édességei számára. Látja, kérem... Már egynéhány esztendeje módomban áll, hogy az élet némely kellemességét ne sajnáljam magamtól - (von Beckerath mosolygott) -, és biztosíthatom, hogy ma is még minden istenadta reggel, valahányszor felébredek, egy kis szívdobogásom van, mert selyem a paplanom. Ez a fiatalosság... Pedig tudom, miképpen jutottam el idáig; és mégis úgy nézek szét magam körül, mint egy elvarázsolt herceg...

A gyerekek egymásra néztek, mindenki mindenkire és olyan leplezetlenül: Aarenhold úr nem kerülhette el, hogy észre ne vegye, és szemlátomást zavarba jött. Tudta, hogy valamennyien ellene vannak és megvetik: származása miatt, az ő ereikbe is átörökített vére miatt, vagyonszerzési módja miatt, kedvtelése miatt, melyek szerintük nem illették meg, önszeretete miatt, melyhez való jogát ugyancsak elvitatták, puha és költői fecsegőkedve miatt, mely nem ismerte az ízlés gátlásait... Aarenhold úr tudta ezt, és némiképpen igazat adott nekik; nem volt büntudat híján velük szemben. De végre is nem adhatta fel személyiségét, a maga életformáját s azt a jogát, hogy beszélhessen magáról, kiváltképp azt nem. Joga volt hozzá, elegendő bizonyítékát adta: érdemes arra, hogy figyelembe vegyék. Egy féreg volt azelőtt, egy tetű, igen; de éppen az a képessége, hogy ezt oly mélységesen és annyi önmegvetéssel átérezte, vált alapjává annak a szívós és soha ki nem elégtülő törekvésnek, mely őt naggyá tette... Aarenhold úr Kelet egy távol eső fészkeben született, vagyonos kereskedő lányát vette feleségül, s egy vakmerő és okos vállalkozás, remek manipuláció segítségével, melynek tárgya egy bánya, egy kőszéntelep feltárása volt, hatalmas és elapadhatatlan aranyfolyam zúdult a pénztárába...

A felvonó a halat hozta. A szolgák a tálaló felől sietve vitték a hosszú termen át. Krémszerű mártást kínáltak hozzá, és rajnai bort töltöttek, mely enyhén bizsergette a nyelvet. Sieglinde és Beckerath menyegzőjéről beszéltek.

Közel volt a napja, úgy tervezték, hogy a jövő héten. Szó esett a hozományról, megvitatták a spanyolországi nászút útirányát. Tulajdonképpen csak Aarenhold úr fejtegette mindezt, és von Beckerath szapora s illetudó fejbólintásokkal helyeselt. Aarenholdné mohón evett, és szokás szerint kizárólag ellenkérdésekkel válaszolt, melyekkel nem sokra mentek. Mondatait furcsa és torokhangokban gazdag szavak tarkították, gyermekkori dialektusának csökevényei. Märit maga volt a néma ellenállás a tervezett egyházi esküvővel szemben, mely sértette merőben felvilágosodott elveit. Egyébként Aarenhold úr is hüvös érzésekkel gondolt az egyházi szertartásra, mert von Beckerath protestáns volt. A protestáns esküvő híján van a szépségnek. Más volna, ha von Beckerath katolikus hiten volna. Kunz hallgatott, mert von Beckerath jelenlé-

tében anyja miatt restelkedett. Siegmund és Sieglinde nem tanúsított érdeklődést a dolog iránt. Keskeny és nedves kezüket egymásba tapasztották a székek között. Pillantásuk időnként találkozott, egymásba olvadt cinkos egyetértésben, melynek titkaiból kizárták a kíváncsi világot. Von Beckerath Sieglinde másik oldalán ült.

- Ötven óra alatt - mondta Aarenhold úr - Madridban lehet, ha akarja. Hiába, haladunk, nekem még a legrövidebb úton is hatvan óra kellett... Feltételezem, hogy ön a szárazföldi utat előnyben részesíti a tengeri úttal szemben Rotterdamból?

Von Beckerath sietve a szárazföldi utat részesítette előnyben.

- De Párizst semmi esetre se hagyja ki. Mójában áll egyenesen Lyonon át utazni... Sieglinde már ismeri Párizst. De ön ne szalassza el az alkalmat... Tetszésére bízom, megszakítja-e valahol az utat. Hogy mézesheteik hol kezdődjenek, azt a helyet méltányos, hogy ön válassza meg...

Sieglinde odafordította a fejét, először fordította völegénye felé: nyíltan és elfogulatlanul, ügyet se vetve rá: feltűnik-e valakinek. Belenézett a mellette ülőnek illetendő arcába, tágra nyílt fekete, fűrkésző, várakozásteljes, kérdő, ragyogóan komoly pillantással, mely e három másodpercig némán beszédes volt, mint egy állat szeme. De a székek között ikerfivérének keskeny kezét fogta, akinek összenőtt szemöldöke két fekete ráncba futott az orrgyöke fölött...

A beszélgetés lesiklott a tárgyról, egy ideig nyugtalanul ide-oda csapongott, egy frissen jött szivarküldeményt érintett, mely Havannából érkezett cinkdobozban egyenesen Aarenhold úr számára, majd egy pont körül kezdett körözni, egy tisztán logikai természetű kérdés körül, melyet Kunz vetett fel mellékesen: hogy vajon ha A szükséges és elegendő feltétele B-nek, kell-e, hogy B is szükséges és elegendő feltétele legyen A-nak. Erről vitatkoztak, éleseszűen taglalták, példákat hoztak fel, szaporították a szót, acélos és elvont dialektikával csaptak össze, és alaposan felhevültek. Märit a vita folyamán filozófiai megkülönböztetést tett, és pedig a reális és a kauzális ok között. Kunz leereszkedő fölénytel pleonazmusnak minősítette a „kauzális okot”. Märit ingerült szavakkal kelt a saját terminológiájának védelmére. Aarenhold úr helyrezökentette magát, felemelt egy kenyérdarabkát, hüvelyk- és mutatóujja közé szorítva, és vállalkozott rá, hogy az egészet megmagyarázza. Tökéletes kudarcot vallott. A gyerekek kinevették. Még Aarenholdné is leintette. - Miket beszélsz? - mondta. - Tanultad? Keveset tanultál! - És mire von Beckerath állát mellére nyomta és száján át lélegzetet vett, hogy véleményét nyilvánítsa, a beszélgetés már más tárgynál időzött.

Siegmund beszélt. Ironikusan meghatott nyelven mesélt egy ismerősének megnyerő természetközelségéről és együgyűségéről, aki tudatlanságban leledzett afelől, hogy vajon melyik ruhadarabot nevezik zsakettnek és melyiket szmokingnak. Ez a Parsifal kockás szmokingról beszélt... Kunz még megindítóbb példát tudott az emberi együgyűségről. Valakiről, aki five o' clock tea-n² szmokingban jelent meg.

- Délután szmokingban? - mondta Sieglinde, és elbiggyesztette ajkát. - Ez, tudtommal, csak az állatoknál szokás.

Von Beckerath buzgón nevetett, bár lelkiismerete figyelmeztette, hogy ő maga is ment már teára szmokingban... Így aztán a szárnyasnál általános kulturális természetű kérdésekről a művészetre tértek át: képzőművészetre, melynek von Beckerath értője és kedvelője volt, irodalomra és színházra, melyhez az Aarenhold-ház lakói kiváltképp vonzódtak, bár Siegmund maga festészettel foglalkozott.

² Ötórai teán

A társalgás élénk volt és általános, a gyerekek ugyancsak részt vettek benne, jól beszéltek, ideges és merész taglejtéssel. Az ízlésben az élen jártak, s a végsőkéig igényesek voltak. Levegőnek tekintették mindazt, ami szándék, érzület, álom és küszködő akarat maradt, könnyörtelen álláspontjuk csak a tudást, a teljesítményt ismerte el, azt, ami az erők kegyetlen mérkőzéséből győztesen került ki, és csak a diadalmas mesterműnek adóztak csodálat nélkül, de elismeréssel. Maga Aarenhold úr mondta von Beckerathnak:

- Ön nagyon is jóindulatú, kedvesem, ön a jóakaratot is védelmébe veszi. *Eredményeket*, barátom! Ön így szól: Bár nem egészen jó, amit csinál, de hát csak holmi paraszt volt, mielőtt a művészetre tért át; tehát már ez is csodálatra méltó. Szó sincs róla. A teljesítmény abszolút. Nincsenek enyhítő körülmények. Alkosson elsőrangút, vagy hordjon trágyát. Hová is jutottam volna az ön hálás érzületével? Azt mondhattam volna magamnak: eredetileg csak egy rongy vagy; megható, ha önálló irodáig viszed. Most nem ülnék itt. A világot rá kellett kényszerítenem, hogy elismerjen - nos hát: kényszerítsenek engem is elismerésre az urak. Itt van Rhodus, itt szíveskedjék, kérem, táncolni!

A gyerekek nevettek. Ebben a pillanatban nem vetették meg apjukat. Ott ültek az asztal körül a teremben, puhán és kényelmesen, hanyag testtartással, szeszélyes, elkényeztetett arckifejezéssel, buja biztonságban ültek, de szavuk éles volt, mint ahol számítanak a dolgok, ahol az élet világos látásra, keménységre, védekezésre és éber elmére kényszeríti az embert. Dicséretük tartózkodó beleegyezés volt, gáncsolásuk fürge, éber és tiszteletlen, szempillantás alatt lefegyverzett, lelohasztotta a lelkesedést, szájtató némaságra kárhoztatta az ellenfelet. „Nagyon jónak” az olyan művet mondták, melyhez józan szellemisége folytán ellenvetés nem férhetett, és kigúnyolták a szenvedély baklövéseit. Von Beckerathnak, fegyvertelen rajongásra való hajlamával, nehéz volt a helyzete, főképp mert ő volt az idősebb. Egyre kisebb zsugorodott székén, állát mellére nyomta, és nyitott szájjal, zavartan zihált a vidám túlerő gyűrűjében. Bármiről volt szó, ők ellentmondtak, mintha lehetetlennek, szájalmasnak, megszegyenítőnek éreznék, ha nem mondanak ellent, pompásan csinálták, és közben villámló résnyire húzták össze a szemüket. Rácsaptak egy szóra, ellenfelük egyetlen szavára, kiforgatták, összekuszálták, elvetették, egy másik szót ragadtak fel, halálosan jellemzőt, mely csak úgy surrogott, talált, és remegve állt meg a célban!... Mire a reggeli vége felé járt, a kivörösödött szemű von Beckerathot alaposan megtépázták.

Hirtelen - éppen cukrot szórtak az ananász-szeletekre - Siegmund szólalt meg, és beszéd közben szokása szerint elfintorította az arcát, mint kit a napfény kápráztat:

- Jó, hogy eszembe jut, Beckerath... Sieglinde meg én alázatos kéréssel fordulunk önhöz... Ma a *Walkür*-t adják az Operában... Sieglinde meg én együtt szeretnők hallani még egyszer... Megengedi? Természetesen az ön kegyétől függ...

- Mily elmés! - jegyezte meg Aarenhold úr.

Kunz a Hunding-motívum ritmusát dobolta az asztalterítón.

Von Beckerath, elképedve, hogy akadhat a világon olyasmi, amihez az ő engedélyét kéri, buzgón felelt:

- De Siegmund, miért ne?... És maga, Sieglinde... Pompás ötlet... menjenek feltétlenül... örömezt csatlakozom... Ma kitűnő a szereposztás...

Aarenholdék nevetve hajoltak a tányérjuk fölé. Von Beckerath, akit kirekesztettek, pislogva küszködött egy kis tájékozódásért, és megpróbált tőle telhetőleg részt venni az általános vidámságban.

Siegmund először is rávágta:

- Képzelve csak, szerintem rossz a szereposztás. Egyébként fogadja hálás köszönetünket; de egy kis félreértés történt. Sieglinde meg én arra kérjük, hogy az esküvő előtt még egyszer *csak magunkban* mehessünk el a *Walkür*-t meghallgatni. Nem tudom, vajon így is...

- No de természetesen... Teljesen megértem. Igazán kedves ötlet. Feltétlenül menjenek el...

- Köszönöm. Hálásan köszönjük. Akkor hát befogatom Percy-t és Leiermann-t.

- Bátorkodom közölni veled - mondta Aarenhold úr -, hogy anyád meg én Erlangerékhoz hajtatunk diner-re, éspedig Percyvel és Leiermann-nal. Így kénytelenek lesztek Baallal és Zampával, továbbá a barna hintóval beérni.

- És a jegyek? - kérdezte Kunz.

- Régen megváltottam - mondta Siegmund, és hátravetette a fejét.

Nevettek, miközben a vőlegény szemébe néztek.

Aarenhold úr hegyes ujjával felnyitott egy belladonna-poros tasakot, és óvatosan a szájába szórta. Aztán rágyújtott egy széles, lapos cigarettára, amely csakhamar pazar illatot árasztott. A szolgák odaugrottak, hogy Aarenhold úr és felesége mögül elhúzzák a székeket. Elhangzott a parancs, hogy a kávé-t a télikertben szolgálják fel. Kunz éles hangon kérte a dogcartját, hogy a kaszárnyába hajtson.

Siegmund az Operába készült, tehát már több mint egy órája öltözködött. Rendkívüli és csillapíthatatlan tisztálkodási vágy élt benne, olyannyira, hogy napjának tekintélyes részét a mosdótál előtt töltötte. Most nagy, fehér keretes empire tükre előtt állt, a púderpamacsot a kovácsolt szelencébe mártotta, és bepúderezte frissen borotvált állát és arcát; mert szakálla olyan erős volt, ha este elment, kénytelen volt másodszor is borotválkozni.

Egy kissé tarkán állt ott: rózsaszín selyem alsónadrágban és rövid harisnyában, vörös szattyán-papucsban és sötét mintájú, bélelt, világosszürke prémhajtókás házikabátban. És körülötte a nagy, csupa fehérre lakkozott és előkelően praktikus tárgyakkal berendezett hálószoba, ablakai mögött az állatkert csupas és ködös fakoronáinak sokasága.

Már erősen sötétedett, Siegmund tehát felkattantotta az izzólámpákat, melyek a fehér mennyezeten nagy körben elrendezve, teljes fényvel töltötték meg a szobát, aztán a bársonyfüggönyt a homályosuló ablaktáblák elé húzta. A szekrény, a mosdóasztalka, a toilette víztiszta tükörmélye felitta a fényt; csillogtak a csiszolt üvegcsék a csempézett fal polcán. Siegmund folytatta az önmagával való foglalatoskodást. Olykor-olykor, ha elgondolkozott, összenőtt szemöldöke két fekete ráncba futott az orrgyöke fölött.

Napja úgy múlt el, ahogy el szoktak múlni napjai: üresen és gyorsan. Az előadás fél hétkor kezdődött, és mivel már fél ötkor hozzáfogott az öltözködéshez, délutánja hamar elrepült. Kettőtől háromig heverőjén pihent, utána megeázott, aztán a fölösleges órát azzal töltötte el, hogy dolgozószobájának kényelmes bőrfotelében elnyúlva - fivérével, Kunzcal közös volt ez a szoba - több újonnan megjelent regényből elolvasott néhány oldalt. Mind e teljesítményeket szájalmasan gyengének tartotta, mindazonáltal elküldött néhányat a könyvkötőhöz, hogy könyvtára számára művésziesen beköttesse őket.

Délelőtt egyébként dolgozott. A délelőtt tíz és tizenegy közötti órát tanárának műtermében töltötte el. Ez a tanár, európai hírnévű művész, képezte ki Siegmund rajzoló- és festőtehetségét, és havi kétezer márkát kapott Aarenhold úrtól. A nevelés határán volt, amit Siegmund festett. Maga is tudta, és eszébe se jutott, hogy vérmes reményeket tápláljon művészi tehetsége felől. Túl eszes volt ahhoz, semhogya fel ne ismerje: létfeltételei nem a legkedvezőbbek esetleges alkotótehetségének kibontakozására.

Életének külső felszerelése olyan gazdag, sokrétű, túlterhelt volt, hogy magára az életre alig maradt hely. Ennek a felszerelésnek minden egyes darabja olyan értékes és szép volt, hogy igényességében föléje nőtt a célnak, melyet szolgált, zavart keltett, fölemésztette a figyelmet. Siegmund beleszületett a bőségbe, és kétely nélkül hozzászokott. És mégis az volt az igazság, hogy ez a bőség szakadatlanul foglalkoztatta és izgatta, állandó gyönyörével ingerelte. Úgy járt vele, akár akarta, akár nem, mint Aarenhold úr, aki azt a művészetet gyakorolta, hogy alapjában véve semmihez se szokják hozzá...

Szeretett olvasni, mintegy mélyebb ösztön parancsszavára vonzódott a betűhöz és a szellemhez, fegyvernek érezte. De sose adta át magát teljesen egy könyvnek, sose feledkezett úgy bele, ahogy előfordul, ha az embernek az az egy könyv az egyetlen és legfontosabb, mint külön kis világ, melynek körén túl nem száll a tekintet, belezárkózik és elsüllyed benne, hogy még az utolsó betűjéből is táplálékot szívjon. Özönlöttek asztalára a könyvek és folyóiratok, valamennyit megvehette, ott halmozódtak körülötte, s míg olvasott, a még olvasandók tömege nyugtalanította. De a könyveket beköttette. Préselt bőrben, Siegmund Aarenhold szép névjelével ellátva, pompázatosan és önelégülten sorakoztak ott a könyvek, és súlyként neheztedek életére: terhes kincsként, amelyet nem sikerült meghódítani.

A nappal az övé, szabad volt, ajándékul kapta valamennyi óráját napkeltétől napnyugtáig; ám Siegmund mindazonáltal nem talált bensejében időt valami akarásra, a véghezvitelről nem is szólva. Nem volt hős, óriás erőkkkel nem rendelkezett. Az előkészület, a fényűző felszerelés ahhoz, ami tulajdonképpen és komoly lehetett, felélte minden latba vethető erejét. Mennyi körültekintés és szellemi erő pazarlódott el egy alapos és tökéletes öltözködés közben, mennyi figyelmet kötött le ruhatárának, cigaretta-, szappan-, parfümállományának ellenőrzése, mennyi elhatározóképeséget igényelt az a napjában kétszer-háromszor visszatérő pillanat, amikor nyakkendőt kellett választania! Pedig kellett. Fontos volt. Ám járjanak csak az ország szőke polgárai gondtalanul cúgos cipőben és dupla gallérban. Az ő külseje igenis tetőtől talpig gáncsolhatatlan és makulátlan legyen...

Végtére senki se várt tőle mást, csak ezt. Időnként, ha pillanatokra bágyadtan megmozdult benne valami nyugtalanság azért, ami talán a „tulajdonképpen” lehetett, érezte, hogy ennek az idegen várakozásnak a hiánya csakhamar megbénítja, és feloldja a nyugtalanságot... A házirend fő szempontja az volt, hogy a nap lehetőleg gyorsan és érezhető üres órák nélkül teljék el. Egyik étkezés hamar követte a másikat. Hét óra előtt volt a diner; az este, a jó lelkiismerettel eltöltött henyélés ideje, hosszúra nyúlt. A napok továtúntek, és éppoly gyorsan jöttek és mentek az évszakok. Két nyári hónapot a tóparti villában töltöttek, a tenispályákat övező tágas és pompázó kertben, a hűvös parki utakon, ahol bronzszobrok álltak a nyírott gyepen - a harmadikat a tenger mellett, havasok közt, szállodákban, hol, ha lehetett, még költekezőbben éltek, mint otthon... Nemrégiben még, téli napokon, elkocsizott a főiskolára, hogy meghallgasson egy-egy alkalmas időpontban tartott művészettörténeti előadást; ezt is abbahagyta, mert az urak, akik rajta kívül megjelentek ott, szaglóérzékének ítélete szerint korántsem fürödtek eleget...

Ehelyett sétálni járt Sieglindével. A lány mellette volt a kezdet kezdete óta, hozzá tartozott, mióta együtt kezdtek gügyögni és tipegni, és neki nem volt barátja, sose volt, csak ő, aki együtt született vele, pazar ékességű, fekete hasonmása, akinek keskeny és nedves kezét fogta, míg a dűsan megrakott napok meddő termést hozva siklottak tova mellettük. Sétáikra friss virágot vittek magukkal, ibolya- vagy gyöngyvirágcsokrokcskát, felváltva szagolgatták, olykor mindketten egyszerre. Mentek, s kéjes és hanyag odaadással szítták be a kedves illatot, ápolták vele magukat, mint önző betegek, megmámorosodtak tőle, mint reménytelenek, egy belső gesztussal elutasították maguktól a kellemetlen illatú világot, és szerették egymást

választékosan kivételes feleslegességükért. De amit mondtak, éles volt és szikrázóan találó; az emberekre vonatkozott, akikkel találkoztak, a látott, hallott, olvasott dolgokra, olyanokra, melyeket mások alkottak, azok, akik arra valók, hogy művüket kitegyék a szónak, a jellemzésnek, az elmés ellentmondásnak...

Aztán jött von Beckerath, a minisztériumban dolgozott, és jó családból való volt. Megkérte Sieglinde kezét, és az ő oldalán esett a latba Aarenhold úr jóakarató semlegessége, Aarenholdné közbenjárása és Kunznak, a huszárnak buzgó támogatása. Türelmes, iparkodó és végtelenül illetudó. Sieglinde, miután elég sokszor tudtára adta, hogy nem szereti, egyszer vetette csak rá a szemét vizsga, várakozásteljes, néma nézéssel, ragyogóan komoly pillanattal, mely szavak nélkül beszélt, mint egy állat szeme - és igent mondott. És aki uralkodott rajta, magának Siegmundnak is része volt ebben az eredményben; megvetette magát, de nem volt ellene, mert Beckerath a minisztériumban dolgozott, és jó családból való volt...

Időnként, míg öltözködött, összenőtt szemöldöke két fekete ráncba futott az orrgyöke fölött... A jegesmedvebőrön állt, mely ágya előtt nyújtotta ki mancsait, belesüppedt a lába, valami szagos vízzel végigmosta magát, aztán összehajtogatott frakkingéért nyúlt. Sárgás felsőteste, melyre most rásimult a keményített és csillogó vászon, sovány volt, mint egy kamaszé, de bozontos, fekete. Folytatta az öltözködést, fekete selyem alsónadrágot vett fel, fekete selyemből készült rövid harisnyát és ezüstcsatos fekete harisnyakötőt, belebújt vasalt nadrágjába, melynek fekete szövete selymesen csillogott, keskeny válla fölé erősítette fehér selyem nadrágtartóját, és lábát egy zsámolyra helyezve, kezdte begombolni lakkcipőjét. Kopogtak.

- Bejöhetek, Gigi? - kérdezte Sieglinde kintről.

- Igen, gyere - felelte.

Sieglinde belépett, már útra készen. Tengerzöld, ragyogó selyemruhát viselt, melynek hegyes nyakkivágását széles ekrü szegély díszítette. Az öv felett, egymással szemben, két hímzett páva tartott csőrében egy füzért. Sieglinde éjsötét hajában most nem volt ékszer; de vékony gyöngysoron nagy, tojásdad drágakő függött meztelen nyakán, melynek bőre olyan volt, mint a füsttel érlelt tajték. Karjára vetve ezüsttel gazdagon átszőtt kendő.

- Nem titkolhatom el - mondotta -, hogy a kocsi vár.

- Merem állítani, hogy két percig még nyugodtan várni fog - replikázott tüstént a fiú. Tíz perc lett belőle. A lány ott ült a fehér bársonyheverőn, és nézte, ahogy serényen munkálkodott.

Nyakkendők színzavarából egy fehér pikészalagot választott ki, és hozzáfogott, hogy a tükör előtt megkösse.

- Beckerath - mondta Sieglinde - a színes nyakkendőket is még mindig csokorba kötve viseli, ahogy tavaly volt a divat.

- Beckerath - mondta Siegmund - a legtriviálisabb lény, akibe belepillanthattam. - Aztán hátrafordult Sieglinde felé, elfintorította az arcát, mint kit a napfény kápráztat, és hozzátette:

- Egyébként arra kérlek, hogy a mai est folyamán ne említsd többé ezt a germánt.

A lány kurtán felnevetett, és így válaszolt:

- Biztosíthatlak, hogy kérésed teljesítésének nincs különösebb akadálya.

Siegmund felvette mély kivágású pikémellényét és rá a frakkot, az ötször felpróbált frakkot, melynek puha selyembélése, miközben belebújt, lágyan simogatta belesikló ujjait.

- Mutasd csak, melyik gombkészletet vetted - szólt Sieglinde, és odalépett hozzá. Az ametisztkészlet volt. Ingmellén, kezelőjén, fehér mellényén egy garnitúrából való gombok.

Sieglinde csodálattal, büszkeséggel, áhítattal nézte - mély, sötét gyöngédséget sugárzott a szeme. S mert ajkai olyan puhán pihentek egymáson, Siegmund rácsókolt. A heverőre ültek, hogy egy pillanatra még kedvük szerint eljátszadozzanak egymással.

- Milyen puha, puha vagy újra - szólalt meg Sieglinde, és megsimogatta a fiú borotvált arcát.

- A karod, mint a selyem - mondta Siegmund, és ujjai végigsiklottak a lány finom alsókarján, miközben beszítta ibolyaillatát.

Sieglinde csókot lehelt hunyt szemére; a fiú a nyakát csókolta meg, ott, ahol a drágakő függött. Egymás kezét csókolták. Valami édes érzékiséggel kedvelte egyik a másikat, elkényeztetett és pazar ápoltságáért és jó illataért. Végül már úgy játszadoztak, mint a kiskutyák, mikor harapdálják egymást. Aztán Siegmund felállt.

- Ma ne késsünk el - mondta. Zsebkendőjére nyomta még a parfümösüveg száját, egy cseppet szétdörzsölt keskeny, vörös ujjai közt, fogta a kesztyűjét, és közölte, hogy elkészült.

Eloltotta a villanyt, és elindultak: a vörösös fényben úszó folyosón át, hol sötét, régi festmények függtek, elhaladtak az orgona mellett, le a lépcsőn. A földszinti előcsarnokban állt és várt a kabátokkal Wendelin, hosszú sárga paletotjában valóságos óriás; hagyták, hogy felsegítse rájuk. Sieglinde sötét fejcskójának a fele eltűnt a kabát ezüstróka gallérjában. A kőkockás folyosón át kiléptek, nyomukban a szolgál.

Enyhe idő volt, és gyéren havazott, fehéres világításban, nagy, rongyszerű pelyhekben. A kocsi ott várt a kapu előtt. A kocsis, keze rozettás kalapján, kissé előrehajolt a bakon, míg Wendelin figyelemmel kísérte a testvérpár beszállását. Aztán becsapódott a kocsiajtó, Wendelin fellendült a kocsis mellé a bakra, és a fogat tüstént gyors iramban csikorgott át a kavicsos előkerten, kigördült a magas és szélesre tárt kertkapun, kecses ívben jobbra kanyarodott és tovarobogott.

Az apró, puha fülke, amelyben ültek, enyhe meleget árasztott.

- Lehúzzam? - kérdezte Siegmund... És Sieglinde beleegyező bólintására ráhúzta a barna selyemfüggönyöket a csiszolt üvegtáblákra.

A város szívében voltak. Átszűrődő fények tünedeztek tova a hintó függőnye mögött. Nesztelenül repülő kocsijuk rugalmasan vitte őket a talaj zökkenőin; a lovak kemény ütemű patkócsattogása körül a nagy élet gépezete sivitott, csengett és dübörgött. S ők mindettől elzárva, oltalmas puhaságban, csendesen ültek a barna selyempárnán, kéz a kézben.

A kocsi a bejárat elé gördült és megállt. Wendelin az ajtónál termett, hogy a kiszállásnál segédkezzék. Az ívlámpák világosságában szürke, fagyoskodó emberek bámulták érkezésüket. Kutató és gyűlölködő pillantások keresztüzében mentek át az előcsarnokon, mögöttük a szolgál. Már késő volt, csönd volt. Felmentek a külső lépcsőn, kabátjukat Wendelin karjára vetették, egy pillanatig ott álltak egymás mellett az egyik magas tükör előtt, aztán a kisajtón át beléptek a páholyba. Székek csapódására, a csend előtti beszélgetések utolsó morájára érkeztek. Abban a pillanatban, mikor a páholy nyitogató a bársony támlásszékeket alájuk tolt, elsötétedett a terem, és odalent vad hangvétellel kezdődött a nyitány.

Vihar, vihar... S kik könnyűszerrel és lebegő kedvezéssel jutottak el ide, frissen, töretlenül, akadályoktól, apró, lehangoló bosszúságoktól nem érintve: Siegmund és Sieglinde nyomban beleélték magukat a muzsikába. Vihar és villámlás. Fergeteg az erdőn. Feldübörgött az Isten nyers parancsa, ismétlődött haragtól eltorzulva, és engedelmes mennydörgés csattant a nyomában. A függöny felrepült, mintha a vihar lebbentette volna szét. S ott volt a pogány terem a sötétben izzó tűzhellyel, közepén a kőrisfa törzsének magasra nyúló körvonalai. Siegmund,

egy rózsás arcú férfiú, zsemleszínű szakállal, megjelent a fából ácsolt ajtóban, és elcsigázva s kimerülten támaszkodott az ajtófélfának. Aztán állati bőrökkel és szíjakkal körülcsavart lába tragikusan vontatott léptekkel vitte előre. Parókájának szőke fürtjei s szőke szemöldökpárja alól megtört pillantású kék szemét mintegy kérlelve a karmesterre szegezte; és végre a zene meghátrált, szünetet tartott, hogy hallani lehessen a tenorista hangját, mely világosan és ércesen csengett, bár ziháltában tompította. Szaggatottan énekelte, hogy meg kell pihennie, bárkié is ez a tűzhely; és az utolsó szavaknál súlyosan a medvebőrre hullott, és ott maradt fekve, fejét húsos karjára támasztva. Álmában zihált a melle.

Egy perc telt el, a zene éneklő, beszélő, hírt adó özöne töltötte ki, mely az események lábánál hömpölyögtette áradatát... Aztán balról jött Sieglinde. Alabástrom keble volt, mely csodálatosan hullámozott muszlinruhájának bőrökkel teleaggatott kivágásában. Álmélkodva vette észre az idegen férfit; tehát állat keblére nyomta, hogy ráncot vetett, ajkát beállította, hogy kifejezést adjon csodálkozásának, hangokban, melyek puhán és melegen szálltak fel fehér nyakából, és melyeket a nyelvével, mozgékony szájával alakított...

Ápolta a férfit. Lehajolva hozzá, hogy keble a vadbőr alól elébe virágzott, két kézzel nyújtotta neki az ivókürtöt. Az idegen ivott. A muzsika megindítóan beszélt enyhületről és hűvös jólétről. Aztán nézték egymást sötét elragadtatással, a felismerés friss meglepetésével a szemükben, némán adva át magukat a pillanatnak, mely odalenn mély, elnyújtott énekként csendült fel...

Méhsört hozott neki, előbb maga érintette meg ajkával a kürtöt, aztán elnézte, ahogy hosszan ivott. És újra egymásba mélyedt a pillantásuk, a zenekarban újra felhangzott a vontatott és epedő mély dallam... Aztán a férfi felpattant, komoran, fájdalmas tiltakozással, s míg meztelen karját csüggedten hullatta alá, az ajtó felé indult, hogy bánatát, magányosságát, üldözött, gyűlölt létét el az asszonytól, a vadonba visszavigye. Sieglinde utánakiáltott, és mert a férfi nem hallotta, kíméletlenül, magasra nyújtott karral tett vallomást a maga balsorsáról. Az idegen megállt. Sieglinde lesütötte a szemét. Lábuknál a zene sötéten beszélt a kettőjüket összefonó közös bánatról. A férfi maradt. Karját összefonva állt a tűzhely előtt, sorsára várva.

Hunding jelent meg, pohos és iksz-lábú, mint egy bivaly. Fekete szakállába barna gubancok vegyültek. Fegyvercsörtető motívuma jelezte jöttét, és most itt állt, sötéten és nehézkesen lándzsájára támaszkodva, és bivalyszemével az idegenre bámult, akit aztán bizonyos barbár udvariassággal vendégként üdvözölt. Basszusa rozsdás és hatalmas volt.

Sieglinde vacsorához terített; s míg az asztal körül szorgoskodott, Hunding lassú és bizalmatlan pillantását ide-oda jártatta közte és az idegen közt. Ez a fajankó jól látta, hogy azok ketten hasonlítanak egymáshoz, egy és ugyanazon fajtából valók, abból a zabolátlan, nyakas és rendkívüli fajtából, melyet gyűlölt, s mellyel szemben tehetetlennek érezte magát...

Aztán leültek, és Hunding bemutatkozott, egyszerűen és két szóval felfedte egyszerű, rendezett és általános megbecsülésen alapuló egzisztenciáját. Így aztán Siegmundot is kényszerítette, hogy szintén fedje fel magát, ami már hasonlíthatatlanul nehezebb volt. De Siegmund énekelte - csengő hangon és csodaszépen énekelte életéről és szenvedéseiről, s hogy s mint születtek ketten ikrek, ő és a nővére... s mint olyan emberek szokták, kiknek okuk van rá, hogy kissé óvatosak legyenek, hamis néven nevezte meg magát, és ékesszólóan beszélt a gyűlöletről, a kajánságról, mellyel idegen fajú atyját és őt üldözték, mint égett le az otthonuk, és tűnt el a nővére; az apának s fiúnak földönfutó, hajszolt, bitang életéről az erdőben, s hogy végül titokzatos módon atyját is elvesztette... És aztán Siegmund a legfájdalmasabbról énekelte: vágyáról az emberek után, sóvárgásáról és határtalan magányáról. Férfiakért és asszonyokért, énekelte, barátságért és szerelemért versengett, és mégis mindig durva vissza-

utasítás lett a része. Átok ül rajta, különös származásának bélyege örökre megjegyezte. Másképp beszél, mint a többiek, s azok másképp, mint ő. Amit ő jónak lát, az a többséget bőszi, ami azoknak szent hagyomány, attól őt futja el a méreg. Szitok és felháborodás fogadja mindig és mindenütt, megvetés, gyűlölet és becsmérlés zúdul a nyakába, mert idegen, reménytelenül más, mint a többiek...

Fölöttébb jellemző volt Hundingra, hogy a hallottak után miképpen viselkedett. Résztvételnek és megértésnek nyoma se rezzent abban, amit válaszolt: csak ellenszenv és sötét bizalmatlanság Siegmund kétes eredetű, kalandos és szabálytalan léte iránt. És mikor azt is megértette végre, hogy tulajdon házában van a számkivetett lény, kinek üldözésére elhivatott és kivonult, végképp úgy viselkedett, ahogy azt tenyeres-talpas pedantériájától várni lehetett. Páncéljánál is félelmetesebb udvariasságával újra kijelentette, hogy háza szent, és mára oltalmat nyújt a szökevénynek, de holnap viszont lesz szerencséje Siegmundot párharcban megölni. Aztán nyersen megparancsolta Sieglindének, készítse el benn számára a fűszerszámos éji italt, és várja meg urát ágyában, két vagy három fenyegetést hallatott még, aztán távozott, de magával vitte valamennyi fegyverét, és Siegmundot a legkétségbeejtőbb helyzetben magára hagyta.

Siegmund, zsöllyén a bársonykönyöklő fölé hajolva, keskeny és vörös kezére támasztotta sötét fiúfejét. Szemöldöke két fekete ráncba futott, és egyik lába, lakkcipőjének sarkára nehezelve, szakadatlanul, idegesen forgott és billegett. Abbahagyta, amikor suttogást hallott maga mellett.

- Gigi...

S mikor arra fordította a fejét, valami pimasz vonás volt a szája körül.

Sieglinde egy gyöngyház szelencéből konyakos meggyel kínálta.

- A maraszkinó-bab alatta van - suttogta. De Siegmund csak egy szem meggyet vett, és míg kifejtette selyempapír burkából, nővére újra közelebb hajolt, és a fülébe súgta:

- Sieglinde mindjárt visszajön hozzá.

- Ez nem teljesen ismeretlen előttem - mondta Siegmund olyan hangosan, hogy több fej bosszúsan feléjük fordult... Lenn a nagy Siegmund magának énekelt a homályban. Lelke mélyéről szakadt fel a kiáltás a kard, a meztelen, fényes penge után, amelyet megsuhogtatna, ha egyszer vad lázadásban törne ki az, amit most a szíve még haragosan magában tartott: gyűlölete és sóvárgása... Láta a kardmarkolatot a fán világítani, látta, ahogy kialszik a ragyogás és a tűzhely parazsa, lerogyott, újra kétségbeesett álomba merült - majd kezére támaszkodott nagyszerű döbbenettel, mikor Sieglinde a sötétben hozzálopakodott.

Hunding aludt, mint a kő, bódultan, lerészegítve. Örültek egymásnak, hogy íme, rászédtek az otromba tökfilkót - és rokon volt a szemük járása, ahogy mosolyogva hunyorítottak... De aztán Sieglinde lopva a karmesterre nézett, megkapta a várt jeladást, beállította az ajkát, és részletesen elénekelte, mint állnak a dolgok; szívet tépően énekelte, hogy a magányos, idegen és szabadon felserdült leánykát miként ajándékozták oda kérdezetlenül a sötét és otromba férfiúnak, s még azt kívánták, hogy tartsa szerencséjének a tisztaságát, melynek révén talán sikerül sötét származását elfelejtenie... érzéssel és vigaszosan énekelt a Nagykalapú öregről, s hogy miképpen dőfte az kardját a kőrifa törzsébe - annak, aki egyedül hivatott kirántani onnan; önkívületben énekelte, hogy bizonyosan ő az, akire gondolt, ki után bánatosan sóvárog, a barát, aki több, mint barátja, vigasztalója a szükségben, gyalázatának megbosszulója, ő, kitől egykor elszakították, s kiért a szégyen könnyeit hullatta, testvére a szenvedésben, a megmentő, a felszabadító...

Ekkor azonban Siegmund két rózsás, húsos karját a dereka köré fonta, Sieglinde arcát bőrökkel fedett mellére szorította, és a feje fölött énekelte világgá ujjongását felszabadult és ezüstösen harsogó hangon. Melle forró volt az eskütől, mely véle, kedves társnőjével, összefűzte. Bitang életének minden sóvárgása benne csillapult meg, és minden, minden bántó visszautasításért, amelyben része volt, ha férfiakhoz és asszonyokhoz közeledett, ha azzal az orcátlansággal, mely nem volt más, mint féltékenység és megbélyegzettségének tudata, barátságért és szerelemért versengett, most benne lelte meg a kárpótlást. Gyalázatban élt, mint ő, szenvedés közt, megbecstelenítve, mint ő, kiközösítve, és bosszú, bosszú legyen hát az ő testvéri szerelmük!

Szélroham fuvallata csapott be, a nagy ácsolt kapu kitarult, fehér, villamos fény özöne öntötte el a termet, hirtelen lefoszlott róluk a sötétség leple, úgy álltak ott és énekelték a dalt a tavaszról és nővéréről, a szerelemről.

A medvebőrre kuporodtak, bámulták egymást a fényben, és édes dolgokról énekeltek. Meztelen karjuk összeért, egymás halántékát fogták, egymás szemébe néztek, és ajkuk közel került egymáshoz, ahogy énekeltek. Szemük és halántékuk, homlokuk és hangjuk: összehasonlították, és egyformának találták. A feltörő, erősödő felismerés kiszalasztja a férfi szájából atyja nevét, az asszony nevéen szólítja: Siegmund! Siegmund!... Siegmund megsuhogtatja feje fölött a kiszabadított kardot, az asszony boldogan fedi fel, hogy ő ikernővére, Sieglinde... a férfi mámorosan tárja ki karját, feléje, arája felé, Sieglinde a szívére borult, a függöny összezsugorodik, a zene a tovasodró szenvedély tomboló, zúgó, tajtékzó örvényében forog, forog, forog, aztán hatalmas csattanással véget ér.

Élénk taps. A lámpák kigyulladtak. Ezer ember állt fel, észrevétlenül nyújtózkodott és tapsolt, testük már a kijárat, fejük még a színpad, az énekesek felé fordult, akik szép sorjában kivonultak a függöny elé, mint vásári bódé elé a komédiások. Hunding is kijött, és illedelmesen mosolygott, mintha mi se történt volna...

Siegmund hátratolta székét, és felállt. Melege volt; arccsontján, fakó, sovány, borotvált bőre alatt pirosság izzott.

- Ami engem illet - mondta -, megpróbálom, hátha künn jobb a levegő. - Egyébként Siegmund majdhogynem gyöngé volt.

- A zenekar is indítatva érezte magát, hogy a Tavaszi dalnál szörnyen vánszorogjon - mondta Sieglinde.

- Szentimentális - mondta Siegmund, megrándította keskeny, frakkos vállát. - Jössz?

Sieglinde egy pillanattal habozott, karjára támaszkodva ült még, és a színpad felé bámult. Siegmund ránézett, mikor ezüst kendőjét magára vette, hogy vele menjen. A lány húsos és puhán összezárt ajka megrándult...

Az előcsarnokba mentek, a lassan mozgó tömegbe elegyedtek, ismerősöknek köszöntek, sétáltak a lépcsőn, olykor kéz a kézben.

- Fagylaltot szeretnék - mondta Sieglinde -, ha nem félnék, hogy nagyon gyatra készítmény.

- Meg se próbáld! - mondta Siegmund. Így hát megmaradtak a szelencéjük édességeinél, konyakos meggyet és maraszkinóval töltött, babszem alakú csokoládébonbont szopogattak.

Amikor csengettek, félreálltak, s bizonyos megvetéssel nézték, hogy a tömeg, mintegy varázsütésre, sietni kezd és torlódik, megvárták, míg csönd lett a sétatályosókon, és az utolsó pillanatban léptek a páholyukba, amikor a lámpák kialudtak már, és a homály csillapítólag és nyugtatóan borult a kuszán mozgékony teremre... Halk csöngetés, a karmester kinyújtotta

karját, és a fenségesen dübörgő muzsika, melyet vezényelt, újra behatolt a kissé megpihent fülekbe.

Siegmund lenézett a zenekarba. A mélyített tér világos volt, serény munka folyt odalenn, míg a közönség csak figyelt; mozgó ujjak, vonót húzó kezek, felfújó arcok, csupa egyszerű, buzgó ember, akiknek szolgálata megvalósította egy nagy szenvedő erő művét, ezt a művet, amely odafenn gyermekes és magasztos látomásokban öltött testet... A mű! Hogyan születik a mű? Fájdalom mozdult Siegmund mellében, láz vagy epekedés, valamiféle édes gyötrődés - merre? mi után? Olyan homályos volt, olyan szégyenletes, kusza. Két szót érzett: Alkotás... Szervedély. És míg halántéka forrón lüktetett, olyan volt, mint valami sóvár bepillantás, hogy szenvedélyből született az alkotás, majd újra a szenvedély alakját öltötte fel. Láta a sápadt, elcsigázott asszonyt, ahogy ott csüggött a bujdosó férfin, akinek odaadta magát, látta szerelmüket és szenvedésüket, és érezte: ilyen élet kell ahhoz, hogy az ember alkotni tudjon. Láta maga előtt a saját életét, azt az életet, mely merő puhaság és sziporkázás, kényesség és tagadás, fényűzés és ellentmondás, bujaság és világos értelem, gazdag biztonság és felszínes gyűlölködés, azt az életet, melyben nem volt élmény, csak logikai játék, nem volt érzés, csak gyilkos jellemzés, és láz vagy epekedés mozdult a mellében, valamiféle édes gyötrődés - merre? mi után? A mű, az élmény, a szenvedély után?

Függönycsapódás és nagy finálé! Világosság, taps és tülekvés a kijáratok felé. Siegmund és Sieglinde ezt a szünetet is úgy töltötte el, mint az elsőt. Alig beszélgettek, sétáltak a folyosókon és a lépcsőn, olykor kéz a kézben. A lány újra konyakos meggyel kínálta Siegmundot, de az nem vett többet. Sieglinde fivérére nézett, s mikor az rászzegezte pillantását, ő lesütötte a szemét, csöndesen és kissé feszes testtartással ment mellette, és hagyta, hogy Siegmund nézze őt. Gyermekes válla kissé magas és vízszintes volt az ezüstszőttes alatt, ahogy azt egyiptomi szobrokon látni. Arccsontján ugyanaz a tűz izzott, mint amelyet fivéréen érzett.

Újra megvárták, míg a tömeg zöme elszéled, és az utolsó pillanatban foglalták el karszéküket. Szélvihar és felhőlovaglás és torz pogány kurjongatás. Nyolc, nem túlságosan előkelő megjelenésű hölgy villogtatta meg a sziklás színpadon lányos és nevető vadságát. Brünnhilde félelme ijesztően csapott a vidámságukba. Wotan rettenetesen közelgő haragja tovasöpörte a nővéreket, csak Brünnhildére szakadt rá, szinte megsemmisítette, kitombolta magát, és lassan, lassan ellágyulássá és mélabúvá csillapodott. Közeledett a vég. Nagy távlat, magasztos szándék tárult fel. Epikus ünnepélyesség volt minden. Brünnhilde aludt; az Isten áthágott a sziklákön. Felszálló és kihunyó testes lángok lobogtak körül a deszka nyughelyet. Ott feküdt a walkür mohaágyán, páncéling és pajzs alatt elnyúlva, szikraözönben, vörös füstben, a tűz mámorító csengés-bongása és altatódala táncolta, nyaldosta, bűvölte körül. De az asszony ölében, akit még idejekorán megmentett, mindazonáltal szívósan továbbcsírázott a gyűlölt tiszteletlen fajta, Isten kiválasztott fajtája, amelyből ily szabados gyönyörre egyesítette egy ikerpár kínját és bánatát...

Mikor Siegmund és Sieglinde kiléptek páholyukból, sárga paletot-jában valóságos óriás, ott állt Wendelin, karján kabátjakkal. A két kecses és melegen beburkolt, sötét, különös teremtés mögött lépdelt le a lépcsőn ő, a természetes rabszolga.

A kocsi útra készen várt. A két magas, előkelő, tökéletesen egyforma ló csendesen és jólápoltan állt karcsú lábain a ködös téli éjszakában, s csak olykor-olykor vetették fel büszkén a fejüket. A kis, átmelegített, bársonnyal párnázott kocsifülke körülölelte az ikreket. Mögöttük becsukódott az ajtó. Egy pillanatig, egy apró másodpercig állt még a kocsi, halkán bele-rázkódva a gyakorlott lendületbe, amellyel Wendelin felvetette magát a kocsis mellé. Aztán a fogat puhán és gyors siklással gördült tova, csakhamar eltűnt mögöttük a színházkapu.

És újra ez a hangtalanul gördülő gyorsaság a lovak sebesen ütemes patkócsattogása közepette, ez a halk, rugalmas ringva repülés a talaj zökkenői fölött, ez a gyöngéd oltalmazottság a körülöttük sűrűléte. Hallgattak, elzárva a köznapoktól, mintha még mindig bársonyszékükön ülnének a színpaddal szemközt, s mintegy ugyanabban a légkörben. Semmi sem érhetett hozzájuk, ami kiszakíthatta volna őket abból a vad, gerjedelmes, fellengzős világból, mely varázseszközökkel hatott rájuk, magához és magába szívta őket... Nem értették mindjárt, miért áll meg a kocsi; azt hitték, valami akadály zárja el az utat. Holott már a szülői ház előtt voltak, és Wendelin megjelent az ajtónál.

A házmester is kijött lakásából, hogy kaput nyisson.

- Aarenhold úrék hazajöttek már? - kérdezte tőle Siegmund, elnézett a házmester feje fölött, és elfintorította arcát, mint kit a napfény kápráztat...

A szülők még nem jöttek haza Erlangerék diner-jéről. Kunz se volt otthon. Märit ugyancsak távol volt; senki se tudta, hol, mert teljesen a maga útját járta.

A földszinti előcsarnokban levették kabátjukat, és felmentek a lépcsőn, az első emeleti hallon át az ebédlőbe: félsötét pompában, hatalmasan terült el az. Csak a tulsó végén, a terített asztal fölött égett egy csillár, és ott várt Florian. Gyorsan és nesztelenül haladtak a szőnyeges termen át.

Florian széket tolt alájuk. Aztán Siegmundnak egy intése tudára adta, hogy távozhatik.

Egy szendviccsel rakott tál, egy gyümölcskosár és csiszolt palackban vörös bor állt az asztalon. Hatalmas ezüst teatálcán, az odakészített hozzávalók szomszédságában, villamos teafőző zümmögött.

Siegmund megevett egy kaviáros szendvicset, és gyors kortyokkal hajtott le a borból, mely sötéten izzott a finom pohárban. Aztán ingerült hangon panaszkodott, hogy kaviár és vörös bor kulturálatlan összeállítás. Szaggatott mozdulatokkal vett elő ezüstszelencéjéből egy cigarettát, és hátratámaszkodva, kezét zsebre dugva kezdte eregetni a füstöt, miközben a cigarettát eltorzult arccal egyik szájszegletéből a másikba csúsztatta. Arcát előreugró járomcsontjai alatt kezdte újra sötétebbre színezni a serkenő szakáll. Szemöldöke két fekete ráncba futott az orrgyöke fölött.

Sieglinde teát készített magának, és egy korty burgundit öntött belé. Ajkai telten és puhán fogták át a csésze vékony szélét, és míg ivott, nagy, nedves, fekete szemének tekintete Siegmund felé suhant.

- Semmit sem eszel már, Gigi?

- Mivel rágyújtottam - felelte Siegmund -, bajosan feltételezhető, hogy szándékomban volna még enni.

- De hiszen tea óta semmit sem ettél, csak bonbont. Legalább egy őszibarackot...

Siegmund vállat vont. Ide-oda rángatta frakkos vállát, mint egy önfejű gyermek.

- Hát ez unalmas. Felmegyek. Jó estét.

Felhajtotta maradék vörös borát, ledobta asztalkendőjét, felállt, s szájában a cigarettával, zsebre dugott kézzel, unott, ballagó léptekkel tűnt el a terem homályában.

Hálósobájába ment, és villanyt gyűjtött - nem sokat, csak két-három körtében izzott fel a fény a mennyezeten széles kört alkotó lámpák koszorújából, aztán csöndesen állt, tűnődve, mitévő legyen. Sieglindétől elbúcsúzott, de ez nem lehetett végleges. Így nem szoktak egymásnak jó éjt mondani. Még jönni fog, ez biztos. Levetette frakkját, felvette prémszegélyes

házikabátját, és új cigarettára gyújtott. Aztán elnyújtózott a heverőn, felült, próbált oldalt feküdni, arcát a selyempárnába temette, újra a hátára fordult, és egy darabig úgy maradt, hanyatt fekve, kezével a feje alatt.

A dohány finom és fanyar illata elvegyült a szépítőszerek, szappanok, szagos vizek illatával. Siegmund beszitta ezeket a szoba langyossá fűtött levegőjében úszó jó szagokat; tudatosan élvezte őket, s ma még édesebb gyönyörrel, mint máskor. Szemét behunyva adta át magát nekik, mint aki fájdalmasan élvezi az érzékek egy kis örömét és gyöngéd boldogságát sorsának szigorúságában és rendkívüliségében...

Hirtelen talpra ugrott, eldobta a cigarettát, és a fehér szekrény elé állt, melynek mindhárom részét földig érő metszett tükrök borították. Ott állt a középső előtt, közvetlen közelben, szemtől szemben önmagával, és elnézte arcát. Gondosan és kíváncsian fürkészte minden egyes vonását, felnyitotta a szekrény két szárnyát, és három tükör sugárzása közt megnézte magát profilból is. Sokáig állt ott, és vérének sajátos jegyeit vizsgálta, a kissé konyuló orrot, a telten és puhán egymáson pihenő ajakpárt, az előugró arccsontot, sűrű, fekete fürtös, oldalválasztékba tört haját, mely jócskán benőtt a halántékába, és erős, összenőtt szemöldöke alatt magát a szemét - e nagy, fekete és nedves fényű szemet, melynek mélyéből panasz és fáradt szenvedés sugárzott.

Háta mögött a tükörben meglátta a jegesmedvebőrt, mely az ágy előtt nyújtotta szét mancsait. Megfordult, tragikusan vontatott léptekkel odament, és pillanatnyi habozás után egész hosszában a medvebőrre hanyatlott, s fejét karjára fektette.

Egy ideig csöndesen feküdt; aztán felkőnyökölt, arcát keskeny és vöröses kezére támasztotta, és úgy maradt, a szekrényről visszaverődő szemközti tükörképének látványába merülve. Kopogtak. Összerezcent, elvörösödött, fel akart szedelőzködni. De aztán visszahanyatlott, fejét megint kinyújtott karjára ejtette, és hallgatott.

Sieglinde belépett. Szeme végigsuhant a szobán, de nem látta meg mindjárt Siegmundot. Végre felfedezte a medvebőrön, és megrémült.

- Gigi... mit csinálsz?... Beteg vagy? - Odaszaladt hozzá, föléje hajolt, s homlokát és haját megsimogatva ismételte: - Csak nem vagy beteg?

Siegmund a fejét rázta, és úgy nézett fel rá, karján fekve, simogató keze alatt...

Sieglinde már félig levetkőzve, papucsban jött át hálószobájából, mely fivéréével szemközt volt a folyosón. Kibontott haja nyitott, fehér fésülködőköpenyére omlott. Siegmund látta fűzőjének csipkéi alatt kis kebleit, melyeknek bőrszíne mint a füsttel érlelt tajték.

- Olyan rossz voltál - mondta -, olyan csúnyán mentél el. Be sem akartam már jönni. De aztán mégis bejöttem, mert ez nem volt jóéjszakát az előbb...

- Vártalak - mondta Siegmund.

Álltában még mindig lehajolva, Sieglinde arca eltorzult a fájdalomtól, miáltal rendkívül kiütköztek fajtájának fiziognómiai jellegzetességei.

- Amiből nem következik - jegyezte meg Sieglinde szokott modorában -, hogy hátam ne érezze eléggé szóra érdemes módon kényelmetlennek jelenlegi helyzetemet.

Siegmund elhárítóan ide-oda forgolódott.

- Hagyd ezt, hagyd ezt... Ne így, ne így... Így nem lehet ez, Sieglinde, érted... - Furcsán beszélt, maga is érezte. Fejét száraz tűz hevítette, s tagjai nedvesek és hidegek voltak. Sieglinde letérdelt mellé a bőrre; keze Siegmund hajában. A fiú, félig felülve, egyik karját a

lány nyaka köré fonta, és úgy nézte hosszan, ahogy az imént önmagát szemlélte, Sieglinde szemét és halántékát, homlokát és arcát...

- Egészen olyan vagy, mint én - mondta béna ajakkal, és nyelt egyet, mert a torka száraz volt. - Mindez olyan, ahogy velem... és ami... élményül... nekem jutott ki, te Beckerathal éled... a mérleg egyensúlyban van... Sieglinde... és egészében... ugyanaz és főképp... ami... a bosszút illeti, Sieglinde...

Amit mondott, próbált logikába öltözködni, mégis merész és különös volt, mintha zavaros álomból szólna.

Sieglinde sem idegennek, se különösnek nem érezte. Nem szégyenkezett, hogy Siegmundot ilyen csiszolatlanul, ilyen homályos-kuszán hallja beszélni. Szavai ködként ereszkedtek értelmére, lehúzták oda, ahonnan jöttek, egy mélységes birodalomba, hová még sose jutott el, de határai felé olykor várakozásteljes álmok vitték, mióta menyasszony volt.

Megcsókolta Siegmund hunyt szemét; a fiú megcsókolta a fűző csipkéi alatt a nyakát. Egymás kezét csókolták. Valami édes érzékiséggel becézte egyik a másikat elkényeztetett és pazar ápoltságáért és jó illatáért. Kéjes és hanyag odaadással szítták be ezt az illatot, ápolták vele magukat, mint önző betegek, megmámorosodtak tőle, mint reménytelenek, enyelgésekbe feledkeztek, melyek, túlradva, mohó kavargássá váltak, s végül csak egy felzokogó hanggá...

Sieglinde a bőrön ült még nyitott szájjal, fél kezére támaszkodva, és visszasimította haját a szeméből. Siegmund hátratett kézzel a fehér fiókos szekrénynek támaszkodott, himbálta kissé csipőjét, és a levegőbe bámult.

- De Beckerath... - mondta a lány, és próbálta rendbe szedni a gondolatait. - Beckerath, Gigi... mi lesz veled?...

- Hát - mondta Siegmund, és egy pillanatra igen élesen ütköztek ki arcán fajtájának jellegzetességei -, legyen hálás nekünk. Nem lesz olyan triviális az élete, mától.

Fenyő László fordítását átdolgozta Jékely Zoltán

Zűrzavar és kora bánat

A főfogás csupán főzelék volt, kelkáposzta-kotlett; ezért még felfűjt következük utána, mely valamelyik mostanában kapható mandula- és szappanízű pudingporral készült, s miközben Xaver, az ifjú inas, kinőtt csíkos kabátban, fehér kötött kesztyűben és sárga szandálban főlsholgálja az ételt, a „nagyok” kíméletesen emlékeztetik apjukat, hogy ma vendégeik lesznek.

A nagyok: a tizennyolc éves, barna szemű Ingrid, nagyon vonzó lány, aki már érettségi előtt áll, és valószínűleg le is fogja tenni, noha csak azért, mert tanárait és elsősorban az igazgatót sikerült tökéletesen elnézővé puhítania, de a bizonyítványával semmit sem akar kezdeni, hanem megnyerő mosolya, úgyszintén kellemes hangja és határozott s nagyon mulatságos parodizáló tehetsége segítségével a színház felé tájékozódik, továbbá a szőke, tizenhét éves Bert, aki iskoláit semmi szín alatt nem óhajtja befejezni, hanem a lehető leghamarabb az élet sodrába kívánja vetni magát, akár mint táncos vagy előadóművész, akár mint pincér: utóbbi esetben azonban föltétlenül Kairóban - amely célból egy ízben, reggel ötkor, már tett egy utolsó percben megghiúsított szökési kísérletet. A hasonlóság tagadhatatlan közte és Xaver Kleinsgütl, a vele egykorú inas között: nem mintha közönséges külseje volna - sőt arcbán föltűnően hasonlít atyjára, Cornelius professzorra -, hanem inkább a másik oldalról jövő közelítés vagy talán a típusok kölcsönös hasonulása folytán, amiben legnagyobb szerepet a ruházat és magatartás nagyméretű egyezése játszik. Mindkettő hosszúra eresztve viseli sűrű, középen hanyagul elválasztott haját, és ennek következtében ugyanazzal a fejmozdulattal vetik hátra homlokukból tincseiket. Amikor valamelyikük a kertajtón át elhagyja a házat, ítéletidőben is fedetlen fövel, viharkabátban, melybe pusztán hetykeségből bőrvő van fűzve, és kissé előrehajló felsőtesttel s oldalra vetett fejfel eliszkol, vagy kerékpárra pattan - Xaver önkényesen használja az uraság kerékpárját, a hölgyekét is, sőt különösen fölényes kedvében még a professzorét is -, Cornelius doktor hálósobája ablakából legjobb akarattal sem tudja megkülönböztetni, ki megy el, a fiú vagy a fia. Fiatal muzsikusokhoz hasonlítanak, gondolja, egyik éppúgy, mint a másik, és mindkettő szenvedélyes dohányos, noha Bertnek nincsenek anyagi eszközei hozzá, hogy annyit cigarettázzék, mint Xaver, aki naponta harminc darabot szí, és pedig egy divatos filmsztár nevét viselő fajtából. A nagyok szüleiket „az aggok” névvel illetik - nem hátuk mögött, hanem megszólításképpen és a legnagyobb szeretettel, jóllehet Cornelius csupán negyvenhét éves, és felesége nyolc esztendővel fiatalabb. „Drága agg apám!”, mondják, „jó agg anyám!”, és a professzor szüleit, akik hazájukban az öregemberek aggodalmas és megfélemlített életét élik, „ükeink” néven emlegetik. Ami a „kicsiket” illeti, Lórikát és Bulit, akik a kékes ábrázatáról elnevezett „Kék Anná”-val a felső hallban esznek, ők anyjuk példájára keresztnevéen szólítják apjukat, tehát Ábelt mondanak. Kimondhatatlanul komikusan hat ez a fura bizalmasság, amikor így szólítják és nevezik, különösen az öt éves Eleonóra édesen csengő hangján, aki hajszára olyan, mint Corneliusné a gyermekkori képein, és akit a professzor végtelenül szeret.

- „Agg atyám” - mondja Ingrid kellemesen, miközben nagy, de szép kezét apjáéra teszi, aki polgári és eléggé természetes hagyomány szerint az asztalfőn ül, s kinek balján, anyjával szemben, van az ő helye -, jó szülöm, hadd emlékeztesselek kíméletesen, mert nálad már biztosan tudat alá merült. Tehát ma délután lenne a mi kis murink, heringsalátával fűszerezett ugrabugránk; nem tehetsz mást, mint hogy megőrzöd nyugalmadat, és nem esel kétségbe, kilencre az egésznek vége.

- Úgy? - mondja Cornelius megnyúlt arccal. - No jó - mondja, és fejét rázza, hogy jelét adja, belenyugodott az elkerülhetetlenbe. - Csak azt hittem... már esedékes? Persze, csütörtök. Hogy repül az idő. És mikor jönnek?

- Fél ötre - feleli Ingrid, akinek öccse átengedi az apával való értekezést - bizonyára itt lesznek a vendégek. A felső emeleten, amíg pihensz, jóformán semmit sem fogsz hallani, és héttől nyolcig amúgy is sétálni még. Ha akarsz, meg is szökhetsz a teraszon át.

- Ó... - mondja Cornelius, olyasféle értelemben, mint „ez túlzás”. De Bert hozzáfűzi:

- Ez a hét egyetlen napja, amikor Ványának nem kell játszania. Máskor már fél hétkor mennie kellene. És azt mindenki sajnálná.

Ványának az állami színház ünnepelt ifjú hősszerelmesét, Ivan Herzlt nevezik, aki Berttel és Ingriddel jó barátságban van, s ezek gyakran teáznak nála, s keresik föl öltözőjében. Az új iskola híve: különös és a professzor szerint rendkívül modoros és természetellenes mozdulatművész-pózban áll a színpadon, és siralmasan rikácsol. Egy történetprofesszort nem is tud megfogni, de Bert teljesen a hatása alatt áll, szénnel sötétíti alsó szemhéját, ami miatt az apjával voltak is már kemény, de eredménytelen összetűzései, és fiatalos érzéketlenséggel az öregebbek szülői aggodalmai iránt kijelenti, hogy Herzlt nem csupán akkor választja mintaképül, ha a táncosi pályára lép, hanem kairói pincéreként is az ő mozdulatait akarja utánozni.

Cornelius könnyedén meghajolt fia előtt, kissé fölhúzva szemöldökét, a nemzedékéhez illő lojális megadással és önuralommal. A némajátékban nincs semmi nyílt ironia: általános érvényű. Bert éppúgy értheti magára, mint barátja színészi tehetségére.

- S ki jön még? - érdeklődik a ház ura. Néhány nevet soroltak föl, amelyek többé vagy kevésbé ismerősök előtte, nevek a villanegyedből, a városból, a leánygimnázium felső osztályából, ahová Ingrid jár... Még telefonálni is kell, mondják. Telefonálni kell például Maxnak, Max Hergesell műegyetemi hallgatónak, akinek nevét Ingrid rögtön azon az elnyújtott orrhangon mondja ki, mely szerinte minden Hergesell privát beszédmodora, s melyet rendkívül komikus és hiteles módon parodizál tovább, miközben a szülőket komoly veszély fenyegeti, hogy neveltükben félrenyelik a rossz felfűjtat. Mert ezekben a nehéz időkben is nevetni kell, ha valami nevetséges.

Ezalatt a professzor dolgozószobájában megszólal a telefon, és a nagyok berohannak, mert tudják, hogy őket hívják. A legutóbbi drágítás alkalmával sokan lemondtak a telefonról, Corneliusék éppen hogy tartani bírják, mint ahogy a háború előtt épített villájukat is mostanáig még tartani tudták, a viszonyokhoz többé-kevésbé alkalmazkodó milliós fizetésből, amit a professzor mint a történelem rendes tanára kap. A villanegyedbeli ház elegáns és kényelmes, noha kissé elhanyagolt is, mert anyaghiány miatt nem lehet tatarozni, s hosszú csövű vaskályhák éktelenítik. De mégis az egykori magasabb középosztálynak életkerete, melyben a kerethez méltatlanul, azaz szegényesen és küszködve, megviselt és kifordított ruhákban él az osztály. A gyerekek nem is tudnak másról, számukra ez így van rendjén, született villaproletárok. A ruhakérdéssel nem sokat törődnek. Ez a nemzedék megszerkesztette a maga korszerű öltözetét, amely a szegénység és cserkészízlés szülötte, s nyáron csak szandálból s egy öves, ingszerű vászonruhából áll. A polgárosult öregek nehezebben alkalmazkodnak.

A nagyok a másik szobában barátaikkal beszélnek: asztalkendőjük közben ott lóg a szék hátán. A meghívottak telefonálnak. Közlik, hogy jönnek vagy nem jönnek, vagy meg akarnak tárgyalni valamit, és a nagyok a baráti kör zsargonján tárgyalnak velük, szójárásokkal teli hetyke zagyvaléknyelven, amelyből az „aggok” alig értenek egy-egy szót. Közben ők is

megbeszéljük, mit adjanak a vendégeknek. A professzorban megszólal a polgár büszkesége. Azt szeretné, ha vacsorára az olasz saláta és a feketekenyér-szendvics után torta is lenne, valami tortaféle; de a felesége megmagyarázza, hogy ez sok volna a jóból - a fiatalok egyáltalán nem is számítanak rá, véli, és a gyerekek igazat adnak neki, mikor újra visszatérnek a felfűjthoz.

A ház asszonyát, akinek vonásait a sudárabb növésű Ingrid örökölte, a háztartás örületes nehézségei felőrölték és kimerítették. Ráférne egy kis nyaralás, pihenés, fürdőhely, de a föld inog a lábuk alatt, minden a feje tetején áll: a fürdőzés egyelőre lehetetlen. Most a tojásra gondol - ma okvetlenül be kell szerezni tojást, és erről beszél: a hatezer márkás tojásról, amely csak ezen a napon kapható meghatározott számban egy meghatározott üzletben, negyedórányi távolságra, s amelyeknek átvételére a gyerekeknek rögtön ebéd után, minden mást félretéve, indulniuk kell. Danny, a szomszéd fia értük jön, és a civilbe bújt Xaver ugyancsak csatlakozik ifjú gazdáihoz. Mert az üzlet hetenként csak öt tojást ad egy-egy háztartás számára, és ezért a fiatalok külön-külön, egymás után, mindenféle kitalált néven lépnek be a boltba, hogy összesen húsz tojást harcoljanak ki a Cornelius-villa számára: a részvevők heti főmulatsága ez, Kleinsgütl muzsikot sem véve ki, de különösen Ingrid és Bert élvezik, akik rendkívül hajlamosak embertársaik felültetésére, lépten-nyomon csinálnak is efféléket, még ha tojás nem is jutalmazza őket. Szeretik például a villamoson egészen másoknak megjátszani magukat, mint akik a valóságban; tájszólásban, amelyet különben sohasem használnak, hosszú, koholt beszélgetéseket folytatnak mindenki füle hallatára, s olyan közönséges hangon, ahogy az ilyen emberek beszélnek: mindenféle badarságot hordanak össze politikáról, élelmiszerákról, nem létező emberekről, úgyhogy az egész kocsi rokonszenvvel s mégis homályos gyanúval, hogy itt valami nincs rendjén, figyelő határtalanul közönséges nyelvelésüket. Ők pedig egyre szemtelenebbek lesznek, és a nem létező emberekről a legszörnyűsegebb történeteket kezdik mesélni. Ingrid nem restelli magasból mélybe hullámozó közönségesen csivitelő hangon előadni, hogy boltoskisasszony, és egy törvénytelen fiúgyermeke van, aki szadista hajlamú, legutóbb is faluhelyen olyan rettenetesen meggyötört egy tehenet, hogy jótét léleknek nézni is kinszenvedés volt. A „meggyötört” szót úgy csicssergi, hogy Bertből csaknem kipukkad a nevetés, de azért borzadó részvétet mímel, és a szerencsétlen boltoskisasszonnyal hosszú és borzadályos, egyben pedig romlott és ostoba beszélgetésbe ereszkedik a beteges kegyetlenségi hajlamról, míg egy szemben ülő öregúr, aki összehajtogatott jegyét mutatoujján a pecsétgyűrűje alatt őrzi, megelégedi, és nyilvánosan szót emel ellene, hogy ifjú emberek efféle témákat ilyen részletesen megtárgyaljanak (még hozzá a themata, görögös többes számot használva). Mire Ingrid úgy tesz, mintha szemét ellepné a könny, és Bert megjátssza, hogy gyilkos dühét az öregúr ellen csak a legnagyobb erőfeszítéssel, de már nem sokáig tudja elnyomni és féken tartani: kezét ökölbe szorítja, fogát csikorgatja, és egész testében reszket, úgyhogy az öregúr, aki igazán csak jót akart, a legközelebbi megállónál sürgősen leszáll.

Ilyesféleképpen szórakoznak a „nagyok”. A telefonnak ebben fontos szerepe van: felhívnak boldog-boldogtalant, operaénekeseket, hivatalos személyeket és magas egyházi méltóságokat, bemondják, hogy itt ez vagy az az üzlet, vagy Mannsteufel gróf és grófné beszél, s csak ügyel-bajjal értik meg, hogy a kapcsolás téves. Egy ízben kiürítették a szülők névjegyartóját, és a névjegyeket összevissza, de azért jó ösztönrel a megzavaró félig-meddig valószínű iránt, szétosztották a villanegyed levélszekrényeiben, amiből sok zavar támadt, mert azt hitték, hogy isten tudja ki látogatást tett a jó ég tudja kinél.

Xaver most fõlszolgáló-kesztyű nélkül, úgyhogy bal kezén látni a sárga fonott láncgyűrűt, haját hátravetve belép, hogy leszedje az asztalt, és míg a professzor nyolcezer márkás sörét issza és cigarettára gyújt, a lépcsőn és a tornácon fölhangzik a „kicsik” lépteinek kopogása. Jönnek, hogy a szülőket szokás szerint üdvözljék ebéd után, berontanak az ebédlőbe, meg-

vívják harcukat az ajtóval, melynek kilincsébe kis kezükkel közös erővel kapaszkodnak, és sietős, ügyetlen lábacskaikkal, miközben piros papucsukra ráncosan vetődik lecsúszott fél harisnyájuk, ott topognak és botladoznak a szőnyegen, kiáltozva és újságokat csacsogva, s mindegyik szokott célja felé törekszik: Buli kézzel-lábbal fölkapaszkodik anyja ölébe, hogy elmesélje, milyen sokat evett, s bizonyosságul megmutassa dagadó hasát, Lóri pedig „Ábel”-jéhez - aki egészen az övé, mert hiszen ő is egészen az apjáé, s mert érzi s mosolyogva élvezi azt a bensőséges és némileg - miként minden mély érzés -, némileg melankolikus gyöngédséget, amellyel az körülveszi kislány-személyét, a szeretetet, amellyel rátekint, és megcsókolja finom alkatú kezecskéjét vagy halántékát, ahol sápadtan és meghatón derengenek át a kékes erecskék.

A gyermekek, mint afféle testvérpárocscsa, kifejezett és mégis határozatlan hasonlóságot mutatnak, amit az egyforma ruha és hajviselet is erősít, de egyben föltűnően is különböznek egymástól, és pedig a férfiasság és nőiesség jegyében. Egy kis Ádám meg egy kis Éva áll itt hangsúlyozott különbözőséggel - Buli részéről, úgy látszik, tudatos és önérzetes ez a hangsúly: már az alakja is tömzsibb, zömökebb, erősebb, de négyesztendős férfiúi méltóságát még tartásával, arckifejezésével és beszédmódjával is emeli: karocskáját peckesen lógatja kissé fölsvont vállából, mint egy amerikai ifjú, beszéd közben lebiggyeszti száját, és hangjának igyekszik mély, férfias csengést adni. Egyébként mind e méltóság és férfiasság inkább csak iparkodás és nem igazán természetéből folyó; sivár, dúlt korban fogant és született, s ezért gyenge, ingerlékeny idegrendszerrel hozott magával a világra, az élet csúfságaitól kegyetlenül szenved, pulykaméregre és dühös toporzékolásra hajlamos, kétségbeesett és elkeseredett könnyhullatásra minden csekélység miatt, és már ezért is anyjának dédelgetettje. Gesztenye-barna kerek szeme van, s gyakran kancsít, amiért is hamarosan korrigáló szemüveget kell majd viselnie, hosszú orrocskája és kicsi szája erősen az apjáéra üt, ami különösen azóta feltűnő, amióta a professzor levétette kecskeszakállát, és állat simára borotváltatja. (A kecskeszakáll valóban tarthatatlan volt már; még a történész is kénytelen végtére efféle engedményeket tenni a kor szokásainak.) Cornelius leánykáját tartja térdén, Lórikáját, a kis Évát - mennyivel kecsesebb, édesebb arcú, mint a fiú - és cigarettáját messze tartva tőle, engedi, hogy finom kezecskéivel szemüvegén babráljon, melynek olvasásra és messzelátásra elkülönített üvege mindennap újból fölkelte a kislány kíváncsiságát.

Szíve mélyén érzi, hogy feleségének választása sokkal nemesebb lelkű, mint az övé, és hogy Buli keserves férfiassága talán értékesebb, mint leánykájának harmonikusabb bája. De a szívnek, gondolja, nem lehet parancsolni, és az ő szíve, hiába, a kislányé, amióta a világon van, mióta először megpillantotta. Ha karjában tartja őt, csaknem mindig erre az első alkalomra emlékezik: a szülészeti klinika egyik világos szobájában volt ez, ahol Lóri a világra jött, tizenkét évre nagy testvérei után. Odalépett hozzá, s csaknem abban a pillanatban, amikor az anya bátorító mosolyára óvatosan elhúzta a függönyt a babaágy elől, amely a nagy mellett állt, és észrevette a kis csodát, aki oly tökéletesen s mintegy az édes arányosság fényétől körüllegve feküdt a párnák közt, kezecskéivel, amelyek már akkor, még sokkal parányibban, éppoly szépek voltak, mint ma, nyitott szemmel, mely akkor égszínkéék volt, és csillogva tükrözte a nappali fényt - csaknem ugyanabban a másodpercben érezte, hogy ez a látvány megragadja és lenyűgözi, az első pillanatra és örökre megszerette, ismeretlen, váratlan és nem remélt érzés kerítette hatalmába - amennyire egyáltalában tudott róla -, olyan érzés, amelynek haláláig tartó, örökkévaló voltát nyomban csodálkozva és örömmel fedezte föl.

Cornelius doktor különben tudja, hogy nem is egészen olyan váratlan, nem sejtett, teljesen önkéntelen ez az érzés, alaposabban szemügyre véve. Lényegében jól látja, hogy ez az érzés nem is olyan véletlenül lepte meg s fonódott egybe életével, hanem hogy öntudatlanul szinte készült rá, vagy helyesebben: felkészült, valami kész volt benne, hogy adott pillanatban

önmagából világra hozza ezt az érzést, s ez a Valami nem más, mint történelemtanári mivolta - akármilyen különösen hangzik is ez. Cornelius professzor ezt nem is mondja, hanem csak tudja néhanapján, s titokzatosan mosolyog. Tudja, hogy a történelem professzorai nem azt a történelmet szeretik, amely történik, hanem azt, amely már megtörtént; hogy gyűlölik a jelenlegi fölfordulást, mert törvény nélkül valónak, összefüggéstelennek és nyeglének, egyszóval „történelmietlennek” érzik, és hogy szívük csak az összefüggő, jámbor történelmi múlté. Mert a múlt fölött, így gondolja a történettudós, miközben vacsora előtt a folyóparton sétál, az időtlenség és örökkévalóság hangulata lebeg, és ez a hangulat sokkal jobban megfelel egy történettánár idegeinek, mint a jelen nyeglesége. A múlt örök, azaz: halott, és a halál minden jámborság és minden konzerváló érzés forrása. A professzor titkon belátja ezt, ha magánosan sétál a sötétségben. Konzerváló ösztöne, az „örök” iránti érzéke az, ami a kor nyeglesége elől a leányka iránt érzett szeretetbe menekül. Mert az atyai szeretet és a gyermek az anyakeblen, mindez időtlen és örök, és ezért mindenkor szent és szép. És Cornelius mégis úgy érzi a sötétségben, hogy valami nincs rendjén ezzel a szeretettel - elméletileg, tudományos kényszerből belátja ezt. Keletkezésében valami célzatosság van: ellenségesség, szembe fordulás a történő történelemmel a megtörtént, azaz a halál javára. Igen, elég különös, de igaz, bizonyos mértékben így van. Rajongása az édes kis élet, és folytatása iránt kissé a halál árnyékában áll, a halált szolgálja az élettel szemben, és ez bizonyos értelemben nem egészen szép és rendjén való, noha természetesen a legörültebb önkínzás volna, ha efféle futó tudományos ráeszmélés miatt kitépné szívéből legdrágább és legtisztább érzését.

Most ölében tartja a leánykát, aki vékony, rózsaszín lábacskaát lelógatja apja térdéről, beszél hozzá, szemöldökét fölvonva, gyengéd, tréfálkozó tisztelettel és elragadtatva hallgatja az édes, vékony kis hangot, ahogy felel neki, és „Ábel”-nek nevezi. Közben beszédes pillantásokat vált az anyjával, aki Bulijával foglalkozik, szelíd szemrehányással intve őt belátásra és önuralomra, mivel ma, az élet izgalmainak hatására, megint dührohamot kapott, és úgy viselkedett, mint egy üvöltő dervis. Cornelius a „nagyok” felé is vet néha egy-egy gyanakvó tekintetet, mert nem tartja lehetetlennek, hogy esti sétáinak bizonyos tudományos ráeszmélései előttük sem egészen ismeretlenek. Ám ők, ha így is van, nem mutatják. Székük mögött állva, a támlára könyökölve, jóindulatúan, jóllehet némi iróniával szemlélik a szülői boldogságot.

A gyerekek vastag, téglavörös, modern hímzésű ruhácskát viselnek, amely annak idején Berté és Ingridé volt - a két ruha egészen egyforma, a különbség csak annyi, hogy Buli zubbonya alól rövid kis nadrág kandikál ki. A hajviseletük is egyforma: apródfrizura. Buli haja egyenetlenül szőke, most sötétedik még, bozontosan s ügyetlenül növi be fejét, mint holmi komikus, rosszul feltett kis paróka. Lórikáé ellenben gesztenyebarna, selymes, tükrösen csillogó, és olyan kellemes, mint egész apró személye. Eltakarja fülecskéit, amelyek tudvalevőleg különböző nagyságúak: az egyik helyes arányú, a másik azonban kissé hibás, határozottan nagyobb a kelleténél. Az apa fölfedi néha a fülecskéket, hogy túlzott nyomatékkal csodálkozzék rajtuk, mintha a kis hibát addig sohasem vette volna észre, ami Lórikát szégyenkezteti is, mulattatja is. Távol fekvő szemei aranybarnák, édesen csillámlók, tekintetük kimondhatatlanul tiszta és kedves. A szemöldök fölöttük szőke. Orra még egészen alakatlan, cimpái meglehetősen vaskosak, úgyhogy az orrlyukak csaknem teljesen kerek, szájacskája nagy és kifejező, szép ívű, mozgékony felső ajakkal. Ha nevet és megmutatja ritkán álló kis gyöngyfogait (még csak egy hiányzik közülük; a minden irányban mozgó csontocskát apja fordította ki helyéből zsebkeendővel, miközben Lórika halálsápadt lett és remegett), gödröcskék támadnak arcán, melynek jellegzetes, gyermekes lágysága ellenére kissé bemélyedt alakja onnan ered, hogy alsó állkapcsa enyhén előreugrik. Egyik orcáján, simán hulló haja közelében, pelyhes májfolt van.

Egészében őt magát kevésbé elégíti ki külseje - annak a jele, hogy törődik vele. Arca, mondja szomorúan, sajnos, csúf, ezzel szemben „alakocskája” egészen csinos. Szereti és egyre-másra használja a választékos, művelt kis kifejezéseket, mint „talán, persze, végtére”. Buli önkritikája inkább erkölcsi téren mozog. Letörésre hajlamos, dührohamai alapján súlyos bűnösnek tartja magát, és meg van győződve róla, hogy nem a mennyországba jut, hanem a pokolba. Nem használ a vigasz, hogy Isten megbocsátó, és szívesen elnéz egyet-mást: makacs komorsággal rázza esetlen parókás fejét, és kijelenti, hogy teljesen lehetetlen az üdvösségbe jutnia. Ha meghül, színültig megtelik nyálkával; tetőtől talpig zörög és hörög, hacsak hozzáérnek, és azonnal magasra szökik a láza, hogy csak úgy fújtat. A gyermekek Annája hajlamos a borúlátásra a fiú szervezetét illetően, és az a véleménye, hogy egy ilyen „rendkívül sűrű vérű” gyereket minden pillanatban megüthet a guta. Egyszer úgy sejtette, hogy már itt is van az a rettenetes pillanat: amikor ugyanis Bulit, harcias dührohama büntetéséül, arccal a falnak fordítva sarokba állították - és véletlenül megpillantotta teljesen kékre vált arcát, mely sokkal kékebb volt már, mint a magáé. Az egész házat fölverte a híradással, hogy a fiú túlságosan sűrű vére folytán im elkövetkezett végső órája, és a gézengúz Bulit, jogos csodálkozására, egyszerre csupa aggodalmas gyengédség hullámoztta körül, amíg ki nem derült, hogy arcának kéksége nem gutaütéstől, hanem a gyerekszoba festett falától ered, amely indigókékjét átkente a könnyáztatta gyermekarcra.

A gyermekek Annája velük együtt jött, és összefont kézzel állva maradt az ajtóban: fehér kötényben, olajos hajával, lúdszemével és olyan arckifejezéssel, amelyben a korlátoltság szigorú méltósága tükröződik. - A gyermekek - jelenti ki, a gondozó és oktató büszkeségével - gyönyörűen serdülnek. - Tizenhét gennyes fogcsonkot húzatott ki nemrégiben, és helyettük sötétvörös kaucsukínybe foglalt, egyenletes, sárga műfogsort tétetett be, ami megszépíti paraszti ábrázatát. Agyába az a sajtóságos elképzelés fészkelődött be, hogy fogsora széles körök beszédtemája, hogy még a verebek is erről csiripelnek a háztetőkön. - Sokat karattyolnak széltében - mondja szigorúan és titokzatosan -, mert tudvalevőleg fogsort csináltattam. - Általában hajlamos a homályos és érthetetlen, mások számára nehezen fölfogható beszédre, például bizonyos Bleifuss doktorról, akit minden gyerek ismer, és „többben is laknak abban a házban - mondja -, akik annak mondják magukat”. Az ember nem tehet mást, megadóan elsiklik a dolog fölött. A gyerekeket különben szép versekre tanítja, mint például:

*Tüzes mozdony,
Gőzvasút,
Prüsszent, füttyent
S messze fut.*

Vagy erre az időszerűen szükös, de azért vidám heti étlapra:

*Hétfőn kezdődik a hét,
Kedden krumppli az ebéd,
Szerda épp a közepe,
Csütörtökön cibere,
Pénteken halat eszünk,
Szombaton bukfencezünk,
Vasárnap hús van a tálba,
És hozzá fejes saláta.*

Vagy erre a megfoghatatlan és megfejthetetlen romantikával teli négy kis sorra:

*Nyisd ki, nyisd ki a kaput,
Egy nagy hintó erre fut.
Ki ül a hintóban?
Aranyhajú úrfi!*

Vagy végül Mariska szörnyűségesen víg balladájára, aki csak ül egy kövön, egy kövön, s fésüli aranyhaját, aranyhaját, aranyhaját. De arra sétál Károly bácsi, Károly bácsi, előveszi éles kését, éles kését, éles kését, és nemsokára rettenetes véget ér.

Lórika mindezt aranyosan szavalja, s dalolja mozgékony szájacskájával és édes hangján - sokkal jobban, mint Buli. Általában mindent jobban csinál nála, a fiú pedig őszintén csodálja ezért, s a lázadás és izgága düh rohamaitól eltekintve mindenben alárendeli magát. Lórika gyakran tart bátyjának tudományos előadást, megmagyarázza a képeskönyv madarait, s meg is nevezi őket: ez itt a dunnalúd, ez a párnalúd, ez meg a libalúd. Bulinak szépen utána kell mondania. Orvosi oktatásban is részesíti, megtanítja különféle betegségekre, mint mellhurut, bélhurut és léghurut. Ha a fiú nem figyel, és nem tudja elismételni, a sarokba állítja. Sőt mi több, egyszer pofon is vágta, de ezt aztán annyira restellte, hogy hosszabb időre önmagát állította sarokba. Igen, a két gyerek jól megfér egymással, egy szív, egy lélek. Minden kalandjukat közösen élik át. Hazajönnek, s még egészen fölindulva, szinte kórusban mesélik el, hogy két „boci-bocit és egy marhahúst” láttak az országúton. A lenn lakó cselédekkel, Xaverral és a Hinterhöfer kisasszonyokkal, két polgári családból való nővérrel, akik, amint mondják, „au pair”, azaz lakás és ellátás ellenében töltik be a szakácsné és szobalány tisztjét, bizalmas viszonyban vannak, legalábbis időnként bizonyos rokonságot éreznek a lennlakókkal a szülőkhöz való kapcsolatuk tekintetében. Ha kikapnak, levonulnak a konyhába, és így szólnak: „Az uraság haragszik!” De azért a fentiekkel jobban lehet játszani, különösen „Ábel”-lel, ha nem kell olvasnia vagy írnia. Csodálatosabb dolgok jutnak eszébe, mint Xavernak vagy a kisasszonyoknak. A gyerekek azt játsszák például, hogy ők „négy úr”, és sétálni mennek. Erre „Ábel” egészen behajlítja térdét, hogy éppen olyan kicsi lesz, mint ők, és velük sétál, kéz a kézben - ezzel a játékkal nem tudnak betelni. Egész nap elsétálnának az ebédloasztal körül, most már összesen öt úr, a kicsire zsugorodott „Ábel”-lel.

Aztán ott van a rendkívül izgalmas párnajáték: ez abban áll, hogy az egyik gyerek, többnyire Lórika, az asztalhoz ül egy székre, amit „Ábel” látszólag észre sem vesz, és néma csöndben vár az apjára. Ez jobbra-balra nézeget, és hangos szóval adva kifejezést bizalmának széke kényelmessége iránt, egyre közeledik, és helyet foglal Lórikán. „Hogyan? - mondja. - Mi ez?” És ide-oda fészkelődik, anélkül, hogy a fojtott vihorászást hallaná, ami fölhangzik a háta mögött. „Párnát tettek a székemre? Micsoda kemény, hoporcsos, átkozott párna ez, amelyen olyan feltűnően kényelmetlenül ülök?” És egyre jobban moco-rog erre-arra a kellemetlen párnán, és maga mögé nyúl kál az elragadtatott vihogás és kuncogás felé, míg végre megfordul, és nagy fölfedezési és fölismerési jelenet fejezi be a drámát. Százszoros ismétlés sem csökkenti ennek a játéknak izgalmas érdekességét.

Ma nem kerül sor efféle örömökre. A „nagyok” küszöbönálló összejövételének nyugtalansága feszül a levegőben, s előbb még be kell vásárolni kiosztott szerep szerint: Lórika éppen csak elszavalhatta a „Tüzes mozdony”-t, Cornelius doktor pedig a kislány nagy pironkodására fölfedezi, hogy fülei különböző nagyságúak, amikor beállít Danny, a szomszéd fiú, hogy magával vigye Bertet és Ingridet; Xaver is fölcserélte már csikos livrójét civil kabáttal, ami külsejét nyomban kissé striciszerűvé, noha ennek ellenére kedvessé és rokonszenvessé teszi. Így hát a kicsinyek a gyermekek Annájával ismét fölkeresik birodalmukat a felső emeleten, míg a professzor dolgozószobájába vonul, hogy szokása szerint olvasson ebéd után,

felesége pedig gondolatait és tevékenységét a szardellás szendvicsekre és olasz salátára irányítja, amit a társaság részére kell készíteni. Azonkívül, mielőtt a fiatalok hazatérnek, még kerékpáron, bevásárlótaskával a városba kell mennie, hogy egy nagy csomó pénzt, amelynek elértéktelenedését nem szabad bevárnia, élelmiszerekre cseréljen át.

Cornelius székében hátratámaszkodva olvas. Szivarral mutató- és nagyujja között Macaulayban néz utána valaminek, hogy miképpen keletkezett az angol államadósság a tizenhetedik század vége felé, azután egy francia szerzőnél keres adatokat Spanyolország fokozódó eladósodásáról a tizenhatodik század végén - holnap délelőtti előadására készül. Anglia akkori meglepő gazdasági virágzását akarja összehasonlítani a végzetes hatással, amelyet az állam eladósodása száz évvel előbb Spanyolországban okozott, s e különbség erkölcsi és lélektani okait szándékszik elemezni. Ez ugyanis alkalmat ad rá, hogy III. Vilmos Angliájáról, amiről éppen előad, rátérjen II. Fülöp korára és vesszőparipájára, az ellenreformációra - a korról maga is írt egy jeles könyvet, egy sokat idézett művet, amelynek tanszékét köszönheti. Miközben szivarja végét járja, s egyre erősebben marja a torkát, magában néhány melankolikus hangzó mondatot mérlegel, melyeket holnap el akar mondani hallgatóinak, a lassú Fülöp már eleve kilátástalan harcáról az új, a történelem haladása, az egyéniség és a germán-szabadság-eszme országbontó erői ellen, a maradi előkelőség étellel és épp ezért Istennel is szembeforduló harcáról a haladás és átalakulás hatalma ellen. A mondatokat jönnek itéli, s még csiszolgat rajtuk, miközben visszateszi a használt könyveket, és fölmeleg hálószobájába, hogy szokása szerint egyórányi cezúrával megszakítsa napját, s csukott zsaluk mögött csukott szemmel megpihenjen, noha ez az óra, amint a tudományos elterelődés után ismét eszébe jut, ma a házas-ünnepies nyugtalanság jegyében fog eltelni. Mosolyog enyhe szívdobogásán, amit ez az emlékezés okoz; fejében elkeverednek a mondattevek a fekete selyemruhás Fülöpről a gyermekek házibáljának gondolatával, és öt percre elbóbiskol.

Miközben fekszik és pihen, ismételten hallja a csengő berregését, a kertajtó csapódását, és mindannyiszor az izgalom, várakozás és szorongás kicsiny szúrását érzi arra a gondolatra, hogy a fiatalok érkeznek, és már kezd a hall megtelni velük. Mindannyiszor mosolyog magában a szúrásán, de ez a mosoly is az idegesség jele, amelyben viszont természetesen van egy kis öröm is; mert ki ne örülne egy ünnep küszöbén. Fél ötkor (már este van) fölkel, és a mosdónál kissé fölfrissíti magát. A mosdótál már egy év óta repedt. A fölbillenthető tál egyik oldalon kitörött a csuklójából, és nem lehet megreparálni, mert az iparosok nem jönnek el, újjal sem lehet kicserélni, mert az üzletek nem tudnak szállítani. Így a márványlap két széle tartja ügyyel-bajjal a levezető fölött, és csak úgy lehet kiüríteni, ha két kézzel magasra emelik, s kiöntik belőle a vizet. Cornelius, mint naponként többször, most is fejét csóválja a tál miatt, aztán rendbe szedi magát - egyébként a legnagyobb gonddal; a mennyezetvilágítás alatt tisztára és átlátszóra törli szemüvegét -, és a folyosón át megindul le az ebédlőbe.

Amikor útközben meghallja az odalenn kavargó hangokat és a már megindított gramfon zenéjét, társaságbeli, szíves arckifejezést ölt. Elhatározza, hogy így szól: „Kérem, csak ne zavartassák magukat!”, és egyenesen az ebédlőbe megy teázni. A mondatot az alkalomhoz illőnek érzi: derűs és tapintatos kifelé, s jó menedék a maga számára.

A hall ki van világítva: a csillár valamennyi villanygyertyája ég, csak egy nem, amely kiégett. A lépcső egyik alsó fokán Cornelius megáll, és áttekinti a hallt. Egészen csinos a nagy világosságban, a Marées-másolattal a téglakandalló felett, a faburkolattal, amely egyébként puhafa, és a vörös szőnyeggel, amelyen a vendégek állodogálnak, csevegnek, kezükben teás-csészét és szardellapasztával megkent kenyérszeleteket tartva. Ünnepi hangulat, ruha, haj és lehelet könnyű párája lebeg a hallban, jellemzőn és emlékeket idézőn. Az ajtó az előszoba felé nyitva, mert még másokat is várnak.

A társaság első pillanatban elkápráztatja, a professzor csak az általános képet látja. Nem veszi észre, hogy Ingrid fehér plisségalléros sötét selyemruhában, csupasz karral közvetlenül előtte áll barátai közt a lépcső lábánál. Ingrid feléje int, és szép fogaival fölmosolyog rája.

- Kipihented magad? - kérdi halkán, mintegy négy szemközött. És amikor apja indokolatlan meglepetéssel megismeri őt, bemutatja barátait.

- Engedd meg, hogy bemutassam Zuber urat - mondja. - Ez pedig Plaichinger kisasszony.

Zuber úr elég ösztövé, Plaichinger kisasszony viszont szóke és dús germán istennő, lebegő ruhában, pisze orral, és a testes nők vékony hangján felel a professzor udvarias üdvözlésére.

- Isten hozta - mondja Cornelius. - Igazán szép, hogy megtisztel bennünket. Nyilván osztálytársak?

Zuber úr Ingrid tagtársa a golfklubban. A gazdasági életben tevékenykedik, nagybátyja sörfőzőjében, és a professzor egy pillanatra eltréfálkozik vele a gyenge sör miatt, miközben úgy tesz, mintha az ifjú Zuber befolyását a sör minőségére határtalanul túlbecsülné. - De csak ne zavartassák magukat! - mondja aztán, és tovább akar menni az ebédlőbe.

- Megjött végre Max is - szól Ingrid. - Max, te undok, hol lógtál eddig, hogy ilyen későn futsz be?

Mindenki tegeződik, és olyan hangon beszél, ami az öregeknek teljesen idegen: jólneveltségnek, udvariasságnak és illemnek nyoma sincs.

A ruhatár felől fehér ingmelles, keskeny szmokingnyakkendő fiatalember siet a lépcsőhöz, hogy köszönjön - arca barna, de rózsás, természetesen borotvált, de füle mellett kis oldalszakáll maradt, festeni való szép fiú, nem nevetségesen és lángolón szép, mint egy cigányprímás, hanem nagyon kellemes, kulturált és megnyerő módon csinos, a szeme fekete és barátságos, s még a szmoking is kissé sután áll rajta.

- No, ne bánts, Cornelia. Az a buta előadás... - mondta; és Ingrid bemutatja apjának Hergesell urat.

Úgy, tehát ez Hergesell úr. A szíves meghívásért köszönetet mond a házigazdának, aki megrázza kezét. - Sereghajtó lettem - mondja, és tréfás fordulattal folytatja: - Mit tehet a Zsiga-Zsiga róla, hogy éppen ma volt délután négyig előadás; s aztán még haza kellett mennem, hogy átöltözzem. - Azután táncpőjéről kezd beszélni, amellyel az imént annyi baja volt a ruhatárban.

- Úgy hoztam batyuban - meséli. - Mégsem járja, hogy az utcai cipőnkkel összetapossuk az önök szőnyegét. De elvakultságomban nem dugtam mellé cipőhúzó, és az istennek sem tudtam belebújni, haha, képzelje el ezt a téstát! Életemben nem volt még ilyen szűk csukám. A számok nem jelentenek semmit, nem lehet bízni bennük, és az anyag is milyen kemény manapság - nézze, kérem, ez nem is bőr, ez öntöttvas! Az egész mutatóujjamat szétlapítottam... - És bizalmasan megmutatja vörösre nyúzott mutatóujját, miközben az egész ügyet újból „téstának” nevezi, és pedig utálatos téstának. Csakugyan, szakasztott úgy beszél, ahogyan Ingrid utánozta: orrhangon és különösképp elnyújtva szavait, de nyilván minden szenvelgés nélkül, egyszerűen azért, mert minden Hergesell így beszél.

Cornelius doktor méltatlankodik, hogy az előszobában nincs cipőhúzó, és a mutatóujj iránt őszinte részvétet tanúsít. - No, de most már igazán ne zavartassák magukat - mondja. - Viszontlátásra! - és a hallon keresztül az ebédlőbe megy.

Ott is vendégek vannak; a családi asztal ki van húzva hosszúra, és teáznak körülötte. A professzor azonban egyenesen egy hímezésekkel kitapétázott és külön kis tetőlámpával megvilágított sarokba vonul, amelynek kerek asztalkájánál maga szokta inni teáját. Feleségét találja ott, beszélgetésbe merülve Berttel és két más fiatalemberrel. Az egyik Herzl; Cornelius ismerősként üdvözl. A másikat Möllernek hívják - afféle vándordiáktípus, akinek nyilván nincs polgári ünneplője, s nem is akarja, hogy legyen (hiszen ünneplő általában nincs többé), egy ifjú, aki a világért sem kíván „úrnak” látszani (hiszen úr általában nincs többé) -, öltözéke öves zubbony és rövid nadrág, nyaka hosszú, fején sűrű hajbóbita, orrán szarukeretes pápaszem. A bankszakmában tevékenykedik, amint a professzor értesül, de ezenkívül valami művész, folkloristaféle is, minden táj és nyelv népdalainak gyűjtője és dalosa. Közkívánatra ma is magával hozta gitárját, mely egyelőre viaszosvászon tokban kinn lóg a ruhatárban.

Herzl, a színész, vékony és kicsi ember, de szakálla erős növésű, amint kékre borotvált s alaposan púderozott arca mutatja. Túlságosan nagy szeme csupa izzás és mélabú, azonban a bőséges púder mellett nyilván némi rúzszt is rakott magára - arcának tompa karmazsinszíne láthatóan kozmetikai eredetű. Különös, gondolja a professzor. Azt hinné az ember, vagy mélabú, vagy festék. A kettő együtt belső ellentmondás. Hogyan festheti magát a melankólia? De hát éppen ez a művész különös, idegenszerű lelki alkata, amely lehetségessé teszi ezt az ellentmondást, sőt talán éppen ebből áll. Nagyon érdekes, de emiatt még nem kell az embernek kevésbé előzékenynek lenni. Legális forma, ősfoma... - Parancsoljon egy kis citromot, udvari színművész úr!

Udvari színművész egyáltalán nincs többé, de Herzl szívesen fogadja ezt a címet, noha forradalmár művész. Ez ismét olyan ellentmondás, amely lelki alkatához tartozik. A professzor joggal tételezi ezt föl róla, és hízeleg neki, mintegy engesztelésül a titkos megütközésért, amit arcának halvány rúzsoltjai miatt érzett.

- Leghálásabb köszönetem, tisztelt professzor úr! - mondja Herzl olyan iramban, hogy csak kiváló beszédtechnikája óvja meg nyelvét a kibicsaklástól. Általában a vendéglátókkal és főként a házigazdával a legnagyobb tisztelettel, sőt csaknem túlzott és alázkodó udvarias-sággal viselkedik. Mintha rossz volna a lelkiismerete a rúzs miatt, amit belső kényszerből rakott ugyan föl, amelyet azonban maga is a professzorral együttérezve rosszall, s a legnagyobb szerénységgel igyekszik a nem festett világot kiengesztelni.

Miközben teáznak, Möller népdalairól, spanyol, baszk népdalokról beszélgetnek, és erről rátérnek Schiller *Don Carlos*-ának új bemutatására az állami színházban, a darabban Herzl játssza a címszerepet. A színész szerepéről beszél. - Remélem - mondja -, az én Carlosom töretlen alakítás. - A többi szereplőt is megkritizálják, a rendezés értékeit, a miliőt, és a professzor egyszerre csak azt látja, hogy ismerős vizeken evez, az ellenreformációs Spanyolországról van szó, ami csaknem kínosan érinti. Egészen ártatlan benne, semmit sem tett, hogy a beszélgetést ilyen irányba terelje. Mégis fél, hogy úgy tűnhet föl, mintha ő kereste volna az alkalmat a tanárkodásra, csodálkozik és hallgat. Örül, hogy a kicsik, Lórika és Buli, az asztalhoz jönnek. Vasárnapi kék bársonyruhácska van rajtuk, s ők is lefekvésidőig akarnak a nagyok ünnepén a maguk módján részt venni. Félénken, tágra meredt szemmel kívánnak jó napot az idegeneknek, meg kell mondaniuk nevüket és korukat is. Möller úr csak komolyan rájuk néz, Herzl színművész azonban egészen elbűvöltnek, elragadtatottnak és boldogságban úszónak látszik. Szinte megáldja őket, szemét égre emeli, és kezét összekulcsolja szája előtt. Mindez nyilván szívből jön, de a színházi hatásfeltételek megszokása rettenetesen hamissá teszik szavait és tetteit, s azonkívül úgy látszik, mintha a hódolat a gyermekek előtt szintén orcáinak pirosságáért akarna engesztelés lenni.

A vendégek uzsonnaasztala már üres, a hallban táncolnak, a kicsik odaszaladnak, és a professzor visszavonul. Jó mulatást! - mondja, megrázva a fölugró Möller és Herzl kezét. És dolgozószobájába megy, békés birodalmába, ahol leereszti a redőnyöket, meggyújtja a lámpát az íróasztalon, és munkához ül.

Olyan munkához, amit nyugtalan környezetben is el lehet végezni valahogy: néhány levelet ír, kivonatos jegyzeteket készít. Természetesen szórakozott. Apró emlékek motoszkálnak benne. Hergesell úr merev báli cipője, Plaichinger kisasszony vékony hangja kövér testében. Möller baszk dalgyűjteménye is eszébe jut, miközben ír, vagy hátradőlve a levegőbe mered, Herzl alázata és túlzásai, Carlota és Fülöp udvara. A beszélgetésnek, gondolja, titokzatosak az útjai. Simán, minden irányítás nélkül alkalmazkodik egy titkon vezérlő érdeklődés fonalához. Úgy hiszi, ezt már többször is megfigyelte. Közben a kinn folyó házibál egyáltalán nem harsány neszeire figyel. Csak némi beszédfoszlányt hallani, a tánc csoszogását nem. Nem csoszognak és nem keringenek, furcsán járnak-kelnek a szőnyegen, amely nem is zavarja őket, egészen másként fogózva össze, mint az ő idejében, a gramofon hangjainál - főként az új világ e különös dallamai kötik le dzsessz-szerű hangszerelésükkel és a mindenféle ütőhangszerrel, amit a gép kitűnően ad vissza, a kasztanyetták csettenő csörgése, amelyek azonban csupán dzsesszhangszernek s egyáltalán nem spanyolosnak hatnak. Nem, nem spanyolosak. És már megint szakmai gondolatainál tart.

Félóra múlva eszébe jut, hogy legalább annyit meg kellene tennie, hogy egy doboz cigarettával járul hozzá a mulatsághoz. Mégsem járja, gondolja, hogy a fiatalok saját cigarettájukat szívják - jóllehet maguk nem sokat törődnének ezzel. S átmegy az üres ebédlőbe, kivesz a faliszekrényben őrzött készletéből egy dobozt, nem éppen a legjobbat, vagy legalábbis nem éppen azt, amelyet maga legszívesebben szí, hanem azt a kissé túlságosan hosszú, vékony alakút, amit nem sajnál fölládozni erre az alkalomra, hiszen végül is fiatalokról van szó. Bemegy a hallba, mosolyogva magasra emeli a dobozt, és fölnyitva a kandalló párkányára helyezi, hogy nyomban csupán futó szétnézéssel ismét szobája felé forduljon.

Éppen táncszünet van, a gramofon hallgat. Beszélgetve állnak-ülnek körül a hallban, a kisasztal mellett az ablaknál, a székeken a kandalló előtt. A beépített lépcső fokain, alaposan megkopott plüss futószőnyegén is fiatalok üldögélnek, mint valami amfiteátrumban: például ott ül Max Hergesell a nagydarab, vékony hangú Plaichinger lánnyal, aki egyenesen az arcába néz, miközben ő félig fekvve beszél hozzá, egyik könyökével a következő lépcsőfokra támaszkodva maga mögött s fél kézzel szavait kísérve. A helyiség belső területe üres, csak a közepén, épp a csillár alatt látható a két kicsike kék ruhácskájában, amint ügyetlenül összeölelkezve, némán, elfogódottan és lassan keringenek egy helyben. Cornelius elhaladtában lehajol, szól hozzájuk egy kedves szót, megsimogatja a hajukat, ám ők nem zavartatják magukat piciny, komolykodó elfoglaltságukban. Az ajtóból azonban látja, amint Hergesell műegyetemi hallgató, nyilván mert a professzort észrevette, könyökével ellöki magát a lépcsőfoktól, lemegy, és elkéri Lórikát testvérkéje karjából, hogy maga táncoltassa meg tréfásan, zene nélkül. Majdnem úgy, ahogy maga Cornelius szokta, amikor a „négy úrral” sétálni indul, leguggol, s igyekszik úgy fogni Lórikát, mint egy nagyot, miközben néhány shimmy-lépést tesz a szégyenkező kislánnyal. Aki látja őket, jól mulat. Ez a jeladás, hogy újból megindítsák a gramofont, s az általános tánc újból elkezdődjék. A professzor, kinek keze már a kilincsen, egy pillanatig bólogatva s vállán át mosolyogva nézi őket, azután szobájába lép. Néhány percig még gépiesen őrzik vonásai a kinti mosolyt.

Ott lapozgat ismét a lámpaernyő alatt, és ír, elintéz néhány igénytelen apróságot. Egy idő múlva észreveszi, hogy a társaság a hallból felesége szalonjába vonult át, amely egyfelől a hallal, másfelől az ő szobájával szomszédos. Ott beszélgetnek most, s a szavak közé

próbálkozó gitárhangok vegyülnek. Möller úr tehát énekelni akar, s már énekel is. A zengő gitárakkordokhoz mély basszus hangon dalol az ifjú hivatalnok egy dalt idegen nyelven - lehet, hogy svédül; teljes bizonyossággal a professzor a befejezésig, a nagy tetszéssel fogadott befejezésig nem ismeri föl. A szalonba nyíló ajtó mögött függöny van, amely letompítja a hangot. Amikor új dal kezdődik, Cornelius óvatosan átsétál.

A szalonban félhomály van. Csak a letakart állólámpa ég, és közelében Möller keresztbe vetett lábbal ül a puffon, hüvelykujjával pengetve a húrokat. A közönség elhelyezkedése fesztelen, hanyagul ül-áll, ki hol tud, mert ennyi hallgató számára nincs elég ülőhely. Néhányan állnak, de sokan, ifjú hölgyek is, egyszerűen a földön, a szőnyegen ülnek, térdüket karjukkal átfogva vagy akár előrenyújtva lábukat. Hergesell például, jóllehet szmokingban, szintén így ül a földön, a zongora lábánál, és mellette a Plaichinger lány. A kicsik is itt vannak: Corneliusné, kinek karosszéke az énekessel szemben áll, mindkettőt ölében tartja, és Buli, a barbár, éneklés közben hangosan beszélni kezd, úgyszólván piszogással és ujjal fenyegetve kell lecsendesíteni. Lórika sohasem követne el ilyen hibát: finoman és némán ül anyja ölében. A professzor gyermeke tekintetét keresi, hogy titkon intsen neki; de az nem veszi észre, noha úgy látszik, a művészre se figyel. Szeme mélyebbre néz.

Möller a „Joli tambour”-t énekli:

*Sire, mon roi, donnez-moi votre fille...*³

Mindenki el van ragadtatva. - Nagyon jó! - mondja Hergesell a Hergesellek nazális és különös, szinte szenvelgő hangján. Azután valami német következik, amihez Möller úr maga szerezte a dallamot, s ami viharos tetszést arat az ifjúság körében, valami koldusdal:

*Koldusasszonyka búcsúra megy,
Juhé!
Koldusemberke is vele megy,
Jehejuhé!*

A vidám koldusdalt valóságos ujjongás követi. - Igazán kitűnő! - mondja Hergesell, megint a maga különös hangján. Még valami magyar dal következik, szintén kimagasló szám, a vadidegen, eredeti nyelven előadva, s Möller úrnak nagy sikere van. A professzor is tüntetően részt vesz a tapsban. A műveltségnek és a történelmi áttekintést adó művészkedésnek ez az áttörése a shimmy-hangulaton fölmelegíti. Odalép Möllerhez, gratulál, és elbeszélget vele az előadott dalokról, forrásairól, égy kottás daloskönyvről, amelyet Möller átnézésre kölcsön ígér. Cornelius annál szívesebb vele, mivel, az apák szokása szerint, az idegen fiatalember értékeit és tehetségét nyomban összeveti saját fiáéval, és eközben nyugtalanságot, irigységet és szégyent érez. Itt van ez a Möller, gondolja, derék bankhivatalnok. (Persze, egyáltalában nem tudja, hogy Möller a bankban olyan nagyon derekas-e.) És amellet még megvan ez a sajátos képessége, amelynek kifejlesztéséhez természetesen akaraterő és szorgalom is kellett. Ellenben az én szegény Bertem semmit sem tud, semmihez sem ért, és csak azon jár az esze, hogy paprikajancsi lehessen, holott még ehhez sincs tehetsége! Szeretne igazságos lenni, próbálja azt mondani magában, hogy Bert mindamellet finomabb lény, talán több is benne a mélység, mint a sikeres Möllerben, hogy talán költő rejtőzik benne, vagy ilyesvalami, és táncos-pincér ábrándjai csupán gyermekes képzelődések, a kor zavaros ábrándjai. De irigykedő apai pesszimizmusa erősebb. Amikor Möller újból énekelni kezd, Cornelius doktor visszamegy a szobájába.

³ Nagyuram-királyom, adja hozzám lányát

Hét óra lesz, miközben megosztott figyelemmel tovább foglalatostkodik dolgaival; és mivel még eszébe jut egy rövid, hivatalos tartalmú levél, amelyet egészen jól megírhatna - mert az írogatás a legjobb időtöltés -, közben már fél nyolcra jár. Fél kilenckor szolgálják fel az olasz salátát, és így itt az ideje, hogy a professzor sétálni menjen, bedobja leveleit, és a téli homályban megkapja napi levegő- és mozgásadagját. A tánc már rég ismét a hallban folyik; át kell mennie, hogy felöltőjéhez és sárcipőjéhez jusson, de ebben már nincs semmi izgalmas: ismételten látott vendége a fiatalok társaságának, és nem kell félnie, hogy zavar. Miután irományait elrakta és leveleit magához vette, kilép, és még el is időzik kissé a hallban, mert feleségét ott találja a karosszékben, szobája ajtaja mellett.

Az asszony ott ül és nézelődik, a nagyok és más fiatalok meglátogatják néha; Cornelius is mellette áll meg, és szintén mosolyogva nézi a mulatságot, amely nyilván most hágott tetőfokára. Más nézők is vannak jelen: a kék Anna, szigorú-korlátolt tekintettel, a lépcsőnél, mert a kicsik nem tudnak betelni az ünnepséggel, és vigyáznia kell, hogy Buli ne forgolódjék nagyon hevesen, s amúgy is túlságosan sűrű vérét ne hozza ekképpen veszedelmes hullámvázba. De a lenti világ is szeretne élvezni valamit a nagyok táncmulatságából: a Hinterhöfer kisasszonyok éppúgy, mint Xaver, ott állnak a tálaló ajtajánál, és nézelődéssel szórakoznak. Walburga kisasszony, a lecsúszott nővérek közül az idősebbik s a főzést ellátó fél (hogy ne nevezzük egyenest szakácsnőnek, amit nem szívesen hallana!), barna szemekkel néz vastagra csiszolt pápaszemén keresztül, amelynek nyergét vászondarabkával csavarta körül, hogy az orrát ne nyomja, jóindulatú, kedélyes típus, míg Cecília kisasszony, az ifjabbik, ha nem is éppen ifjú nővér, mint mindig, most is elnézően fölényes arcot vág - méltóságának védelmében, mint a harmadik rend egykori tagja. Cecília kisasszonynak keserű fájdalmat okoz zuhanása a kispolgári szférából a cselédek világába. Kereken elutasítja a gondolatot, hogy bóbitát vagy a szobalányi hivatás más jelét viselje, és legnehezebb órája mindig a szerda este, amikor Xavernak kimenője van, s neki kell fölszolgálnia. Elfordított arccal és magasra húzott orral szolgál föl, mint egy bukott királynő, látni is gyötrelmes a nyomasztó megaláztatást, és a „kicsik”, amikor egyszer véletlenül részt vettek a vacsorán, megpillantásakor mindketten egyszerre hangosan sírni kezdtek. Az ifjú Xavernak nincsenek efféle fájdalmai. Ő inkább szívesen szolgál föl, bizonyos természetes és egyben gyakorlott ügyességgel végzi dolgát, hiszen valamikor pikoló volt. De különben aztán tökéletes naplopó és mihaszna - határozott jó tulajdonságokkal, amit kisigényű gazdái mindenkor készek elismerni, de mégiscsak lehetetlen mihaszna. Úgy kell venni, amilyen, oltatlan fától nem lehet nemes gyümölcsöt várni. Bomlott idők gyermeke és terméke, nemzedékének példás képviselője, forradalmi háziszolga, rokonszenves bolsevik. A professzor „ünneprendezőnek” szokta nevezni, mert rendkívüli, szórakozásszerű alkalmakkor kitűnően megállja a helyét, ügyesnek és szívesnek mutatkozik. De mert a kötelesség fogalmát egyáltalán nem ismeri, unalmas mindennapi teendők elvégzésére éppoly kevéssé kapható, mint ahogy bizonyos kutyákat sem lehet rávenni, hogy a boton átugorjanak. Ez nyilvánvalóan ellentétben állna egyéniségével, s ez a tény lefegyverez, és lemondásra kényszeríti az embert. Valamely szokatlan és mulatságos alkalomból kész volna az éj bármelyik órájában kiugrani az ágyból. Általában azonban nem kel föl nyolc óra előtt - nem hajlandó megtenni, nem ugrik át a boton; ezzel szemben egész nap az ő zabolátlan egyéniségének megnyilvánulásai zengenek föl az alagsori konyhából az emeletre, szájharmonika-játéka, nyers, de érzelmes éneke, vidám füttyörészése, s közben cigarettájának füstje betölti a tálalót. Ott áll, és nézi a bukott hölgyeket, akik dolgoznak. Reggel, miközben a professzor reggelizik, letépi íróasztalán a naptár lapját - különben semmihez sem nyúl a szobában. Hagyja békében a naptár lapját, kérte már többször Cornelius doktor, mert Xaver gyakran letépi a legközelebbi napot is, és így örökös a veszély, hogy minden rend fölborul. De a naptárletépes munkája tetszik az ifjú Xavernak, és ezért ebből nem enged.

Különben nagy gyermekbarát, ez rokonszenves vonásai közé tartozik. Szívvel tud játszani a kicsinyekkel a kertben, tehetségesen farigcsál és barkácsol számukra ezt-azt, vastag ajkával még könyveikből is fölolvass, amit elég különös hallani. A mozi szíve mélyéből szereti, és hajlik a mélabúra, sóvárgásra, monologizálásra egy-egy film után. Bizonytalan remények mozognak benne, hogy egy szép napon maga is ehhez a világhoz fog tartozni, és szerencsét csinál. Sörényében bizik és testi ügyességében s vakmerőségében. Gyakran felmászik az előkert körisére, egy magas, de hajlékony fára, ágról ágra kapaszkodik egészen föl az ormáig, úgyhogy mindenkit kilel a hideg, aki látja. Fenn cigarettára gyújt, erre-arra himbálódzik, hogy a magas szálfá gyökeréig megremeg, és onnan lesi a mozi rendezőt, aki arra jártában szerződtetni fogja.

Ha levetné csikos kabátját és civilbe öltözne, egyszerűen beállhatna a táncolók közé; nem ütne el különösen a többiektől. A nagyok baráti köre nagyon vegyes külsejű; elég sokan vannak sötét ruhában, de nem a többség; a dalos Möllerhez hasonló alakok tarkállanak erre-arra, és pedig női részről éppúgy, mint a fiatalurak körében. A professzor előtt, aki felesége székénél állva nézi a képet, nagyjában, hallomásból ismerősek ennek az új nemzedéknek szociális viszonyai. Gimnazista lányok, egyetemi hallgatók, iparművésznők; férfiúi részen egészen kalandos, csak ebben a korban lehetséges egzisztenciák. Egy sápadt, hosszú nyúlt ifjú, gyöngyökkel az ingmellében, egy fogorvos fia, tózsdei spekuláns, és ahogy a professzor hallja, ebben a minőségében úgy él, mint Aladdin a csodalámpával. Autót tart, barátai részére pezsgős vacsorákat ad, és szeret minden alkalommal ajándékokat osztogatni közöttük, értékes kis emléktárgyakat gyöngyházból és aranyból. Ma is hozott ajándékot a fiatal vendéglátóknak: aranyceruzát Bertnek és Ingridnek egy pár óriási fülönfüggőt, barbár nagyságú karikákat, amelyeket szerencsére nem kell komolyan áthúzni a fülcimpákon, hanem csak rájuk csíptetni. A „nagyok” nevetve mutatják szüleiknek az ajándékokat, ezek pedig fejüket rázzák, és megbámulják a tárgyakat, miközben Aladdin a távolból ismételtlen meghajol.

Az ifjúság buzgón táncol, ha ugyan táncnak lehet nevezni azt, amit nyugodt odaadással művelnek. Különös módon összefogózza és újszerű tartással lassan csúszkálnak a szőnyegen, alsótestüket előretolva, vállukat felhúzza, csipőjüket enyhén himbálva, és megfajthatatlan szabályok szerint lépkedve, és ki se fáradnak, mert ilyen módon egyáltalában nem lehet kifáradni. Hullámzó kebleket vagy akár csak kipirult arcokat nem látni. Itt-ott két lány táncol együtt, sőt néha két ifjú is; nekik mindegy. Így járkálnak a gramofon egzotikus hangjaira, amelybe hatalmas tüket raknak, hogy jó hangosan szóljon és harsogjon a shimmy, a foxtrott és one-step, a paso-doble, afrikai shimmy, yava dance és polka creola - vad, bódító, hol epedő, hol indulószerű, idegen ritmusú zene, monoton, zenekari sallangokkal, ütőhangszerekkel, csengettyűkkel és csörgettyűkkel fölcifrázott néger hejehuja.

- Mi ez a lemez? - érdeklődik Cornelius a sápadt spekulánssal tovacsoszogó Ingridnél egy darab felől, amely egészen jól eped és tüzel, és bizonyos részletei aránylag tetszenek is neki.

- „Ne sírj, kicsikém...” - feleli Ingrid, és kellemesen mosolyog fehér fogáival.

Cigarettafüst úszkál a csillár alatt. A mulatság párája megsűrűsödött - ez a száraz-édeskés, sűrű, izgató, alkotóelemekben gazdag gőzölgés, amely mindenkinek számára, de különösen annak, aki túlságosan fogékony ifjúságot élt át, annyira tele van a korai szív fájdalom emlékeivel... A „kicsik” még mindig ott vannak a hallban; nyolcig szabad részt venniük a mulatságban, ha már olyan nagy örömet okoz nekik. A fiatalok már hozzászoktak jelenlétükhöz; a maguk módján és bizonyos mértékben ők is oda tartoznak. Különben a „kicsik” külön életet élnek: Buli egyedül kering a szőnyeg közepén kék bársonyubonyában, míg Lórika bolondosan fut egy csoszogó pár mögött, és iparkodik elkapni a táncos szmokingját. A pár Max Hergesell és hölgye, a Plaichinger lány. Egészen jól csoszognak, gyönyörűség nézni

őket. El kell ismerni, hogy a modern idők táncait is meg lehet szépíteni, ha a megfelelő emberek táncolják. Az ifjú Hergesell kitűnően vezet, szabályosan és mégis szabadon, amint látszik. Milyen elegánsan tud kilépni hátrafelé, ha elég tér adódik! De a maga helyén, nagy nyüzsgésben is izléselesen mozog, s ebben támogatja táncosnőjének simulékonysága, aki azzal a meglepő bájjal követi, amilyent testes nőkben találni néha. Szemtől szembe társalognak, s úgy látszik, ügyet sem vetnek az őket üldöző Lórikára. Mások nevetnek a kicsike makacsságán. Cornelius doktor pedig, amint a csoport elhalad mellette, megpróbálja elfogni a kislányt és magához húzni. De Lórika csaknem fájdalmasan kitépi magát, és pillanatnyilag nem akar tudni „Ábel”-ről. Nem ismeri, kis karját mellének feszíti, és kedves arcocskáját elfordítva, idegesen és kellenetlenül igyekszik elfutni tőle a maga szeszélye szerint.

A professzor nem tehet róla, de fájdalmat érez. Ebben a pillanatban gyűlöli az ünnepséget, amely párázó alkatrészeivel megzavarja és elfordítja kedvencének szívét. Szeretete, ez a nem egészen szándékolatlan, gyökerében nem egészen kifogástalan szeretet nagyon érzékeny. Gépiesen mosolyog, de szeme elhomályosodik, és valahol a szőnyeg mintáin, a táncosok lába között mered el.

- Ideje, hogy a kicsik lefeküdjenek - mondja feleségének. De az még egy negyedórát kér a gyerekek számára. Megígérték nekik, ha már ennyire élvezik a nagy kavargást. A professzor megint mosolyog, és fejét rázza, egy pillanatig még helyén marad, aztán az előszobába megy, amely tele van kabátokkal, kendőkkel, kalapokkal és sárcipőkkel.

Üggyel-bajjal tudja csak kihalászni a halomból saját holmiját, és eközben megjelenik Max Hergesell, zsebkendőjével törülgetve homlokát.

- Professzor úr - mondja a Hergesellek hangján, és fiatalosan meghajol - sétálni akar? Micsoda ostoba tézta ezzel a tánccipővel, úgy szorít, mint egy spanyolcsizma. Egyszerűen kicsi nekem, úgy látszik, nem is beszélve róla, hogy milyen istentelenül kemény. Itt szorítja a nagyujjam körmét - mondja, és fél lábra áll, miközben a másikat két keze közé fogja -, ki se mondhatom, mennyire. Rá kellett szánnom magam, hogy cipőt váltok, jó lesz utcai cipő is... Ó, segíthetek?

- Köszönöm! - mondja Cornelius. - Csak hagyja! Inkább szabadítsa ki a lábát! Igazán nagyon kedves... - Mert Hergesell fél térdre ereszkedett, és a sárcipője kapcsát igyekszik összeszatolni.

A professzor kellemesen érintve ennyi tiszteletteljesen szíves szolgálatkészségtől, hálálkodik. - Mulasson továbbra is jól - kívánja -, ha cipőt váltott! Az persze nem járja, hogy szorító cipőben táncoljon. Feltétlenül váltania kell. Viszontlátásra, megyek egy kis levegőt szippantani.

- Mindjárt táncolok megint Lórikával! - kiáltja még utána Hergesell. - Elsőrendű táncos lesz, ha majd ott tart. Én mondom!

- Gondolja? - feleli Cornelius a tornácról. - Igaz, ön bajnok és szakember. Csak a háta meg ne görbüljön görnyedés közben.

Int és távozik. Kedves fiú, gondolja, miközben elhagyja otthonát. Mérnökséget tanul, tiszta a cél, minden rendben van. Amellett nagyon jó külsejű és barátságos. - És ismét elfogja az apák irigysége „szegény Bert-je” miatt, az a nyugtalanság, mely az idegen fiatalember jövőjét rózsás fényben, a tulajdon fiáét ellenben komor árnyékban mutatja. Így indul esti sétájára.

Végigmegy a fason, át a hídon és túlhan még egy darabot a folyó mentén, a parti sétányon, a legközelebbi hídig. Nedves hideg van, és néha havazik kissé. A kabátja gallérját fölhajtja, botját háta mögött tartja, kampóját karjára akasztva, és időnként mélyen átszellőzteti tüdejét a

téli est levegőjével. Mint rendesen, e testmozgás közben tudományos dolgaira gondol, kollégiumára, a mondatokra, amelyeket holnap akar elmondani Fülöp harcáról a germán fölforgatás ellen, és amelyeket igazságossággal és mélabúval szeretne átítatni. Főképpen igazságossággal, gondolja. Ez a tudomány lelke, a megismerés alapelve és a fény, amelyben be kell mutatni az ifjúságnak a dolgokat, éppúgy szellemi fegyelemből, mint emberi-személyes okokból: hogy botránkozást ne keltsen, és közvetlenül ne sértse őket politikai érzelmeikben, amelyek manapság természetesen borzasztóan széttagoltak és ellentétesek, úgyhogy sok a gyújtóanyag, és az ember könnyen megkaphatja valamelyik oldal lábdobogását, sőt botránnyt idézhet elő, ha történelmileg állást foglal. De éppen az állásfoglalás történelemellenes, gondolja; csak az igazságosság történelmi. De mindenesetre éppen ezért és jól megfontolva... Az igazságosság nem ifjúi hév és hetyke-hangos eltökéltség, hanem melankólia. De mivel lényegében melankólia, lényegében s titkon melankolikus, kilátástalan párthoz és történelmi erőhöz jobban vonzódik, mint a hetyke-hangoshoz. Végezetül tehát az igazságosság maga ez a vonzódás, és nélküle egyáltalán nem is lenne? Végezetül tehát nincs is igazság? - kérdi magában a professzor, és annyira elmerül a gondolataiba, hogy leveleit egészen öntudatlanul dobja a postaládába a legközelebbi hídnál, és azután visszafordul. Tudományzavaró gondolat, amelybe elmélyedt, de maga is tudomány, lelkiismereti kérdés, pszichológia, és kötelességszerű elfogulatlansággal kell fogadni, akár zavar, akár nem... Ilyen méházások közepette tér haza Cornelius doktor.

A kapubolt alatt ott áll Xaver, mintha őt várná.

- Professzor úr - mondja vastag ajkával, és hátraveti haját. - Siessen már föl Lórikához. Nagyon rágyütt.

- Mi történt? - kérdi Cornelius ijedten. - Beteg?

- Hát nem éppen beteg - feleli Xaver. - Csak hát kifogta, rí mint a záporosó. Az úr végett, amellik táncolt vele, az a frakkos, Hergesell úr. Az istennel sem akart fölmenni a hallból, majd elcsurog, úgy sír. Nagyon rágyütt a kicsire.

- Ostobaság - mondja a professzor, miközben belép, és holmiját ledobja a ruhatárban. Többet nem is mond, kinyitja a hall elfüggönyözött üvegajtáját, és egy pillantásra sem méltatva a táncoló társaságot, egyenesen a lépcső felé tart. Két fokot lépve egyszerre, fölsiet a lépcsőn, a felső hallon és még egy kis folyosón át rögtön a gyerekszobába megy Xaver kíséretében, aki az ajtóban állva marad.

A gyerekszobában még világosság van. A falon tarka képes tapétacsík fut körül, egy nagy polc tele van összedobált játékokkal, vörösre lakkozott orrlíkú hintaló feszíti patáit az íves talpnak, s a padló linóleumán még más játékszerek is - egy kis trombita, építőkockák, vasúti kocsik - hevernek. A fehér rácsos ágyacskák egymástól nem messze állnak, Lórikáé egészen a sarokban az ablaknál, Bulié pedig egy lépéssel odább, a szoba közepe felé.

Buli alszik. Mint minden este, a kék Anna segédletével harsány hangon imádkozott, és azután nyomban álomba merült, viharos, vörösén izzó, megzavarhatatlan álomba, amelyből egy füle mellett elsütött ágyúlövés sem kelthetné föl: két összeszorított ökle a vánkoston hátravetve feje mellett fekszik, a vehemens alvástól szétzilált, összetapadt, rosszul álló kis páróka mellett.

Lórika ágyát nők veszik körül: a kék Annán kívül ott állnak a rácsnál a Hinterhöfer kisasszonyok, s Annával és egymással tanácskoznak. A professzor közeledtére félrehúzódnak, és láthatóvá lesz Lórika, amint ott ül kis vánkosai között sápadtan és oly keservesen sírva és zokogva, ahogyan Cornelius doktor emlékezete szerint még sohasem látta. Szép kis keze előtte fekszik a takarón, keskeny csipkeszegéllyel díszített hálóingecskéje lecsúszott verébszerűen sovány válláról, és fejét, ezt az édes fejecskét, amelyet Cornelius annyira szeret, mert

előrenyúló állával oly különös virágszerűséggel ül a nyak vékony szárán, ferdén hátraveti, úgyhogy síró szeme a mennyezet és fal szögletébe szegeződik, és mintha odabólogatna folytonosan a maga nagy szívfájdalmának; mert akár szándékosan és fájdalma kifejezésül, akár a zokogás okozta rázkódtatástól - fejcskéje szünet nélkül inog és bólogat, mozgékony szája pedig, ívesen metszett felső ajkával, félig nyitva van, mint valami kis mater dolorosáé,⁴ s miközben szeméből patakzik a könny, egyhangú panaszhangokat hallat, amelyek semmiben sem hasonlók neveletlen gyermekek mérges és fölösleges visongásához, hanem valóságos fájdalomtól fakadnak, és a professzor szívét, aki egyáltalán nem tudja nézni Lórika sírását, így sírni azonban még soha nem is látta, elviselhetetlen részvéttel töltik el. Ez a részvét mindenekelőtt roppant idegességben nyilvánul a segítségül jött Hinterhöfer hölgyek ellen.

- Nyilván még rengeteg dolog van a vacsorával - mondja izgatottan. - Úgy látom, egészen a nagyságos asszonyra hagyják, hogy bajlódjon vele.

Ennyi épp elég egykori középosztálybeliek finom hallásának. Mélyen megsértve távoznak, s az ajtóban még Xaver Kleinsgütl is pofát vág rájuk, aki közvetlenül és eredetileg már lenn a mélyben született, s akinek a hölgyek lecsúsztatása mindenkor nagy élvezetet szerez.

- Kicsikém, kicsikém - mondja Cornelius elfúlva, és a szenvedő Lórikát karjába zárja, miközben az ágy mellett álló székre ereszkedik. - Mi baja az én kicsikémnek?

Arcát megnedvesítik a kislány könnyei.

- Ábel... Ábel... - dadogja zokogva - miért nem... bátyám... Max?... Legyen... a bátyám... Max...

Milyen szerencsétlenség, milyen kínos szerencsétlenség! Mit tettek a táncmulatság párázó alkotórészei, gondolja Cornelius, és teljes tanácstalansággal néz föl a gyermekek kék Annájára, aki kötényén összekulcsolva kezét, méltóságos korlátoltsággal áll az ágyacska lábánál.

- Arról van szó - mondja szigorúan és bölcsen, beszívott alsó ajakkal -, hogy a gyermekben nagyon tüzesen mutatkoznak a női ösztönök.

- Fogja be a száját - feleli Cornelius elkínzottan. Még örülnie kell, hogy Lórika legalább nem vonja el magát tőle, nem utasítja el, mint előbb a hallban, hanem segítséget keresve hozzá-simul, miközben botor, zavaros kívánságát ismétletgeti, hogy Max legyen a bátyja, és fölzokogva kívánczik vissza hozzá a hallba, hogy újból táncolhasson vele. De Max most éppen Plaichinger kisasszonnyal táncol, és ennek a jól megtermett húszszlopnak minden joga megvan rá - míg Lórikát a részvétől dúlt professzor még sohasem látta ilyen parányinak és verébszerűnek, mint most, amint tehetetlenül, zokogástól rázva simul hozzá, és nem tudja, mi történik kicsiny lelkében. Nem tudja. Nem érti, hogy a kövér, jól megtermett, mindenre jogosult Plaichinger lány miatt szenved, akinek szabad a hallban Max Hergesell-lel táncolnia, míg Lórikának csak egyszer volt szabad, a tréfa kedvéért, csak játékból, noha ő a hasonlíthatatlanabbul kedvesebb. Emiatt azonban teljességgel lehetetlen az ifjú Hergesellnek szemrehányást tenni, ez örült túlzás volna vele szemben. Lórika bánata jogosulatlan és gyógyíthatatlan, tehát el kell rejteni. De mivel értelme nincs, nincs gátlása sem, és ez teremti a kínos helyzetet. Kék Anna és Xaver nem sokat törődnek a kínos helyzettel, érzéketlenek iránta, akár ostobaságból, akár a természet pusztá megértéséből. De a professzor atyai szívét egészen földúlja, akár a jogosulatlan és gyógyíthatatlan fájdalom megszégyenítő csapása.

⁴ Fájdalmas szűzanyáé

Mit sem segít, hogy megmagyarázza Lórikának, milyen remek kis bátyja van a hevesen alvó Buli személyében, ott mellette. Lórika csak egy megvetően fájdalmas pillantást küld könnyein át a másik ágyacska felé, és Max után vágyakozik. Az sem segít, hogy apja másnapra kiadós „öt-úr-sétát” ígér az ebédlőasztal körül, és megpróbálja vázolni, milyen ragyogóan fog eljárt-szódni a vánkoszjáték ebéd előtt. A kislány minderről mit sem akart tudni, arról sem, hogy lefeküdjön és aludjon. Nem akar aludni, ágyában akar ülni és szenvedni... De ekkor mindketten, Ábel és Lórika, valami csodálatosra figyelnek föl, ami most történik, ami lépésről lépésre, két pár láb lépteivel közeledik a gyerekszobához, és egyszerre megrendítően teljesül be...

Xaver műve az egész - amint mindjárt kiviláglik. Xaver Kleinsgütl nem állt egész időn át az ajtónál, ahol a kiutasított hölgyeket kicsúfolta. Nekilátott, tervet forralt, és cselekedett. Lement a hallba, meghúzta Hergesell úr kabátujját, valamit mondott neki vastag ajkával, és egy kérést intézett hozzá. Most itt állnak mind a ketten, Xaver ismét megáll az ajtóban, miután megtette a magáét: Max Hergesell pedig a szobán keresztül Lórika rácsos ágyához lép, szmokingjában, sötét kis barkójelzésével a füle mellett és szép fekete szemével - odalép, láthatóan teljes tudatában szerepének, hogy a megváltást hozó, a mesebeli királyfi és hattyúlovag, mint aki azt mondja: Íme, itt vagyok, most már örökre vége minden bűnnek-bajnak!

Cornelius majdnem annyira megrendül, mint Lórika.

- Nézd csak - mondja gyöngye hangon -, ki jön ott? Nohát ez rendkívül kedves Hergesell úrtól.

- Egyáltalán nem különösen kedves tőle - mondja Hergesell. - Egészen magától értetődik, hogy még egyszer megnézzé táncosnőjét, és jó éjt kívánjon neki.

És a rácshoz lép, amely mögött az elnémult Lórika ül. A kislány boldogan mosolyog könnyein át. Egy csöppnyi vékony hang, a boldogság félsóhaja röppen el szájáról, és aztán némán tekint föl a hattyúlovagra arany szemével, amely még megduzzadva és kivörösödve is oly mérhetetlenül kedvesebb, mint a nagy testű Plaichinger lányé. Nem emeli föl kis karját, hogy Maxot átölelje. Boldogsága éppoly öntudatlan, mint fájdalma, de mégsem teszi. Szép kis keze csöndesen hever a takarón, míg Max Hergesell karjával a rácsra támaszkodik, mint egy erkélykorlátra.

- Hogy a fájdalmas éjeken ne üljön sírva ágyán! - így szól, és a professzorra sandít, hogy műveltségéért behajtsa az elismerést. - Hahaha, máris! „Ne sírj, kicsikém!” Jó pofa vagy! Lesz még belőled valami. Csak ilyennek kell maradnod. Hahaha, máris! Most itt voltam, fogsz szépen aludni és nem sírsz többé, kis Loreley?

Lórika átszellemülten néz rá. Verébvállacska meztelen; a professzor fölhúzza rá a keskeny csipkepántot. Egy érzelmes történetre kell gondolnia, a haldokló gyermekről szól, akihez elhívják a bohócot, kit a cirkuszban végtelen elragadtatással nézett. Bohócruhában jön a gyermekhez utolsó óráján, elől és hátul ezüstpillangókkal hímezve s az boldogan hal meg. Max Hergesell nincs kihímezve, és Lórika hál' istennek nem haldoklik, hanem csak „nagyon rágyütt”; de a történet csakugyan rokon, és az érzések, amelyek a professzort eltöltik az ifjú Hergesell iránt, aki ott támaszkodik és ostobaságokat fecseg - inkább az apának, mint a gyermeknek, amit azonban Lórika nem vesz észre -, sajátságos vegyületei hálának, zavarnak, gyűlöletnek és csodálatnak.

- Jó éjt, kis Loreley! - mondja Hergesell, és a rácson át kezét nyújtja. Lórika szép, fehér kis keze eltűnik a nagy, erős, vöröses tenyérben. - Aludj jól - mondja Max. - Álmodj szépet! De ne rólam! Isten ments! Ebben a korban! Hahahaha! - És a mesebeli bohóclátogatás véget ér. Cornelius az ajtóig kíséri. „Nincs mit köszönni! Szót sem érdemel!” védekezik udvarias nagylelkűséggel, miközben kifelé tartanak; és Xaver csatlakozik hozzá, hogy odalent fölszolgálja az olasz salátát.

Cornelius doktor pedig visszatér Lórikához, aki most már lepihent, arcát kis párnájára fektetve.

- Ez igazán kedves volt - mondja a professzor, miközben gyengéden eligazítja rajta a takarót, és a kislány fölcsukló lélegzetvétellel bólint rá. Az apja még jó negyedórát ül a rácsnál, és nézi, amint Lórika is elszunnyad testvérekéje után, aki már régen az igazak álmát alussza. Selymes barna haja oly szép, gyűrűs hullámszerűsége, mint alvás közben mindig; a hosszú pillák mélyen beárnyalják szemét, amelyből oly sok fájdalom patakzott; az angyali száj íves, szép rajzú felső sarkával, édes elégedettségben nyitva, és lassú lélegzését már csak néha-néha remegteti meg egy-egy elkésett zokogás.

És kezeckéi, a fehérrózsás, virágszerű kezeckék, amint ott pihennek, egyik a paplan kékjén, másik arca előtt a vánkoson! Cornelius doktor szíve megtelik gyengédséggel, mint borral a pohár.

Milyen szerencse, gondolja, hogy ennek az álomnak minden lélegzetvételével Léthé-víz ömlik kis lelkébe; hogy az ilyen gyermeki éj a ma és a holnap között oly mély és széles szakadékot jelent! Holnap, ez bizonyos, az ifjú Hergesell már csak sápadt árnyék lesz, amelynek nincs ereje, hogy Lórika szívét bármiképp is megzavarja, emléktől nem zavart gyönyörűséggel fog részt venni „Ábel”-lel és Bulival az „öt-úr-sétájá”-ban, az érdekes vánkosjátékban.

Istennek hála érte!

Sárközi György fordítása

Mario és a varázsló *tragikus úti élmény*

A Torre di Venerére való emlékezésnek kellemetlen a levegője.

Az atmoszférát bosszúság, izgalom, feszültség remegtette kezdettől fogva, s végül megtörtént a kirobbanás ezzel a borzalmas Cipollával, kinek személyében végzetszerűen s egyébként emberileg nagyon megrázóan testesült meg és sűrűsödött össze az, ami a hangulatban tulajdonképpen kínos volt. Hogy a rettentő végkifejlésnél (amely, utólagosan úgy érezzük, eleve elrendeltetett, s a dolgok lényegében rejlett) még a gyerekeknek is jelen kellett lenniük, magában is szomorú és csak félreértésen alapuló kisiklás, s csupán e különös ember csaló ámitása a ludas benne. Hál' istennek, a gyerekek nem értették meg, hol végződött a komédia, és hol kezdődött a szerencsétlenség, és abban a boldog hitben maradtak, hogy minden csak játék volt.

Torre mintegy tizenöt kilométernyire van Portoclementétől, amely egyike a legkedveltebb nyaralóhelyeknek a Tirréni-tenger mellett. Városiasan elegáns, hónapokon át túlszűfolt, tarka hotel- és bazárutcája vonul a tengerparton, a széles strandon kabanák,⁵ föllobogózott homokvárak, barna emberek és egy lármás szórakozóhely. Minthogy a strand, amelyet píniaerdő s nem nagyon messziről alátekintő hegylánc kísér, az egész part hosszában megőrzi marasztalóan finom homokú lakályosságát, nem csoda, hogy valamivel odább csakhamar fölbukkant a csendesebb konkurencia: Torre di Venere, ahol különben már rég hiába keresnéd a tornyot, amelynek a község nevét köszöni. Mint nyaralóhely a szomszédos nagy fürdő oldalhajtása és néhány évig kevesek idillje, a csendes fészek barátainak menedéke volt. De mint ahogy ilyen helyeken történni szokott, a békés nyugalom rég odább szorult jó darabbal a parton, Marina Petrieráig vagy azon is túl; a világ, tudjuk, keresi a nyugalmat, és aztán elúzi, nevetséges vággyal rohanja meg abban a hitben, hogy eggyé lehet vele, s ahol ő van, ott lehet a béke is: igen, képes azt hinni, hogy ahol felütötte lármás vásárterét, a béke még mindig ott van. Így Torre is, jóllehet még mindig elmerültebb és szerényebb, mint Portoclemente, olaszok és idegenek közt egyaránt nagyon divatba jött. Most már nem mennek világhírű fürdőhelyre, persze csak annyira nem, hogy ez azért mégiscsak lármás és zsúfolásig telt világhírű fürdőhely marad; kicsit arrább mennek, Torrreba, ami finomabb is, azonkívül olcsóbb is, és ezeknek a sajátságoknak már nyomuk sincs. Torrreban Grand Hotel épült; számos igényesebb és igénytelenebb penzió keletkezett; a tengermelléki nyaralók és fenyveskertek tulajdonosai és bérlői már nem élvezhetik zavartalanul a strandot; júliusban, augusztusban semmivel sem más Torre képe, mint Portoclementéé: zsivajgó, civódó, lármás fürdőzők nyüzsögnek, akiknek az eszeveszetten tűző nap lehántja a nyakáról a bőrt; lapos fenekű, rikítóra mázolt csónakok himbálózna a tenger villogó kékjén: legénységük csupa gyerkőc, akiknek zengzetes neve, amint a szemlét tartó anyák rekedt aggodalommal kikiáltják, betölti a levegőt; a heverészők teste fölött átlépve osztriga-, ital-, virág-, korall- és cornetti al burro⁶-árusok kínálják áruikat, ugyancsak a déliek rekedtes és nyílt hangján.

Ilyen volt a torrei strand képe, amikor megérkeztünk - elég csinos, de úgy éreztük, mégis egy kicsit korán jöttünk. Augusztus közepe volt, az olaszok szezónja még javában zajlott; idegenek számára nem a legalkalmasabb pillanat, hogy a hely varázsát méltányolni tudják.

⁵ Strandkosarak

⁶ Vajaskifli

Micsoda nyüzsgés délutánonként a strandsétány kerti kávéházaiban, például az Esquisitóban, ahol néha elüldögéltünk, s ahol Mario szolgált ki bennünket, ugyanaz a Mario, akiről éppen mesélni akarok! Alig lehet asztalt találni, s a zenekarok, mit sem akarván tudni egymásról, zavarosan vágnak egymás szavába. Különben éppen délutánonként van a mindennapos özőnlés Portoclementéből; mert Torre természetesen kedvelt kirándulóhelye a világfürdőhely nyugtalan vendégeinek, és az ide-oda száguldó Fiat kocsiknak köszönhető, hogy az összekötő országutat szegélyező babér- és oleandercserjéken ujjnyi vastag fehér por ül - különös, de nem éppen vonzó látvány.

Igen, Torre di Venerébe szeptemberben kell menni, mikor a közönség zöme már hazatért, vagy májusban, mikor a tenger melege még nem érte el azt a fokot, hogy a déliek bedugják lábukat. A fürdő az elő- és utószezonban sem néptelen, de csöndesebb az élet, és kevésbé nemzeti jellegű. A kabanák ponyvái alatt és a penziók éttermeiben angol, német, francia szó az uralkodó, míg augusztusban a firenzei és a római társaság annyira megszállja a hoteleket - legalábbis a Grand Hotel, ahol más ajánlott cím híján szobát vettünk -, hogy az idegen egészen elszigeteltnék és szinte másodrendű vendégnek érzi magát.

Ezt a tapasztalatot némi bosszúsággal már érkezésünk estjén megszereztük, mikor az étkezéshez lementünk az ebédlőterembe, és az illetékes pincértől asztalt kértünk. A kapott asztal ellen nem lehetett kifogásunk, de minket a szomszédos, tengerre néző üvegveranda képe bilincselte le, amely éppúgy tele volt, mint a terem, bár azért akadt ott még hely, s amelynek asztalkáin piros ernyős lámpák égtek. A gyerekek el voltak ragadtatva az ünnepélyes látványtól, s mi egyszerűen közöltük azt az elhatározásunkat, hogy inkább a verandán étkezünk - ám, amint kitűnt, csak járatlanságunknak adtuk jelét, mert némileg zavart udvariassággal tudtukra adták, hogy ama csábító terület „vendégeinknek”, „ai nostri clienti” van fönntartva. Vendégeinknek? De hisz mi is azok voltunk. Nem holmi átutazók, futóvendégek, hanem három vagy négy hétre ide tartozók, állandó megszállók. Különben nem bocsátkoztunk bele, hogy tisztázzuk a különbséget a magunkfajta és egyéb vendégek között, akiknek joguk van piros világú lámpáknál vacsorázni, elfogyasztottuk a pranzót⁷ közönségesen és tárgyilagosan megvilágított asztalunknál - elég közepes volt, unalmas és nem nagyon ízletes szállodai átlagkoszt; a tíz lépésre odább levő Pensione Eleonora konyháját már sokkal jobbnak találtuk.

Ugyanis még mielőtt a Grand Hotelben megmelegedtünk volna, három vagy négy nap múlva, átköltöztünk a penzióba - nem a veranda és a lámpák miatt -, a gyerekek, akik nyomban megbarátkoztak a pincérekkel és italosfiúkkal, s valósággal beleszerettek a tengerbe, azt a tarkabarka ábrándot hamar kiverték a fejükből. De bizonyos verandai vendégekkel, jobban mondva csak a szálló vezetőségével, amely túlságosan hajbókolt előttük, csakhamar olyasfajta konfliktusba keveredtünk, amely a tartózkodást kezdettől fogva meg tudja rontani. A római magas arisztokrácia is köztük volt, egy principe⁸ családostul, és mivel a magas uraságok szobái szomszédosak voltak a mieinkkel, a hercegnő, nagyvilági hölgy és egyben szenvedélyes anya, valósággal kétségbeesett a számárhögés némi maradványai hallatára, amin gyermekeink nemrég estek át, s melynek gyöngye utóhangjai éjszakánként nagy néha még megzavarták a kisebbiknek különben rendíthetetlen álmát. Ezt a betegséget még nem ismerik eléggé, a babonának itt még nyílik némi tér, és így elegáns szomszédnőnkől egyáltalán nem vettük zokon, amikor ő is ahhoz az elterjedt véleményhez csatlakozott, hogy a számárhurut hallás útján fertőz, és egyszerűen féltette gyermekeit a rossz példától. Nőiessége és tekintélye

⁷ Az estebédet

⁸ Herceg

teljes tudatában panaszt tett az igazgatóságnál, és ez, az ismert gérokkos menedzser személyében, sietve, bár mély sajnálattal tudtukra adta, hogy ilyen körülmények között mulhatatlanul szükséges a szálló melléképületébe átköltöznünk. Hiába bizonygattuk, hogy a gyermekbetegség utolsó⁹ szimptomái zajlanak már csak le, a baj megszűntnek tekinthető, s hogy a környezetet semmiféle veszély nem fenyegeti. Csupán annyihoz járultak hozzá, hogy az eset fórum elé kerüljön, és a szálló orvosa - csakis ez, és nem az, akit esetleg mi hívatunk - döntsön. Beleegyeztünk, mert meg voltunk győződve róla, hogy ily módon a hercegnőt meg lehet nyugtatni, és magunkat is megkíméljük a költözködés kényelmetlenségeitől. Jön a doktor, és a tudomány igaz és egyenes szolgájának bizonyul. Megvizsgálja a kicsit, kijelenti, hogy a betegség lezajlott, és hogy aggodalomra nincs semmi ok. Már azt hisszük, végre túl vagyunk a kis epizódon: erre közli a menedzser, hogy az orvos megállapítása ellenére is kívánatos, hogy a szobáinkat elhagyjuk, és a dépendance-ba¹⁰ költözzünk.

Ez a bizantinizmus¹¹ felháborított bennünket. Valószínűtlen volt, hogy ez a szószegő makacsság, amellyel szembeszálltunk, a hercegnőtől ered. A szolgálalkú szállodás nyilván nem is merészelte közölni vele a doktor nyilatkozatát. Mindenesetre tudtára adtuk a szállodásnak, hogy egyáltalában jobbnak látjuk a szállót mindenestül és azonnal elhagyni - és összecsomagoltunk. Annál könnyebb szívvel tettük ezt, mert időközben egy sétánk alkalmával a Pensione Eleonorával, melynek barátságosan diszkrét külseje nyomban szemünkbe tűnt, szorosabb kapcsolatba kerültünk, és tulajdonosnője, signora Angiolieri személyében igen kellemes ismeretségre tettünk szert. Angiolieri asszony, egy kecses, fekete szemű, toscanai típusú hölgy, a déliek tompa elefántcsontszínével, s a látszat után ítélve a harmincas évek kezdetén, valamint férje, egy gondosan öltözött, csöndes és kopasz úr, Firenzében nagyobb penziót vezettek, s csak nyáron és kora ősszel álltak a Torre di Venere-i fiókintézmény élén. Régebben pedig, férjhezmenetele előtt, új háziasszonyunk Duse¹² társalkodónője, kísérőnője, öltöztetőnője, sőt barátnője volt, s ezeket az időket nyilván élete nagy, boldog korszakának tekintette, mert már első látogatásunk alkalmával visszaemlékezéseibe bocsátkozott, és rögtön élénken mesélni kezdett róla. A nagy színésznő számos, szíves ajánlással ellátott fényképe s a hajdani együttélés más emlékei díszítették Angiolieri asszony szalonjának asztalkáit és polcait, és jóllehet kézenfekvő volt, hogy érdekes múltjának kultusza egy kicsit jelenlegi vállalkozásának vonzóerejét is növelni hivatott, miközben a házat megtekintettük, érdeklődéssel hallgattuk szaggatott s csengő toscanai nyelven előadott történeteit boldogult úrnőjének zsenialitásáról és jószívúságáról, érzelmi világának mélységéről.

Ide hozattuk hát holminkat a Grand Hotel olasz módra nagyon gyermekszerető személyzetének bánatára; lakásunk különálló és kellemes volt, a tengerrel való összeköttetés kényelmes, fiatal platánsor vitt a strandig, az ebédlő, ahol Angiolieri asszony minden délben saját kezűleg merte a tányérokba a levest, hűvös és takaros, a kiszolgálás figyelmes és szíves, a konyha kitűnő, még bécsi ismerősökre is akadtunk, akikkel ebéd után a ház előtt fecsegni lehetett, és akik révén további ismeretségeket kötöttünk, egyszóval minden pompás volt - a cserével teljesen meg lehettünk elégedve -, s tulajdonképpen semmi sem hiányzott a jó nyaraláshoz.

⁹ Tünetei

¹⁰ Melléképület

¹¹ Zsarnokság, önkényeskedés

¹² Eleonore Duse világhírű olasz énekesnő

Mégsem éreztük igazán jól magunkat. Talán szállásváltoztatásunk ostoba indítóoka furkált bennünket - én a magam részéről bevallom, nehezen felejttem el az ilyen útszéli gyarlóságokat, naiv hatalmi túltengés, igazságtalanság, szolgálalkúság okozta összezőrdüléseket. Sokáig foglalkoztatnak, izgatott tépelődésre ingerelnek, ami annál inkább hiábavaló, mert a hasonló jelenségek rendkívül magától értetődőek és természetszerűek. Amellett nem is érezhettük, hogy a Grand Hotellel végképp szakítottunk. A gyerekek továbbra is folytatták a barátkozást, a háziszolga javígtatta meg a játékszereiket, s egyszer-másszor magunk is az intézmény kertjében teáztunk, s módunkban volt látni a hercegnőt, aki csigavonalúan korallpirosra festett ajakkal, kecsesen szilárd léptekkel jelent meg, hogy az angol nevelőnő gondjaira bízott kedvenceinek utánanézzon, a mi aggasztó közelségünket nem is gyanítva, mert gyermekünknek szigorúan megtiltottuk, hogy a hercegnő jelenlétében akár csak krakogjon is.

A hőség iszonyú, szinte azt mondhatnám, afrikai volt; a nap rémuralma, amely, alighogy az ember elhagyta az indigókék hűvösség peremét, oly irgalmatlanná fokozódott, hogy a strandtól az ebédlőasztalig vivő néhány lépéstől is, még köntösben is, már előre félt az ember. Ki szereti ezt? Ki szereti heteken át? No persze, ez a délszak, a klasszikus éghajlat, a virágzó kultúra klímája, Homérosz napja és a többi. De egy idő múlva, nem tehetek róla, könnyen hajlandó lennék az egészet bárgyúnak érezni. Az ég mindennapos izzó üressége csakhamar terhemre van, a rikító színek, a fény roppant primitívsége és töretlensége mindenestre ünnepi érzéseket kelt, gondtalanságot s az idő szeszélyeitől s változásaitól való függetlenséget biztosít; de anélkül, hogy ezzel már eleve számot vetnénk, az északi lélek mélyebb, bonyolultabb szükségleteit sivár módon kielégítetlenül hagyja, s idővel szinte megvetéssel tölt el. Igazuk van, ha nincs az az ostoba história a számárköhögéssel, mindezt nem így éreztem volna; izgatott voltam, talán akartam így érezni, és félig öntudatlanul üstökön ragadtam a kínálkozó szellemi motiválást, hogy ha már az érzést nem is ez hozta létre, legalább igazolja és erősítse meg. Írjuk hát ezt az érzést a rosszakarat számlájára - de ami a tengert illeti, a finom homokban, az óceán örök pompájával szemtől szemben töltött délelőttöt, lehetetlen ilyesfélét föltételezni, és mégis úgy volt, hogy minden tapasztalatunk ellenére a strandon sem éreztük magunkat jól, nem éreztük magunkat boldognak.

Hiába, korán jöttünk, a fürdőt, mint mondtam, még a hazai középosztály lepte el - szembeötlően kellemes emberfajta, ebben is igazuk van, ifjúságában sok a szép forma, az üde báj, de elkerülhetetlenül megmételtyezi az emberi közepszerűség és polgári hígvelejűség is, ami, ismerjék el, ezen az égtájon se elragadóbb, mint a mi egünk alatt. Micsoda *hangjuk* van ezeknek a nőknek! Néha el sem hinné az ember, hogy a nyugati énekművészet hazájában van. „Fuggiero!” Még ma is fülemben van a kiáltás, amelyet húsz délelőttön százszor hallottam közvetlen közelemben fölharsanni, rekedt leplezetlenséggel, förtelmes hangsúlyozással, durván magas e-vel, valami gépiessé vált kétségbeeséssel kitaszítva. „Fuggiero! Rispondi almeno!”¹³ S az „sp” emellett ordináre kiejtéssel német „schp”-nek hangzott, magában véve is bosszúság, ha a hangulat különben is rossz. A rikoltás egy utálatos tacsónak szólt, akinek undorító égési sebek éktelenkedtek a vállán, s aki akaratosság, neveltlenség és komizság tekintetében fölülmúlt mindent, amit eddig láttam, azonkívül még gyáva is volt, aki fölháborító kényeskedésével képes az egész strandot lázba hozni. Egy szép napon ugyanis a vízben egy apró kis rák a lábujjába csípett, s az ókori hősökhöz méltó jajveszékélés, amelyet e parányi kellemetlenség miatt csapott, velőkbe hasított, s valami rettenetes szerencsétlenség hatására keltette. Nyilván azt hitte, hogy halálos mérgező sebet kapott. A partra kúszva, látszólag elviselhetetlen kínok közt fetrengett, ohi!-t és oimè-t bömbölt, és kézzel-lábbal csapkodva

¹³ „Fuggiero! Felelj legalább

maga körül hártotta el anyja drámai kitöréseit s a távolabb állók vigaszait. A jelenet mindenfelől sok embert csődített oda. Orvost hívtak, ugyanazt, aki a szamárköhögésünket olyan józanul ítélte meg, s most ismét tanújelét adta tudós egyenességének. Jólelkű vigasztalással kijelentette, hogy az eset szót sem érdemel, s a páciensnek egyszerűen azt ajánlotta, hogy térjen vissza a vízbe, s hűtse le a csípés parányi sebét. Ehelyett azonban Fuggierót, mint egy mélységbe zuhantat vagy vízbefúttat, rögtönzött hordágyon nagy kísérettel elcipelték a strandról, hogy a következő reggelen már, mintha csak véletlenül tenné, idegen gyerekek homokvárait rúgja szét. Egyszóval: szörnyeteg.

Ez a tizenkét éves fiú különben egyik megtestesítője volt annak a közhangulatnak, amely nehezen megfogható módon ott érződött a levegőben, s amely szép nyaralásunkat bizonytalanná tette s megrontotta. Valahogy hiányzott körülöttünk az ártatlanság, a természetesség légköre; ez a publikum „tartott magára” - először nem is tudta az ember, mi értelme van ennek: adta a méltóságost egymás és az idegenek előtt, komoly rátartiságot, éberén vigyázott tiszteletszomját mutatott - mi ez? Azután az ember rájött, hogy politikáról van szó, a nemzeti eszme forog szőnyegen. A strandon csakugyan csupa hazafias gyermek nyüzsgött - természetellenes és lesújtó jelenség. A gyermekek tulajdonképpen egészen sajátos népfajt és társadalmat alkotnak, úgyszólván külön nemzetet; még ha kis szókincsük különböző nyelvekhez tartozik is, közös életformáik alapján könnyen és szükségszerűen verődnek össze a világban. A mieink is csakhamar együtt játszottak az idevalókkal, amint ezek viszont más nemzetiségűekkel. Ám, úgy látszik, rejtélyes csalódásokban volt részük. Érzékenykedések fordultak elő, egy olyan önérzet megnyilvánulásai, amely túlságosan is kényes és fölényes volt ahhoz, semhogy nevét egészen megérdemelje, zászlóviszály, tekintélykérdések, rangsorviták... Felnőttek avatkoztak a dologba, nem annyira elsimítva, mint inkább elvi alapon eldöntve, szólamok hangzottak Itália nagyságáról és méltóságáról, mogorva, játékrontó szólamok; láttuk, hogy kicsinyeink megütődve és tanácstalanul húzódnak vissza, és volt dolgunk, míg a tényállást némiképpen megértettük: ezek az emberek, mondtuk, most mentek át valamin, valami olyasféle állapoton, mint a betegség, ami, ha úgy vesszük, nem éppen kellemes, de mindenesetre szükséges.

A mi hibánk, a mi hanyagságunk rovására írandó, hogy ezzel a hangulattal, jóllehet felismer-tük és méltányolni is tudtuk, mégis összeütközésre került a sor - újabb összeütközésre; úgy látszott, hogy az előzők sem egészen a puszta véletlen szüleményei voltak. Egyszóval, megsértettük a közerkölcsiséget. Nyolcesztendő kislányunk, aki testi fejlettségére nézve egy jó évvel még fiatalabbnak is látszott, és sovány volt, mint egy veréb, hosszabb fürdőzés után, jó meleg lévén, nedves fürdőruhában ismét játszani kezdett a parton, s engedélyt kapott, hogy a rátapadt homoktól merev ruhácskáját még egyszer megmerítse a tengerben, aztán újból vegye föl, s vigyázzon, megint be ne piszkítsa. Meztelenül odafut a néhány méternyire levő vízhez, megforgatja trikóját, és visszajön. Hogyan is láthattuk volna előre a gúny, megütközés és méltatlankodás ama hullámvázát, amelyet kislányunk viselkedése, tehát a mi viselkedésünk keltett? Nem akarok önöknek előadást tartani, de az utolsó évtizedek alatt a testet és meztelenséget illető felfogás az egész világon alapvetően és érzéseinket is irányítóan megváltozott. Vannak dolgok, amelyeknél az ember „nem gondol semmire”, és ezek közé tartozik az a kis szabadság is, amit mi ennek az igazán nem kihívó gyermektestnek meg akartunk adni. Itt azonban mégis kihívásnak érezték. A hazafias gyerkőcök kurjongattak. Fuggiero ujjai közt füttyült. Közélünkben a felnőttek izgatottan, baljóslatú szavakkal zajdultak föl. Egy városi parádéba öltözött úr, tarkóján kevéssé strandszerű keménykalappal, megnyugtatja a fölháborodott hölgyeket, hogy elégtételt szerző lépésekre szánta el magát; élénk lép, és hatalmas

filippikát¹⁴ zúdít nyakunkba, amelyben az érzéki délszak tobzódó pátosza szolgálja a nyársat nyelt fegyelmet és erkölcsöt. A szemérmertlenség, amelyben bűnösök vagyunk, mondá, annál elítélendőbb, minthogy Olaszország vendégszeretetével való háládatlan és sértő visszaélés-számba megy. Nemcsak a kiadott fürdőszabályzat betűinek és szellemének, hanem egyben hazája becsületének is galád megsértése, és e becsület védelmében ő, a frakkos úr, gondoskodni fog róla, hogy a nemzet méltósága ellen elkövetett kihágásunk megtorlatlanul ne maradjon.

Tőlünk telhetően igyekeztünk a szóáradatot elgondolkodó fejbólogatással végighallgatni. A felhevült férfiúnak ellentmondani nyilvánvalóan annyi lett volna, mint egy hibát a másikkal tetézni. Egy és más ugyan nyelvünkön volt, például hogy kétség fér hozzá, vajon a vendégszeretet szó tulajdonképpeni értelmében egészen helyénvaló-e itt, és hogy mi, szóvirágok nélkül szólva, nem annyira Olaszország, mint inkább signora Angiolieri vendégei vagyunk, aki néhány esztendő óta a Duse bizalmasának hivatását a vendégfogadás hivatásával cserélte föl. Kedvünk lett volna azt is mondani, hogy nem volt róla tudomásunk, hogy e szép országban az erkölcsi elvadultság valaha is olyan méreteket öltött volna, amely álszemérem és túlérzékenység terén ilyen visszahatást tenne érthetővé és szükségessé. Mi azonban csupán annak kinyilatkoztatására szorítkoztunk, hogy minden kihívás és tiszteletlenség távol áll tőlünk, és mentő körülményként rámutattunk a kis bűnös zsenge korára és testi jelentéktelenségére. Ám hiába. Bizonygatásainkat, mint hitelt nem érdemlőket, védekezésünket, mint gyöngye lábön állót, visszautasították, és példa statuálását látták szükségesnek. Azt hiszem, telefonon értesítették a hatóságot, melynek képviselője meg is jelent a strandon, az esetet nagyon súlyosnak ítélte, „molto grave”, s el kellett kísérenünk a „térre, municipióra”, ahol egy felettes tisztviselő is megerősítette az előzetes „molto grave” ítéletet, egyugyanazon, itt nyilván mindennapos oktató szólammal ecsetelve tettünket, mint a keménykalapos úr, s egyúttal ötven líra büntetés- és váltságdíjat rótt ránk. Úgy éreztük, a kaland megéri e csekély hozzájárulásunkat az olasz államháztartás költségeihez, fizettünk és távoztunk. Nem lett volna-e jobb mindjárt el is utaznunk?

Bár azt tettük volna! Akkor megmenekülünk ettől az iszonyú Cipollától; de több körülmény játszott közre, hogy odábbállást illető elhatározásunktól visszatartson. Egy költő azt mondta, a lustaság az, amely kínos helyzetekből nem enged szabadulni - ezt a szellemességet lehetne kitartásunk magyarázatára felhozni. Azután ilyen előzmények után az ember nem szívesen hagyja el rögtön a csatateret; nincs ínyére elismerni, hogy lehetetlenné tette magát, különösképp ha külső rokonszenv-nyilvánítások tüzelik föl dacát. Az Eleonora-villában egyhangúlag meg nem érdemeltnek ítélték sorsunkat. Olasz, ebéd utáni ismerősök úgy vélték, az ország hírnevének az eset egyáltalán nem válik javára, s szándékukat nyilvánították a frakkos urat honfitársilag kérdőre vonni. De ez másnapra már párjával együtt eltűnt a strandról - természetesen nem miattunk, hanem az lehet, hogy küszöbönálló elutazásának tudata megacélozta tetterejét, és távozása után mindenesetre megkönnyebbültünk. Őszintén szólva: azért is maradtunk, mert tartózkodásunk érdekessé vált, s az érdekesség már magában is értéket jelent, amely jó érzéstől és rossz érzéstől független. Miért is bevonni a vitorlákat és megfutni az élmény elől, mihelyt az nem teljesen olyan természetű, amiből derű és békesség fakad? Minek elutazni, ha az élet kissé nyugós, ha kissé ingatag is, vagy némileg kínosnak, bántónak mutatkozik? Nem, nem, maradni kell, hozzátapadni, beállni a sodrába, s ezenközben talán tanulhatunk is valamit. Maradtunk hát, s állhatatosságunk borzalmas jutalmául éltük át Cipolla mély hatású s gyászos megjelenését.

¹⁴ Szenvedélyes hangú szónoklat

Nem említettem, hogy éppen hivatalos megrendszabályozásunk pillanatában állt be az utószезon. Az a keménykalapos erkölcsösöz, feljelentőnk, nem egymagában hagyta el a fürdőt; nagy kivonulás volt, számos poggyással rakott targoncát lehetett látni, amint az állomás felé dőcög. A strand nemzeti jellege megszűnt, az élet Torróban, a kávéházakban, a piniás utakon intimebb és egyben európaibb lett; a Grand Hotelben valószínűleg étkezhattunk volna most már az üvegverandán is, de nem éltünk a lehetőséggel, signora Angiolieri asztalánál tökéletesen jól éreztük magunkat - a jó érzést a szónak abban az árnyalatában véve, amely fokig a hely szelleme engedte. A jótékony hatásúnak érzett változással egyidejűen azonban az idő is megfordult, mintha járása csaknem órára egybevágna a nagyközönség szünidei naptárával. Az ég beborult, de nemhogy hűvösebb lett volna, hanem a szabadon áradó hőséget, amely megérkezésünk tizenhét napja óta (s nyilván már jóval előbb is) uralkodott, fojtó sirokkói fülledtség váltotta fel, és időről időre gyengécske eső áztatta délelőttjeink bársonyos színterét. Ez is; Torróra szánt időnk kétharmada különben is letelt; a lankadt, színehagyott tenger, melynek lapályán lomha medúzák hanyódtak, mégiscsak újdonság volt; ostobaság lett volna ama nap után vágyódni, amely zsarnoki uralma alatt nem egy sóhajt csalt ajkunkra.

Ebben az időpontban tűnt fel tehát Cipolla. Cavaliere Cipolla, amint a plakátok nevezték, amelyeket egy szép napon mindenütt, az Eleonora-penzió ebédlőjében is kifüggesztettek - utazó virtuóz, mulattató művész, forzatore, illusionista és prestigiatore (így jelölte meg magát), aki a tekintetes Torre di Venere-i publikumnak néhány rendkívüli, titokzatos és elképesztő tüneményt szándékozik bemutatni. Tehát bűvész! A hirdetés maga elegendő volt, hogy gyermekeink fejét elcsavarja. Még sohasem voltak ilyen előadáson, a vakáció ajándékozta meg őket ezzel az ismeretlen izgalommal. Az első perctől kezdve nyaggattak, hogy a kókler estjére váltsunk belépőjegyet, s jóllehet az est késői kezdete, kilenc óra, már eleve gondot okozott, abban a feltevésben engedtünk, hogy Cipolla néhány valószínűen szerény mutatványának tudomásulvétele után úgyis rögtön hazamegyünk, s hogy a gyerekek másnap úgyis kialudhatják magukat, és Angiolieri asszonytól, akinél néhány jó jegy volt bizományban vendégei számára, megvettük a négy jegyet. A signora nem kezeskedett ugyan kielégítő előadásért, s mi nem is igen számítottunk ilyesmire; de mi is vágytunk már valami szórakozásra, s a gyerekek sürgető kíváncsisága ragályosnak bizonyult.

A helyiség, ahol a lovag tudományát bemutatni óhajtották, egy terem volt, amelyben a főszezon alatt hetenként változó mozielőadásokat tartottak. Mi egyszer sem voltunk ott. Aki oda akart jutni, annak végig kellett mennie a „palazzo”, egy ősi, kastélyszerű - egyébként eladó - építmény előtt a község főútaján, amelyen a gyógyszerár, a fodrász s a legfontosabb üzletek is találhatóak voltak, és amely mintegy a feudális világból a polgárin át a népi rétegekbe vitt; mert nyomorúságos halászkunyhók közt ért véget, amelyeknek ajtajában vénasszonyok hálót foltoztak, s itt, már a nép közt, volt a „sala”, tulajdonképpen nem egyéb, mint egy kétségkívül tágas deszkabódé, melynek kapuszerű bejáratát kétoldalt tarka, egymás fölibe ragasztott plakátok ékesítették. A kitűzött napon tehát, kevéssel estebéd után, elzarándokoltunk oda a sötétben, s a gyerekek, ünnepi ruháskába bújtatva, valóssággal boldogok voltak ennyi kivételezéstől. Mint már napok óta, fülledt volt az este, száraz villám rebtent néha, s vékony eső szemerkélt. Esernyővel mentünk. Az út mintegy negyedóráig tartott.

Az átjáróban ellenőrizték a jegyeket, a helyünket magunknak kellett megkeresnünk. A harmadik padban balra volt, s miközben letelepedtünk, észrevettük, hogy az amúgy is aggasztó kezdési időt nem veszik éppen szigorúan; a közönség, amely, úgy látszik, a későn jövést előkelőnek tartotta, csak lassacskán kezdte a földszintet megtölteni, ami, minthogy páholyok nem voltak, a teljes nézőteret jelentette. Ez a késedelmeskedés kissé nyugtalanított

bennünket. A gyermekek arcán most már a várakozás fáradtsággal elegy hektikás¹⁵ színe égett. Csupán az oldalsó és a háttérben levő állóhelyek voltak érkezésünkkel már teli. Félmeztelen, karjukat csíkos trikóval fedett mellükön keresztbe fonva, mindenféle Torre di Venere-i bennszülött férfiak álltak ott, halászok, merész tekintetű suhancok; s az odaválási népi rétegek jelenléte, ami az ilyen előadások igazi színét és derűjét adja, nekünk sem volt éppenséggel ellenünk, a gyerekeket meg egyenesen elragadta. Hiszen közöttük barátai, ismerősei voltak, akiket délutáni sétákon a távolabbi partokon szereztek. Azon az órán, mikor a nap kimerülve hatalmas munkájában, a tengerbe roskad, és a zajgó hullámok fölcsapó habját vörösaranyra festi, hazatérőben gyakran akadunk csupasz lábú halászok csoportjaira, akik sorjában nekifeszülve, nekihuzakodva, elnyújtott kiáltások közt vonták be hálóikat, s többnyire sovány frutti di mare¹⁶ fogásukat csöpörgő kosarakba szedegették; s a kicsinyek elnézték őket, kitálalták olasztudásuk morzsáit, segítettek a kötelet húzni, s barátságot kötöttek velük. Most köszöntéseket váltottak az állóhelyek népével, ott volt Guiscardo, ott Antonio, ismerték a neveket, félhangon odakiáltottak, s a felelet egy-egy fejbólintás, egy-egy szép fogú mosoly volt. S lám, az Esquisito Mariója is ott van. Mario, aki a csokoládénkat hozza! Ő is látni akarja a varázslót, s nyilván jó korán jött, majdnem lefelől áll, de minket nem vesz észre, ügyet sem vet ránk, ő már így szokta, noha csak pincér. Ahelyett hát annak az embernek intünk, aki a strandon a csónakokat adja bérbe, s aki szintén itt van, egészen hátul.

Negyed tíz elmúlt már, majdnem fél tíz is lett. Gondolhatják idegességünket. Mikor kerülnek a gyerekek ágyba? Hiba volt idehozni őket, viszont azt se tehetjük velük, hogy félbeszakítjuk élvezetüket, amely tulajdonképpen még csak most kezdődik. Idővel a földszint alaposan megtelt; egész Torre ott volt, mondhatni, a Grand Hotel vendégei, a Villa Eleonora és más penziók vendégei, a strandról ismerős arcok. Angol és német szó hallatszott. Franciát is hallottunk, amit holmi románok beszéltek olaszokkal. Maga Angiolieri asszony ott ült két sorral mögöttünk, csendes, tar fejű férje oldalán, ki jobb keze két ujjával bajuszát sodorgatta. Mindenki későn jött, de senki sem késelt el; Cipolla váratott magára.

Váratott magára, igen, ez a helyes kifejezés. Fokozta a feszültséget fellépése halogatásával. A közönség nem vette rossz néven a számítást, de mindennek van határa. Fél tíz felé tapsolni kezdett - a jogos türelmetlenség nyilvánításának barátságos formája, mert egyben a kifejeződni vágyó tetszést is jelenti. A kicsinyek számára már az is szórakozás volt, hogy részt vehettek a tapsban. Minden gyerek szeret tapsolni. A népi rétegekből erélyesen kiáltoztak: „Pronti!”¹⁷ és „Cominciamo!”¹⁸ És íme, amint ez történni szokott: az előadás megkezdése, bármi akadály állt is oly sokáig útjában, most egykönnyen lehetségessé vált. Gongütés hangzott föl, amelyre az állóhelyek felől hangos „Ó!” felelt, és a függöny szétnyílt. Emelvény tűnt elő, amely fölszerelésével inkább hasonlított valami iskolateremhez, mint egy szemfényvesztő pódiumához; kivált a fekete falitábla tette ezt, amely az előtérben balra egy állványon sötétlett. Különben egy közönséges sárga állófogas, egypár errefelé dívó szalmaüléssel szék és távolabb, a háttérben, egy kerek asztalka volt még látható, amelyen vizeskancsó és pohár állt, és külön tálcán valami világossárga folyadékkal telt palack és likőröspohárok. Még két másodpercnyi időnk volt, hogy ezeket a kellékeket szemügyre vehessük, aztán anélkül, hogy a nézőtér elsötétült volna, Cipolla lovag a deszkára lépett.

¹⁵ Itt: erősen kipirult arc. Eredetileg: a tüdőbajosokra mondták, hogy hektikásak

¹⁶ (Szó szerint: tengeri gyümölcs.) Csiga, kagyló, osztriga stb.

¹⁷ Gyerünk!

¹⁸ Kezdjük!

Azokkal a gyors léptekkel robogott be, melyek egyrészt a közönség iránt való szolgálatkészséget fejezik ki, másrészt azt a látszatot keltik, mintha az érkező már nagy utat tett volna meg ebben az iramban, hogy a publikum színe elé juthasson, holott az előbb még a kulisszák mögött álldogált. Cipolla öltözéke még inkább megerősítette a kívülről érkezés fikcióját. Nehezen meghatározható korú, de már semmi esetre sem ifjú férfiú volt, éles, kusza vonalú ábrázattal, szúrós szemmel, redősen zárt szájjal, kicsiny, feketére viaszozott bajuszkával és alsó ajka és álla között úgynevezett légy-szakállal, s bonyolult utcai-estélyi eleganciával öltözve. Bő, fekete ujjatlan köpenyt viselt, bársonyhajtókával és atlaszbélésű vállgallérral, amelyet elől összefogott, és fehér kesztyűs kezét kényelmetlen mozdulattal tartotta hozzá, nyaka körül fehér sál volt, fején erősen homlokába nyomott karcsú cilinder. Talán sehol sem oly eleven még ma is a tizennyolcadik század, mint Itáliában, s vele a ciarlatano típusa, a széltoló tréfacsinálóé, aki oly jellegzetes alakja volt a kornak, és akivel már csak Olaszországban lehet meglehetősen korhű példányokban találkozni. Cipolla megjelenésében érezte ezt a történelmi veretet, s a figurához tartozó fantasztikus, feltűnést hajhászó hóbortosság hatását azzal is föl tudta kelteni, hogy igényes ruházatát különcködve, itt rosszul feszesre húzva, ott rosszul ráncba ejtve viselte testén, mintha úgy volna minden ráhánya: valami nem volt rendben az alakjával, se elől, se hátul - később mindez érthetőbb lett számunkra. De hangsúlyoznom kell, hogy személyes mókásságról vagy éppen bohócszerúségről tartásában, arckifejezésében, viselkedésében szó sem volt, inkább szigorú komolyság, minden komikumtól való tartózkodás, időnként rosszkedvű gög, a nyomoréknak az a bizonyos méltósága és önteltsége áradt belőle - ami persze nem akadályozhatta meg, hogy viselkedése kezdetben a terem több pontján kacajt ne fakasszon.

Magatartásában most már nem volt semmi szolgálatkészség; a föllépés gyors irama pusztán energianyilvánításnak bizonyult, amiben semmi része sincs az alázatnak.

A rivaldán állt, s hanyag ráncigálással húzta le kesztyűjét, miközben hosszú, sárgás keze csupaszon előtűnt, egyik ujján domború, lazúrköves pecsétgyűrűvel, apró, szigorú szemét, mely alatt petyhüdt zacskó fityegett, fürkészve jártatta végig a termen, nem gyorsan, hanem itt-ott egy-egy arcon kutató fölénnyel elidőzve, csukott szájjal, szótlanul. Az összegöngyöltetett kesztyűt éppoly csodálatos, mint könnyed ügyességgel meglehetősen távolra, pontosan a kerek asztalkán álló vizespohárba hajította, s azután még mindig némán jártatva körül tekintetét, valamelyik belső zsebéből egy doboz cigarettát vett elő, a kincstár legolcsóbb készítményét, amint a doboz színéről fölismerhető volt, hegyes ujjával kihúzott egyet, és oda se nézve, egy könnyen működő öngyújtó segítségével rágyújtott. A mélyen belelegzett füstöt gomolyogva pöfékelt ki pökhendi fintorral, beszívott ajakkal, csorba s hegyes fogai közt, egyik lábával közben csöndesen kocogtatva.

A közönség éppoly élesen figyelte őt, mint ahogy ő fürkészte át a közönséget. Az állóhely ifjúságának arcán összehúzott szemöldököket lehetett látni, s vesébe fűrő, sebezhető pontot kereső tekinteteket - kell, hogy ennek a túlságosan biztonságos úrnak legyen gyenge oldala. De nincs. A cigarettadoboz és a tűzszerszám elővevése és visszahelyezése a ruházat következtében körülményes volt; a bűvész közben hátravetette köpenyét, s látni lehetett, hogy bal karján, bőrhurkon, karomszerű, ezüstkampójú lovaglóostor függ, eléggé oda nem illőn. Látni lehetett továbbá, hogy nem frakkot, hanem gérokkot visel, és mikor ezt is szétvonta, többszínű, félig a mellény mögé rejtett vállszalag tűnt elő, amely Cipolla testére volt csavarva, s amelyről a mögöttünk ülők halk szóváltással állapították meg, hogy a cavaliere¹⁹ rangjának jele. Hagyjuk rá: de én még sohasem hallottam, hogy a lovagi címmel ilyesfajta rangjelzés jár.

¹⁹ Lovag

Talán az egész vállszalag csak szemfényvesztés volt, éppúgy, mint a bűvész szótlán ottállása, ahogy még mindig nem csinált egyebet, mint a közönségnek lomhán és fontoskodva szemébe fújta cigarettája füstjét.

Amint mondtam, nevettek, és a derűtség csaknem általános lett, midőn az állóhelyen valaki hangos és száraz Buona será!-val²⁰ köszönt.

Cipolla fölfigyelt. - Ki volt az? - kérdezte, mintegy utánakapva. - Ki beszélt? No? Inába szállt a bátorsága? Paura, eh?²¹ - Meglehetősen magas, kissé asztmatikus, de azért érces hangon beszélt. Várt.

- Én voltam - szólt bele a csöndbe az a fiatalember, akinek ily kihívóan becsületébe gázoltak: egy szép fiú, egészen közel hozzánk, gyapjúingben, félvállra vetett kabáttal. Fekete, merev és göndör haját magasra s vadra növesztve viselte, az ébredő haza divatviseletével, ami kissé eltorzította, és afrikaiassá változtatta. - Bé... Én voltam. A maga dolga lett volna, de én udvariasabb vagyok.

A derűtség megújult. Az ifjú embernek jól fel volt vágva a nyelve. - Ha sciolto lo scilinguagnolo²² - nyilvánították mellettünk. A népi feddés végül is helyén volt.

- Ah, bravo! - felelte Cipolla. - Tetszel nekem, giovanotto.²³ Hiszed-e, hogy már régen észrevettelek? A magadfajta fickókat különösképp kedvelem, ezek az én embereim. Nyilván kemény legény vagy. Azt teszed, amit akarsz. Vagy előfordult már, hogy nem tetted azt, amit akartál? Vagy éppen azt tetted, amit nem akartál? Amit nem te akartál? Halljad csak, barátom, kényelmesebb is, mulatságosabb is lenne nem játszani mindig a kemény legényt, s lemondani egyszer valamelyikről: vagy az akarásról, vagy a cselekvésről. Jó lenne egy kis munkamegosztás... sistema americano, sa.²⁴ Meg akarnád-e például ennek a válogatott és díszes társaságnak a nyelvedet mutatni, éspedig az egész nyelvedet, tövig?

- Nem - mondta a legény ellenségesen. - Nem akarom, azt hinnék, hogy neveletlen vagyok.

- Semmit se hinnék - felelte Cipolla -, hiszen te csupán *tennéd*. Tisztelet-becsület nevelésednek, de véleményem szerint, mielőtt háromig számolnék, jobbra át!-ot csinálsz, és a társaság előtt kiöltöd a nyelved hosszabbra, mint valaha gondoltad volna, hogy ki tudod ölteni.

A fickóra nézett, s szúrós szeme mintha mélyebben esett volna be üregébe. - Uno²⁵ - mondta, és lovaglóstóráját, melynek hurkát lecsúszította karjáról, egy ízben kurtán megsuhintotta a levegőben. A legény szembefordult a publikummal, s nyelvét oly erőltetetten-túlságosan hosszúra öltötte ki, hogy látszott, ez volt a legvégső határ, ameddig nyelv hossz dolgában el tudott érni. Azután semmitmondó arccal ismét előbbi helyzetébe zökkent vissza.

²⁰ Jó estét!-tel

²¹ Fél, he?

²² Megoldódott nyelve

²³ Fiatalember

²⁴ Amerikai rendszer, ugye

²⁵ Egy

- Ez én voltam - csúfolkodott Cipolla, miközben hunyorítva az ifjú ember felé mutatott fejével. - Bé... Én voltam. - Azután a közönséget friss benyomásai között hagyva, a kerek asztalka felé fordult, öntött egy pohárkával a palackból, amely nyilván konyakot tartalmazott, és gyakorlottan fölhörpintette az italt.

A gyerekek szívből kacagtak. A röpködő szavakból szinte semmit sem értettek; de hogy az a fura ember ott fenn és valaki a közönségből az imént bolondosat követett el, rendkívül mulattatta őket, és minthogy hasonló est lefolyásáról semmiféle határozott elképzelésük nem volt, a kezdetet habozás nélkül pompásnak ítélték.

Ami minket illet, összenéztünk, s emlékszem, hogy ajkammal önkéntelenül halkán utánoztam Cipolla lovaglőostorának nesztét, amint a levegőbe suhintott. Egyébként világos volt, hogy az emberek nem tudták, hogyan fogják föl a bűvészesztnek ezt a visszás megnyitását, és nem értették tisztán, mi kényszeríthette hirtelen a giovanottót, aki mégiscsak úgyszólván az ő ügyüket képviselte, hogy jól föl vágott nyelvét ellenük fordítsa. Viselkedését izetlennek bélyegezték, nem törődtek vele többé, s figyelmüket a művészre irányították, aki az erősítőszerektől visszatérve, következőképp beszélt tovább:

- Hölgyeim és uraim - mondta asztmatikus-érces hangon -, amint láthatták, kissé érzékeny vagyok olyasfajta kioktatással szemben, mint amiben ez a szépreményű ifjú nyelvész („questo linguista di belle speranze” - nevettek a szójátékon) részesíteni óhajtott. Önérzetes ember vagyok, vegyék ezt is számba! Nincs ízlésem szerint, ha másként, mint komoly és udvarias módon kívánnak nekem jó estét - kevés ok van rá, hogy ellenkezőképp tegyenek. Ha nekem valaki jó estét kíván, önmagának is kívánja, mert a közönségnek csak az esetben lesz jó estéje, ha nekem is van, s ezért a Torre di Venere-i lányok szeme fénye (nem szűnt meg a fickóval kötekedni) nagyon jól tette, amikor nyomban bizonyítékot szolgáltatott rá, hogy ma jó estém van, s ily módon az ő jókívánságairól lemondhatok. Büszkén mondhatom, hogy csaknem mindig jó estém van. Néha-néha, igaz, rosszabb is akad, de ez ritkaság. Az én hivatásom nehéz, és egészségem nem a legtökéletesebb, sajnos, csekély testi hibám van, ami képtelenné tett, hogy a haza nagyságáért vívott háborúban részt vegyek. Csupán lelkem és szellemem erőivel győzöm le az életet, ami mindig annyit jelent: legyőzni önmagam, és büszkén vallhatom, hogy a művelt közönség tiszteletét és érdeklődését munkámmal sikerült fölkeltenem. A vezető sajtó is méltányolta ezt a munkát, a *Corriere della Sera* oly elismerést tanúsított, hogy tüneménynek nevezett, és Rómában szerencsém volt a Duce²⁶ fivérét egyik ott rendezett estém látogatói között láthatni. Nem tartottam szükségesnek, hogy lemondjak olyan apró kis szokásaimról, amelyeket a fényes és előkelő helyeken is elnézéssel fogadott a közönségem, nem tartottam szükségesnek, hogy lemondjak róluk egy viszonylag mégiscsak kevésbé jelentős faluban, mint Torre di Venere (nevettek szegény kis Torre rovására), és nem óhajtom eltűnni, hogy egyesek, akiket a női nem kegyei, úgy látszik, kissé elkapattak, ezért rendreutasítanak. - Ez megint a fiú bőrre ment, akit Cipolla fáradhatatlanul iparkodott a donnaiuolo²⁷ falusi kakas szerepében kifigurázni, noha ez a szívós érzékenykedés és sértettség, amellyel vadászott rá, feltűnő aránytalanságban állt önérzetes nyilatkozataival és a nagyvilági sikerekkel, amelyekre oly büszkén hivatkozott. Az ifjú kétségtelenül csak vicctéma volt, mint ahogy Cipolla nyilván minden este ki szokott valakit szemelni, hogy elméssége céltáblája legyen. De hegyes fogai közül valódi gyűlölség is szólt, amelynek emberi értelmét

²⁶ Vezető, vezér. Az olasz fasiszta diktátor, Mussolini, ezt a nevet vette fel.

²⁷ Szoknyavadász

megvilágította volna egy pillantás kettőjük testi alkatára, ha a nyomorék nem is hánytorgatja fel folytonosan a csinos ifjú eleve feltételezett sikereit a nőknél.

- Mielőtt tehát előadásunk tárgyára térnénk - mondotta -, engedjék meg, hogy kényelembe helyezkedjem!

S az állófogashoz ment, hogy levetközzék.

- Parla benissimo²⁸ - állapították meg közelünkben. Az az ember még semmit sem tett, de már szavait is mint cselekedetet méltányolták, tudott hatni velük. A déliek közt a szó elengedhetetlen tartozéka az életörömmel, és sokkal elevebb társadalmi megbecsülésben részesül, mint északon. Az anyanyelv, a nemzet kötőanyaga ezeknél a népeknél példás tiszteletben áll, s van valami derűs példázatosság abban a gyönyörködő áhítatban, amellyel fordulatait, törvényeit ápolják. Élvezettel beszélnek, élvezettel hallgatnak - és bírálva hallgatnak. Mert a személyes kiválóság mértéke az, miként beszél valaki; lomposság, kontárkodás megvetést kelt, elegancia és remeklés emberi tekintélyt szerez, amiért is a kis ember, amint hatást kellett elérnie, választékos fordulatokkal próbálkozott, s azokat műgonddal dolgozta ki. Cipolla tehát, legalább ebben a tekintetben, láthatólag nyertes maradt, noha egyáltalán nem tartozott ahhoz a fajtához, amelyet az olasz erkölcsi és esztétikai ítélet sajátos vegyítésével „simpaticó”-nak²⁹ nevez.

Miután cilinderét, sálját, köpenyét letette, kabátjába beleigazodva, kezelőit nagy gondosan kiráncigálva és megtévesztő vállszalagját megbirizgálva, megint előrelépett. Nagyon csúf haja volt: azaz koponyájának felső része csaknem kopasz volt, s csak keskeny, feketére subickolt frizura szaladt a feje búbjától előre, mintegy kobakjához ragasztva, míg halántékán szintén feketére festett haját oldalt, a szemzug felé kefélté - holmi régimódi cirkuszigazgató hajviselete volt ez, nevetséges, de mindamelllett teljesen illő bogaras egyéni stílusához, s oly magabiztosan hordta, hogy a közönség megcsiklandott komikumérzéke visszafojtott és néma maradt. A „csekély testi hiba”, amelyről már akkor beszélt, amikor még észre sem vették, most nagyon is jól látható volt, noha minemúsége még mindig nem egészen világos: a mellkas túlságosan magas volt, mint ilyen esetben szokott lenni, de a hát hibája mintha nem a szokásos helyeken, a vállak közt lett volna, hanem mélyebben, mint valami csípő- és farpúp, amely a járást nem akadályozta éppenséggel, de groteszkké és minden lépésnél furcsán kaszálóvá torzította. Egyébként visszataszító voltának éppen a megemlítése mintegy elvette életét, és a teremben érezhetően civilizált tapintat lett úrrá hibájával szemben.

- Szolgáltatukra! - mondta Cipolla. - Feltéve, hogy beleegyeznek, egynéhány számtani feladvánnyal kezdjük a programunkat.

Számtan? Mi köze ennek a bűvészműtávkhoz? Már-már fölébredt a gyanú, hogy a jeles férfiú hamis cégérrel csalta be a vendégeket; de hogy mi az igazi mestersége, felderítetlen maradt. Kezdem sajnálni a gyerekeket; de egyelőre már amiatt is boldogok voltak, hogy jelen lehetnek.

Cipolla számtani mesterkedései amily egyszerűek, éppoly elképesztőek voltak. Azzal kezdte, hogy egy lap papirost rajzszöggel a tábla jobb felső sarkára erősített, és a papirost magasra emelve, valamit írt a fára. Ezalatt szakadatlanul beszélt, vigyázva, hogy a folytonos szónoki kíséret és alátámasztás segítségével mutatványait megóvja a szárazságtól, s nagyon ügyes beszédű konferansziénak bizonyult, aki fecsegnivalóért nem megy a szomszédba. Hogy

²⁸ Nagyon jól beszél

²⁹ Rokonszenves

nyomban ott folytatta, hogy a dobogó és a nézőtér közt tatóngó szakadékot, melyet a halászlegénnyel való furcsa csetepaté már amúgy is megszűkített, teljesen áthidalja; hogy a közönség képviselőjét a színpadra kényszerítette, maga pedig a pódiumra vivő falépcsőkön, személyes érintkezést keresve hallgatóival, aláereszkedett, mindez a munkastílusához tartozott, és a gyerekeknek rendkívül tetszett. Nem tudom, mennyire következett szándékaiból és módszeréből az a körülmény, hogy eközben megint csak azonnal összekapott egyesekkel, noha különben nagyon komoly, sőt mogorva maradt - a közönségnek azonban, legalábbis a népi elemnek, úgy látszott, az a véleménye, hogy az ilyesmi már a dologhoz tartozik.

Miután ugyanis felírta a számokat, s az ív papír alá rejtette, amit írt, azt a kívánságát fejezte ki, hogy két néző fáradjon a pódiumra, s az elvégzendő feladvány kiszámításánál legyen segítségére. A számítás nem lesz nehéz, kevésbé tehetséges számolók is alkalmasak rá. Mint ilyen esetekben történni szokott, senki sem jelentkezett, és Cipolla óvakodott közönsége előkelőbb részét terhelni. Ragaszkodott a népi rétegekhez, s a terem végében álldogáló két tenyeres-talpas kamaszhoz fordult, nógatta, bátorította, majd megróttá őket, amiért tétlenül tátják a szájukat, s nem iparkodnak a társaság szolgálatára állani, és sikerült is megmozgatnia a sihedereket. Esetlen lépésekkel előrejöttek a középső átjárón, fölcammogtak a lépcsőkön, és barátaik bravókiáltásai közben suta vigyorgással megálltak a tábla előtt. Cipolla néhány pillanatig még évődött velük, megdicsérte tagjaik heroikus erejét, kezük nagyságát, amely mintha csak arra lett volna teremtve, hogy az összegyűltek számára teljesítse a kívánt szolgálatot, azután egyiküknek markába nyomta a krétát azzal az utasítással, hogy egyszerűen írja le a számokat, amelyeket kiáltani fog. De a jó ember kijelentette, hogy nem tud írni. - Non so scriver³⁰ - mondta durva hangon, s társa hozzátette:

- Meg én se.

Isten tudja, igazat mondtak-e, vagy csak Cipolla rovására akartak tréfát üzni. Mindenesetre a művész távolról sem osztozott a derűtségben, amelyet vallomásuk keltett. Meg volt sértve, és utálkozott. E percben keresztbe vetett lábbal ült egy szalmaszéken az emelvény közepén, s megint olesó cigarettái közül szívott egyet, amely láthatólag még jobban ízlett neki, amikor, míg a bárgyú fickók a pódiumon ögyelegtek, egy második pohárka konyakot is felhajtott. A mélyen leszívott füstöt ismét elővicsorgó fogai közt árasztotta ki, s közben lábát hintáztatva, szigorú visszavonulással, mint aki egy végképp megvetendő jelenségtől önmagához és tulajdon méltóságához menekszik, nézett el a két vigyorgó gazfickó s a közönség feje fölött a semmibe.

- Botrányos - mondta hidegen és kesernyésen. Menjetek a helyetekre! Olaszországban, amelynek nagysága összeegyeztethetetlen a tudatlansággal és sötétséggel, mindenki tud írni. Rossz tréfa ilyen nemzetközi társaság füle hallatára hangoztatni afféle vádat, amely nemcsak tulajdon magatokat alacsonyít le, hanem a kormányt s az országot is kiteszi a mendemondáknak. Ha Torre di Venere csakugyan sötét zuga e hazának, amelyben a legegység is ismeretlenek, akkor sajnálom, hogy erre a helyre jöttem, amelyről tudnom kellett ugyan, hogy jelentősége egy és más tekintetben mögötte áll Rómáénak...

Itt a núbiai hajviseletű, panyókára vetett kabátos ifjú szakította félbe, akinek támadó kedve, amint most kitűnt, csak ideiglenesen lohadt le, és aki emelt fővel lépett a porondra, mint szülőfalujának lovagja.

³⁰ Nem tudok írni.

- Elég! - mondta haragosan. - Elég tréfát faragott Torrera. Mi mindnyájan idevalósiak vagyunk, és nem tűrjük, hogy a várost idegenek előtt kigúnyolják. Ez a két férfi is barátunk, ha nem is tudósok, azért éppolyan jóra való legények, mint esetleg némely más ebben a teremben, aki Rómát hánytorgatja, noha nem ő volt, aki alapította.

Ez már azután remek. Az ifjú embernek csakugyan jó beszélőkéje volt. Ennél a színjátéknál lehet szórakozni, ámátor a tulajdonképpeni program megkezdését mindinkább késlelteti. De szóváltást hallgatni mindig lebilincselő. Némelyeket egyszerűen mulattat, s mintegy kárörömmel élvezik, hogy nincsenek érdekelve benne; mások elfogódást és izgalmat éreznek, s én nagyon jól megértem ezt, ha akkor az volt is az érzésem, hogy bizonyos mértékben az egész komédia összejátszáson alapszik, s hogy a két írástudatlan medvebocs éppúgy, mint a kabátos giovanotto, félig-meddig kezére jár a művésznak a színházcsinálásban. A gyerekek gyönyörtől ittasan figyeltek. Semmit sem értettek, de a hangszínek váltakozása magával ragadta őket. Ilyen hát egy bűvésze, legalábbis Itáliában. Ők határozottan nagyon szépnek ítélték.

Cipolla fölállt, és csípőből kirúgó léptekkel a rivaldára jött.

- No, nézd csak! - mondta vicsorgó szívességgel. A régi ismerős! A legényke, aki nyelven hordja a szívét! (Így mondta: „sulla linguaccia”, ami lepedékes nyelvet jelent, és nagy derűtséget keltett.) Eredjetek, barátaim! - fordult a két tökfilkóhoz. - Belőletek elég volt, most ezzel a dicső férfival van dolgom, „con questo torregiano di Venere”, ezzel a Vénusz toronyörével, aki kétségkívül édes köszönetre vár örökösödéséért...

- Ah, non scherziamo!³¹ Beszéljünk csak komolyan! - kiáltotta a fickó. Szeme villámokat szórt, és csakugyan olyan mozdulatot tett, mintha le akarná dobni kabátját, hogy a legkézzelfoghatóbb leszámolásra térjen át.

Cipolla nem vette a dolgot tragikusnak. Ellentétben velünk, akik aggodalmasan néztünk egymásra, a cavaliere honfitársával akaszkodott össze, hazája földjét érezte talpa alatt. Megőrizte hidegvérét, tökéletes fölényt mutatott. Mosolygós fejbillentéssel oldalt, a kakaskodó ifjú felé, s tekintetét a publikumra szegezve, arra buzdította a nézőket, hogy legyenek tanúi, hogy milyen kötekedő hajlamú ez a fiatalember - ámár ezzel ellenfele csak az életstílusa alantasságát árulja el. És ekkor ismét valami különös történt, ami ezt a fölényt ijesztő fénybe vonta, és a jelenetből áradó harcias izgalmat megszégyenítő s megmagyarázhatatlan módon a nevetségesség felé terelte.

Cipolla még közelebb lépett a fiúhoz, miközben furcsán nézett a szeme közé. Félig le is ereszkedett a lépcsőkön, melyek balra tőlünk a nézőtérre vittek, úgyhogy alig magasabban nála, a harcias ifjúval szemtől szemben állt. A lovaglóstor karján függött.

- Nincs kedved a tréfához, fiam - mondta. - Ezt meg tudom érteni, hiszen látni való, hogy nem jól érzed magad. Már a nyelved is, amelynek tisztasága cseppet sem kielégítő, gyomor-bél rendszered akut zavarára mutat. Nem kellene este szórakozni mened ilyen állapotban, amilyenben vagy, s tudom, magad is haboztál, hogy nem tennéd-e jobban, ha ágyba feküdnél, és jól bebugyolálnád magad. Könnyelműség volt ma délután olyan sokat innod abból a fehérborból, hiszen rettenetesen savanyú volt. Most aztán itt van a hascsikarás, hogy szeretnél meggörcsülni fájdalomban. Tedd csak meg, ne röstelkedj! Némi megkönnyebbülést szerez, ha a test enged a belek görcsös csavarodásának.

³¹ Ah, nem tréfálunk!

Miközben nyugodt nyomatékossággal s valami atyai szigorú részvétellel szót szóba fűzött, a fiatalember szemébe merült szemei mintha egyszerre kilobbantak s fölgyúltak volna a könnyzacskók felett - nagyon-nagyon különös szemei voltak, s megértettük, hogy a másik nem csupán férfiúi büszkeségből nem fordítja el előlük a magáét. Sőt bronz arcán csakhamar nyomát se lehetett látni gögnek. Tátott szájjal meredt a lovagra, s szája megnyíltában zavartan és siralmasan mosolygott.

- Görbülj meg! - ismételte Cipolla. - Mit tehetnél egyebet? Efféle kólíka esetén muszáj meggörcsülni. Ne is berzenkedj hát e természetes reflexmozgás ellen, csak azért, mert más ajánlja.

Az ifjú lassan fölemelte alsókarját, s míg keresztbe rászorította hasára, teste meggörbedt, oldalt előrehajolt, mind mélyebbre és mélyebbre, s széttorzult lábbal s befelé forduló térdel kókadozott, úgyhogy végre, hétrét görnyedő kínban, már csaknem a földön guggolt. Cipolla néhány másodpercig így tartotta, aztán a lovaglóstort megsuhintotta a levegőben, s kaszával visszatért a kerek asztalhoz, ahol egy pohárka konyakot hörpintett.

- Il boit beaucoup³² - állapította meg egy hölgy mögöttünk. Ez volt minden, amit észrevett? Nem tudtunk tisztába jönni vele, hogy a közönség mennyire értette át a helyzetet. Az ifjú ismét fölegyenesedett, némileg zavart mosollyal, mintha nem is igen tudná, mi történt vele. A publikum feszült figyelemmel kísérte a jelenetet, s a végén megtapsolta, hol „Bravo, Cipolla!”, hol „Bravo, giovanotto!” kiáltással. A harc kimenetelét nyilván nem a fiatalember személyes vereségének fogták fel, inkább serkentgették, mint egy színészt, aki kínos szerepét dicséretre méltóan játszotta el. Valóban, ahogy a legény fájdalomban meggörbült, az rendkívül kifejező, szemléletességében szinte a karzatra számító, mondhatni színművészi teljesítmény volt. De nem vagyok benne biztos, hogy a terem viselkedése mennyiben írható az emberi tapintatosság javára, amiben a déliek fölöttünk állnak, és mennyiben alapult a dolgok lényegének tulajdonképpeni meglátásán.

A cavaliere, megerősítve magát, új cigarettára gyújtott. A számtani kísérletet újból folytatni lehetett. A hátsó padosorokban egykettőre akadt egy fiatalember, aki vállalkozott rá, hogy a diktált számokat a táblára írja. Ezt a fiatalembert is ismertük; az egész mulatság valami családias jelleget öltött azáltal, hogy olyan sok arcot ismertünk. A főutcai gyarmatáru- és gyümölcskereskedés segédje volt, s több ízben szolgált ki bennünket kifogástalanul. A krétát kereskedői ügyességgel kezelte, miközben Cipolla lelépett az emelvényről, és nyomorék járásával fel-alá sétálva a közönség között, számokat gyűjtött, két-, három-, négyjegyűeket, tetszés szerint, amelyeket leolvasott a kérdezettek ajkáról, továbbkiáltott az ifjú boltoslegénynek, aki a számokat egymás alá írta. Mindez kölcsönös egyetértéssel, tréfálgatások, csipkelődések, szónoki kilengések közt folyt. Előfordult, hogy a bűvész idegenekre akadt, akik az olasz számnevekkel nem voltak tisztában, s akikkel fitogtatott udvariassággal sokáig veszkéldött, a belföldiek udvarias derűtsége közepette, majd ezeket hozva zavarba, kényszerítve őket, hogy angolul és franciául közölt számokat tolmácsoljanak. Némelyek olyan számokat neveztek meg, amelyek az olasz történelem nagy éveit jelölték. Cipolla nyomban kapott rajtuk, és sebtében hazafias elmélkedéseket fűzött hozzájuk. Valaki azt mondta: „Nulla!”, és a cavaliere vérig sértve, mint mindig, ha bolonddá próbálták tartani, félvállról felelte, hogy az nem kétjegyű szám, mire egy másik kópé azt kiáltotta: „Két nulla!”, és ezzel nagy derűtséget keltett, amire déliek között mindig számíthat minden természeti szükségletre

³² Sokat iszik.

irányuló célzás. Csupán a cavaliere viselkedett méltóságos visszautasítással, jóllehet a csintalanságot csaknem kiprovokálta; de vállat vonva, ezt a tételt is lediktálta írnokának.

Mikor már vagy tizenöt különböző nagyságú szám állt a táblán, Cipolla összeadásukat kérte. Gyakorlott számolók fejben is összeadhatták a tábláról, de mindenkinek jogában állt ceruzát és papírt használni. Amíg a számolók dolgoztak, Cipolla a tábla mellett ült székén, és fintorogva fújta a füstöt, a nyomorékok öntelten igényes viselkedésével. Az ötjegyű végösszeg hamar meglelt. Valaki közölte, másvalaki megerősítette, a harmadik eredménye kissé eltért, a negyediké ismét egyezett. Cipolla fölállt, levért egy csöpp hamut a kabátjáról, a tábla jobb felső sarkára erősített papirost fölemelte, és megmutatta azt, amit odaírt. A helyes végösszeg közel egymillió. Előre följegyezte.

Álmélkodás és nagy taps. A gyerekek odavannak. Szeretnék tudni, hogy csinálta. Magyarázzuk, hogy a trükköt nem lehet csak úgy megérteni, éppen ezért bűvész ez az ember. Most hát tudják, milyen egy bűvészt. Ahogy előbb a halász hascsikarást kapott, és most kész az eredmény a táblán - pompás volt, s mi aggodalmasan láttuk, hogy a gyerekeket izzó szemük s a fél tizenegyre járó idő ellenére nagyon nehéz volna hazacipelni. Sírás lenne belőle. S mégis világos volt, hogy a púpos nem bűvészkedett, legalábbis nem a kézügyesség értelmében, és hogy az egész egyáltalán nem gyerekeknek való. Megint csak nem tudom, a közönség voltaképpen mit gondolt magában; de az összeadandó számok meghatározásánál az a „tetszés szerint” alighanem nagyon kétes ügy volt; a megkérdezettek egyike-másika talán a maga esze után felelt, de egészben nyilvánvaló volt, hogy Cipolla kiválogatta az embereit, s hogy a hókuszpókusz, amely az előre felírt eredményért volt, akaratától függött - számolótehetségét persze még így is meg kellett csodálni, ha a többi különösképpen nem is tartozott a csodálnivalók körébe. S hozzá a hazafias hév s az ingerült méltóság - a cavaliere honfitársai elemükben érezhették magukat, s megőrizhették tréfás kedvüket; a kívülről jövőt azonban elfogódottá tette ez az egyveleg.

Különben Cipolla maga gondoskodott róla, hogy mutatványainak jellege minden valamennyire értelmes néző előtt világos legyen, persze anélkül, hogy egy név, egy műszó esett volna. Beszért róluk, mert hiszen szakadatlanul beszért, de csak határozatlan, fennhéjázó, reklámszerű szólásokban. Egy darabig még a megkezdett kísérleti úton haladt, a számadásokat előbb bonyolultabbá tette azzal, hogy az összeadást a többi alaplátszó terén mozgó gyakorlatokkal toldotta meg, azután a végletekig leegyszerűsítette, hogy megmutassa, hogy megy a dolog. Egyszerűen olyan számokat „ajánlat”, amelyeket előbb a papír alá írt. Ez majdnem mindig sikerül. Valaki bevallotta, hogy tulajdonképpen más összeget akart mondani, de mivel a cavaliere lovaglóstora abban a pillanatban suhintott át előtte a levegőn, azt a számot szalasztotta ki a száján, ami a táblán állt. Cipolla vállával nevetett. Úgy tett, mintha megbámulná a kérdezettek tehetségét; de bókjaiban volt valami gúnyos és lealázó, nem is hiszem, hogy a kísérletben részt vevőket kellemesen érinthették volna e bókok, noha mind mosolyogva fogadták, s a sikert részben a maguk javára könyvelték el. Még azt sem éreztem, hogy a közönségnek tetszett volna a bűvész. Valami idegenkedés és ellenségeskedés érződött; de nem szólva az udvariasságról, amely ilyesfajta indulatokat kordában tart, Cipolla tudása, szigorú biztonsága is megtette a magáét, s úgy gondolom, maga a lovaglóstor is hozzájárult valamennyire, hogy a lázadás nem került fölszínre.

A pusztá számmutatványokról aztán áttért a kártyabűvészetre. Két csomag kártyát húzott elő a zsebéből, s még emlékszem annyira, hogy a bemutatott kísérletek alap- és mintapéldája az volt, hogy az egyik csomagból, megnézetlenül három kártyát választott ki, amelyeket, kabátja felső zsebébe rejtett, és hogy azután a kísérletben részt vevő az eléje tartott másik csomóból ugyanazt a három kártyát húzta ki - nem mindig teljesen ugyanazt, előfordult, hogy csak kettő

volt azonos, de a legtöbb esetben Cipolla diadalmaskodott, mikor a maga három lapját bemutatta, s könnyedén megköszönte a tapsot, amellyel jól-rosszul elismerték, hogy megállta a próbát. Jobbra tőlünk, a legelső sorban jelentkezett egy büszke arcú olasz fiatalember, és kijelentette, hogy török-szakad, ő saját akarata szerint fog választani, mindennemű befolyásolásnak tudatosan ellenszegül. Vajon így mire tud majd menni Cipolla?

- Ezzel - felelte a lovag - némileg megnehezíti a feladatomat. Az eredményemen azonban az ön ellenszegülése mit sem változtat. A szabadság is valami, ami van, az akarat is valami, ami van; akaratszabadság azonban nincs, mert az akarat, amely tulajdon szabadságára irányul, a semmibe nyúl. Önnek szabadságában áll húzni vagy nem húzni. De ha húz, helyesen fog húzni, annál biztosabban, minél önállóbban szeretne cselekedni.

Meg kell adni, nem választhatta volna jobban meg szavait, hogy ködöt kavarjon, s lelki zűrzavart teremtsen. A tamáskodó ideges habozással nyúlt a kártyához. Kihúzott egyet, s azonnal látni kívánta, hogy szerepel-e az elrejtettek között.

- Hogyhogy? - csodálkozott Cipolla. - Mért végezzünk fél munkát? - De minthogy a makacs úr ragaszkodik a próbához, a bűvész szokatlanul lakájszerű arckifejezéssel így szólt: - È servito³³ - s oda se nézve, legyező alakban előremutatta kártyáit. A bal oldali lap azonos volt a kihúzottal.

A szabadságharcos dühösen leült, a közönség tapsolt. Ördög tudja, milyen mértékben támogatta Cipolla veleszületett képességeit mechanikus fogásokkal és kézügyességi eszközökkel. E párosítást föltételezve a közönség féktelen kíváncsisága mindenestre kielégült a pompás szórakozás élvezetében s a tagadhatatlan mesterségbeli ügyesség megbámulásában. *Lavora bene!*³⁴ Ezt a megállapítást itt is, ott is hallottuk közelünkben, ami a tárgyilagos igazságosság győzelmét jelentette az ellenszenv s titkos lázongás fölött.

Utolsó, töredékes, de éppen ezért annál hatásosabb sikere után Cipolla mindenekelőtt ismét egy pohárka konyakkal erősítette meg magát. Valóban „sokat ivott”, s kicsit rossz volt ezt nézni. De nyilván szüksége volt az italtra s cigarettára a belső feszültség fönntartásához s megújításához, amely, mint maga is célzott rá, többféle vonatkozásban erősen igénybe volt véve. Csakugyan, munka közben nem volt jó színben, szeme beesett, összeroppant. A pohárka ital időnként rendbe hozta, s mialatt a leszívott füst szürkén áradt ki tüdejéből, szava is elevenen s fölényesen folyt. Határozottan tudom, hogy a kártyamutatványokról azokra a társasjátékfélékre tért át, amelyek az emberi természet tudat feletti és tudat alatti képességein, intuícióin és „magnetikus” átvitelen, röviden, egy alacsony formájú megnyilvánuláson alapulnak. Kísérletei pontosabb sorrendjére azonban már nem emlékszem. Nem is untatom önöket ezeknek leírásával; mindenki ismeri őket, mindenki látott már valaha hasonlót, elrejtett tárgyak megtalálását, bonyolult cselekmények vak véghezvitelét, amelyre kiderítetlen módon emberi organizmusból emberi organizmusba megy az utasítás. S mindenki megtette a maga kíváncsian megvető és fejcsóváló kis bepillantásait az okkultizmus kétértelműen tisztátlan és kibogozhatatlan rejtelmébe, amely közvetítői ember voltánál fogva mindig hajlamos humbuggal és kisegítő csalafintasággal bosszantóan elvegyülni, de ez a hozzátétel nem bizonyít a gyanús amalgám³⁵ egyéb alkatrészeinek valódisága ellen. Csak annyit mondok, hogy minden részlet természetszerűen fölfokozódik, a hatás minden irányban elmélyül, ha egy Cipolla a

³³ Szolgálatára.

³⁴ Jól dolgozik!

³⁵ Több különféle dolog keveréke.

vezetője és főszereplője a ködös játéknak. Ott ült az emelvény végében, háttal a publikumnak, és cigarettázott, míg valahol a teremben titkos megbeszélések folytak, melyek alapján a kézről kézre vándorló tárgyat rejtekében meg kellett lennie, és vele az előre meghatározott cselekvést véghezvinnie. A szokásos, hol üzötten nekilendülő, hol leskelődve elakadó előretapogatózást, félrecsuszlást és hirtelen sugalmazott fordulattal helyes irányba való terelődést volt alkalmunk szemlélni, miközben Cipolla a beavatott vezető kezén, akinek utasítása az volt, hogy testileg csupán kísérjen, gondolatait viszont erősen a megbeszélte cselekvésre irányítsa, hátravetett fejjel és előrenyújtott kézzel bolyongott ide-oda a teremben. A szerepek most mintha megcserélődtek volna, a folyó visszafelé folyt, s a bűvész szüntelenül patakzó szavakkal nyomatékosan utalt erre. A szenvedő, befogadó, engedelmeskedő rész, akinek akarata kikapcsolódott, s aki csak a néma, levegőben remegő közakaratot teljesítette, most ő volt, ő, aki oly sokáig akart és parancsolt; de hangsúlyozta, hogy ez mindegy. Az a képesség, mondom, hogy túllépünk önmagunkon, eszközzé legyünk, a legfeltétlenebbül és legteljesebben engedelmeskedjünk, csak fonákja a másinak, hogy akarjunk és parancsoljunk; mindkettő egy és ugyanazon képesség; parancsolás és engedelmisség egy lényegűek, föloldhatatlan egységet alkotnak; aki engedelmeskedni tud, az tud parancsolni, és megfordítva: az egyiknek gondolata bennfoglaltatik a másikban, amint tömeg és vezér bennfoglaltatnak egymásban; de a teljesítmény, a rendkívülien nehéz és idegfeszítő teljesítmény az övé, a vezéré és rendezőé, akiben az akarat engedelmeskedéssé s az engedelmisség akarattá lesz, akinek személye mindkettőnek szülőhelye, akinek tehát éppen elég nehéz a dolga. Erősen s gyakran hangsúlyozta, hogy milyen rendkívülien nehéz a dolga, nyilván azért, hogy megindokolja, miért van szüksége erősítésre, s miért nyúl oly gyakorta a pohárkához.

Mintegy révületben tapogatózott jobbra-balra a közös, titkos akarat vonzása, sodrása alatt. Kihúzott egy ékköves tüt egy angol nő cipőjéből, ahová rejtették, elakadva s nekilendülve egy másik hölgyhöz vitte - Angiolieri asszonyhoz -, s térdre borulva átnyújtotta neki az előre meghatározott s bár eléggé kézenfekvő, de mégsem egykönnyen meglelhető szavakkal; ugyanis francia szövegben állapodtak meg. „Fogadja ajándékomat hódolatom jeléül!” - ezt kellett mondania, s mintha szándékosság lett volna a feladat keménységében; mintegy ellentmondás fejeződött ki benne a cél között, hogy a csoda sikerüljön, s a vágy között, hogy a fennhéjázó férfiút megalázza. S nagyon különös volt, amint Cipolla, térdre hullva Angiolieri asszony előtt, keresgélő szavakkal küszködött, hogy rájőjön feladatára.

- Valamit kell mondanom - nyilvánította ki -, s tisztán érzem, mit kellene mondani. De egyben érzem azt is, hogy helytelen lenne, ha kimondanám. Vigyázzon, nehogy valami akaratlan jeladással segítsen nekem! - kiáltott föl, noha vagy mert kétségkívül ez volt az, amiben reménykedett. - Pensez très fort!³⁶ - kiáltotta még egyszer rossz franciasággal, aztán a parancsolt mondat fölbugyborékkolt ajkán olaszul ugyan, de úgy, hogy az utolsó főnevet hirtelen számára nyilván egészen szokatlan testvérnnyelven ejtette ki, és „venerazione” helyett „vénération”-t³⁷ mondott, lehetetlen orrhanggal a végén; az eredmény töredékes volt, ám a már véghezvitt produkciók, a tú megfoglalása, Angiolieri asszony fölismerése és a térdre borulás után csaknem nagyobb hatást keltett, mint ha a győzelem maradéktalan lett volna, s ámuló tapsot aratott.

Cipolla fölállt, s megtörölte izzadt homlokát. Természetesen csak kiragadott példa, amit itt a tőről elmondtam - mutatványai közül ez különösen emlékezetemben maradt. De az alapformát többször is átídomította, s kísérleteit - noha sok időbe került - rokonemű rögtönzésekkel

³⁶ Gondolkozzék igen erősen!

³⁷ Hódolatot

szőtte át, amelyre a közönséggel való érintkezés adott lépten-nyomon alkalmat. Kivált házi-asszonyunk ihlette meg; elképesztő megsejtéseket csalt ki belőle signora Angiolieri.

- Jól látom, signora - szólt hozzá -, hogy önnél valami különös és jelentékeny dolgról van szó. Aki tud látni, az megpillantja az ön bájos homloka körül a fénykört, amely, ha nem csalódom, egykor erősebb volt, mint ma, valami lassan elhalványodó fény... Szót se! Ne segítsen! Aki ön mellett ül, az férjeura, ugyebár - fordult a csöndes Angiolieri úrhoz -, ön férje ennek a hölgynek, és boldogsága tökéletes. De ebbe a boldogságba emlékek nyúlnak bele... fejedelmi emlékek... A múlt, signora, az ön jelen életében, úgy látom, jelentékeny szerepet játszik. Egy királlyal áll összeköttetésben... nem keresztelte egy király valaha az ön életútját?

- Az éppen nem - lehelte mindennapi levesünk kiosztója, és aranybarna szeme csillogott arca nemes halványságában.

- Nem? Nem, nem király, hiszen csak durván és pontatlanul beszélek. Nem király, nem fejedelem... de mégis: fejedelem, magasabb szférák királya. Egy nagy művész, akinek oldalán ön egykor... ellent akar mondani, pedig nem teheti egész határozottsággal, csak félig-meddig teheti. Nos hát! Egy nagy, világhírű *művésznő* volt az, akinek barátságát ön zsenge ifjúkorában élvezte, s akinek szent emlékezete az ön egész életét beárnyékolja és megvilágosítja... A neve? Szükséges néven neveznem őt, kinek dicsősége régóta a hazáéval egy, és vele együtt halhatatlan? Eleonora Duse - fejezte be halkán és ünnepélyesen.

A kis asszonyka elkábulva biccentett, mintegy csak befelé. A tapsvihar hazafias tüntetéshez volt hasonló. A teremben csaknem mindenki ismerte Angiolieri asszony nevezetes múltját - s így tudták méltányolni a cavaliere megsejtőképességét, elsősorban a Casa Eleonora jelen levő vendégei. Csak az volt a kérdés, mennyit tudott Cipolla maga is róla, mennyit nyomozott ki Torrèba való érkezése után az első hivatásszerű körülszaglászásnál... De nincs semmi okom szemünk előtt végzetévé növvő képességeit ésszerű alapon gyanúsítani...

Mindenekelőtt most szünet következett, s parancsolónk visszavonult. Bevallom, csaknem azóta, hogy mesélem ezt a történetet, ettől a ponttól félek. Az emberek gondolatai közt olvasni legtöbbször nem nehéz, itt különösen könnyű. Joggal kérdezhetik, miért nem hagytuk ott végre az előadást - s a felelettel adósnak kell maradnom. Magam sem értem, és a legkomolyabban képtelen vagyok számot adni róla. Ekkor már bizonyosan elmúlt tizenegy óra, lehet, hogy még több volt. A gyerekek elszundítottak. Az utolsó kísérletsorozatot meglehetősen unták, s így a természet parancsának könnyen engedtek. Őlünkben aludtak, a kislány az anyjában, a fiúcska az anyjában. Ez egyrészt megnyugtató volt ugyan, másrészt azonban eggyel több ok, hogy megszánjuk őket, s intelem, hogy vigyük már őket lefektetni. Mondhatom, hogy akartunk is engedelmeskedni ennek a megható intésnek, komolyan akartunk. Fölébresztettük szegény apróságokat, mondván, hogy most már igazán legfőbb ideje hazamenni. De eszméletre térésük pillanatában könnyörgő ellenkezésük is megkezdődött, s önök jól tudják, hogy a gyermekek iszonyát bármi szórakozás idő előtt való elhagyása ellen meg lehet törni, de lebírni nem. A bűvészt pompás, panaszták, nem tudhatjuk, mi következik még. Legalább várjuk meg, mi lesz a szünet után, inkább közben alusznak egy picit, csak haza ne menjünk, csak ágyba ne, miközben itt a szép előadás tovább folyik.

Engedtünk, jóllehet - így hittük - csak pillanatnyilag, még egy darabkára, egyelőre. Semmi sem menti könnyelműségünket, hogy maradtunk, s megmagyarázni szintoly nehéz lenne. Azt hittük, talán, hogy b-t is kell mondanunk, ha már á-t mondtunk, és meggondolatlanul egyáltalában elhoztuk ide a gyerekeket? Ez a magyarázat nem kielégítő. Vagy magunk is jól szórakoztunk? Igen is, nem is. Cipolla lovag iránt táplált érzelmeink rendkívül vegyesek voltak, de ha nem tévedek, az egész terem érzései hasonlóak voltak, és mégse ment el senki.

Vagy az alá az ígézet alá kerültünk, mely ebből a kenyerét oly különösmód kereső emberből a programon túl is, a mutatóványok közt is kiáradt, s amely megbénította akaratumkat? Éppúgy lehet, hogy a pusztá kíváncsiság játszott közre. Az ember szeretné tudni, hogyan folytatódik egy ilyen este, amely oly furcsán kezdődött, s Cipolla távozása előtt mondott egyet-mást, amiből arra lehet következtetni, hogy már rejteget valamit a tarsolyában, s a hatás további fokozódása várható.

De mindez még nem az, amiről szó van, vagyis amiről szó van, az még nem minden. Leghelyesebb volna a kérdésre, hogy miért nem távoztunk, másik kérdéssel felelni, hogy miért nem hagytuk el Torrét már régebben. Véleményem szerint a kettő ugyanaz a kérdés, és ha ki akarnék bújni alóla, egyszerűen azt mondhatnám, hogy már megfelelttem rá. Itt most éppannyira különös és izgató, éppannyira feszélyező, bántó és nyomasztó volt minden, mint Torrében általában, sőt nem csupán éppannyira ez a terem volt kisülő pontja minden különösségnek, feszélyezettségnek és izgalomnak, amivel az üdülőhely levegőjét telítve éreztük; ez az ember, akinek visszatérését vártuk, tűnt fel mindennek megszemélyesítőjeként; és ha már általában nem „utaztunk el”, logikátlan lett volna, hogy úgy mondjam, egy részletkérdésben ezt tenni. Akár elfogadják ezt maradásunk magyarázatául, akár nem, jobbat egyszerűen nem tudok adni.

Tehát tíz perc szünet következett, amelyből húsz perc lett. A gyermekek, éberem és elragadtatva engedékenységtől, találtak közben szórakozást. Főlelevenítették kapcsolataikat a népi rétegekkel, Antoniával, Guiscardóval, a csónakos emberrel. Tenyerüket szájukhoz emelve jókívánságokat kiáltottak oda a halászoknak, tőlünk tudakolva a szöveget: „Sok halacska holnap!”, „Tele legyen a háló!” Mariónak, az Esquisito pincérének is átkiáltottak: „Mario, una cioccolata e biscotti!”³⁸ És a fiú ezúttal fölfigyelt, és mosolyogva válaszolt: „Subito!”³⁹ Elég okunk volt ezt a barátságos és kissé szórakozottan melankolikus mosolyt emlékezetünkbe vésni.

Így telt el a szünet, a gongütés fölhangzott, a csevegésen feloldódott közönség elcsöndesedett, a gyerekek sóváran egyenesedtek ki a székükön, kezüket ölbe téve. A színpad nem volt elfüggönyözve. Cipolla kaszáló járással lépett a deszkára, és nyomban nekilátott, hogy mutatóványai második sorozatát bekonferálja.

Hogy összefoglaljam: ez az önérzetes nyomorék a leghatalmasabb hipnotizőr volt, akit valaha láttam. Ha a nyilvánosságnak port hintett szemébe előadásai természetével kapcsolatban, és bűvészmesternek hirdette magát, ezzel kétségkívül csak a rendőri intézkedéseket akarta elkerülni, amelyek efféle mutatóványok iparszerű üzését szigorúan tiltják. Talán a külső álcázás ilyen esetekben szokásos, és hivatalosan is eltűrik, vagy félig eltűrik. Mindenesetre a bűvész a gyakorlatban kezdettől fogva kevéssé rejtette véka alá tevékenysége valódi jellegét, és műsorának második felét most már egészen nyíltan és kizárólag a speciális kísérletezés, az akaratfosztás és -átvitel demonstrálása töltötte ki, noha a kísérő szónoklatokban még mindig a körülírás uralkodott. Nevetséges, izgalmas, csodálatos kísérletek hosszúra nyúló sorozatában, mely éjféltajt még javában folyt, az érdektelentől az iszonyúig mindent láttunk, ami megnyilvánulása e természetes-titokzatos területnek csak lehet, s a groteszk részleteket feszülten követte a kacagó, fejrázó, térdére csapó, tapsoló publikum, amely szemmel láthatóan egy erős öntudatú egyéniség varázsa alatt állt, noha, legalább az én érzésem szerint, nem minden

³⁸ Mario, egy csokoládét és kétszersültet!

³⁹ Rögtön!

háborgás nélkül Cipolla diadalainak az egyesekre és az egész közönségre nézve sajátosan megszegyenítő jellege iránt.

E diadalog előidézésében két dolog játszott főszerepet: a pálinkáspohárka és a karmos fogójú lovaglóostor. Az egyik újra és újra arra kényszerült, hogy a mester daimonionját⁴⁰ fűtse, amely e nélkül, úgy látszott, kimerüléssel fenyeget; és ez emberi részvétet keltett volna iránta, ha a másik, uralmának ez a sértő szimbóluma, ez a sivító vessző nem lett volna, amelynek fennhéjázóan mindnyájunkat alávetett, és amelynek közreműködése az elkábult s tört dacú meghódolásnál lágyabb érzelmeket nem kelthetett. Ki tudja, bánta-e? Igényt tartott-e részvétünkre is? Egészen akart-e bennünket? Egy nyilatkozatát emlékezetembe véstem, amely ilyesfélére vallott. Akkor tette ezt, amikor kísérletei tetőpontján egy fiatalembert, aki rendelkezésére bocsátotta magát, s jó ideje a szuggesztív behatások különösen fogékony médiumának mutatkozott, kézhúzások és rálehelés útján teljesen megmerevített, oly módon, hogy a mély álomba igézett ifjút tarkójánál és lábánál két szék támlájára fektethette, sőt még rá is ülhetett anélkül, hogy a deszkaszerűen merev test meghajlott volna. Valószínűtlen és förtelmes látvány volt, amint a szalonkabátos szörny ott gubbasztott a fává halt testen, és a közönség, abban a hitben, hogy a tudományos tréfa áldozata szenved, sajnálkozó kiáltásokat hallatott. „Poveretto! Szegény fiú!” - hangzottak a jószívű közbeszólások. „Poveretto! - csúfokodott Cipolla keserűen. - Rossz helyre címezték részvétüket az uraságok! Sono io, il poveretto!⁴¹ Én vagyok az, aki mindezt elszenvedti!” A kitanítást zsebre vágtuk. Jó, legyen hát ő az, akinek rovására szórakoztunk, és aki képzeletben a hasfájást is magára vette, amelyhez a giovanotto szolgáltatta a siralmas grimaszokat. De a látszat ellene szólott ennek, s az embernek nincs kedve poverettót mondani valakinek, aki a másik lealázását szenvedti.

Elébe vágok az eseményeknek, s mellőzöm a sorrendet. Fejem még ma is tele van a cavaliere szenvedéseinek emlékeivel, csak nem tudok rendet tartani közöttük, s nem is ezen fordul meg a dolog. De annyit tudok, hogy a nagy és hosszadalmas mutatványok, amelyeknek legnagyobb sikerük volt, rám kisebb hatást tettek, mint némely futó apróságok. A padnak használt ifjú is éppen csak a vele kapcsolatos rendreutasítás miatt jut rögtön az eszembe... De az, hogy egy idősebb hölgyet, aki egy szalmaszéken aludt, Cipolla abba a csalódásba ringatott, hogy úton van Indiába, a hölgy pedig önkívületben szaporán közölte szárazon és vízen esett kalandjait, sokkal kevésbé foglalkoztatott, s kevésbé furának is éreztem, mint azt, hogy nyomban a szünet után egy katonás külsejű, széles vállú úr nem tudta a karját fölemelni, mivel a púpos kijelentette hogy többé nem emelheti föl, s hozzá suhintott egyet a levegőben ostorával. Még most is látom a daliás-bajszos colonello⁴² arcát, mosolygós fogvicsorgatását az elveszett mozgásszabadságért való küzdelemben. Micsoda fonák eset! Látszott, hogy akar, és hogy nem tud; de bizonyára csak akarni nem tudott, és az akaratnak az a szabadságát bénító önmagába fonódása játszódott most le, amelyet parancsolónk már a római ifjúnak gúnyosan megjósolt.

Még kevésbé felejttem el a megindító és kísértetiesen komikus jelenetet Angiolieri asszonnyal, akinek légius ellenállás-képtelenségét hatalmával szemben a cavaliere nyilván megsejdtette már első szemtelen körülfürkészésénél a teremben. Pusztá boszorkányerővel a szó szoros értelmében fölrántotta a székéről, magával ragadta a sorból, s hogy varázs-erejét még tündöklőbb fényben mutassa be, Angiolieri urat kényszerítette, hogy nejét keresztnevéen szólítsa, mintegy létezése és előjogai súlyát vesse mérlegre, és a férj hangján mindazt fölverje hitvese

⁴⁰ Démon, gonosz szellem

⁴¹ Én vagyok a szegény fiú!

⁴² Ezredes

lelkében, ami erényét a gonosz varázslat ellen megóvhatja. De milyen hiába! Cipolla némi távolságban a házaspártól megsuhintotta ostorát, mire háziasszonyunk hevesen megvonaglott, s feléje fordította arcát. - Sofronia! - kiáltott Angiolieri úr mármost (nem is tudtuk, hogy Angiolieri asszony keresztnéve Sofronia), és joggal kezdett kiáltani, mert látni való volt, hogy minden perc késés veszedelem: nejjének arca merőn szegeződött továbbra is az átkozott cavaliere felé. Ez pedig csuklójára akasztva az ostort, mind a tíz hosszú és sárgás ujját hívó és vonzó mozgásra indította áldozatával szemben, és lépésről lépésre hátrálni kezdett. Ekkor Angiolieri asszony sápadtan fölemelkedett helyéről, egészen a bűbajos felé fordult, és imbolyogva megindult utána. Kísérteties és kínos látvány! Holdkóros arccal, merev karral, szép kezét csuklóban kissé megemelve, szinte zárt lábbal, lassan osont padjából hátráló csábítója után... - Kiáltson, uram, no hát kiáltson rá! - intette a férjet a rettenetes ember. És Angiolieri úr gyöngye hangon kiáltotta: - Sofronia! - Ó, még többször is kiáltott, sőt, minthogy felesége egyre jobban távolodott tőle, tenyerét szájához emelte, s másik kezével intett kiáltás közben. Ám a szerelem és hűség árva hangja tehetetlenül halt el elveszett hitvese mögött, s Angiolieri asszony holdkóros módján, megigézve és süketen odalebegett a középjárathoz, s a hívogató ujjú púpossal szembefordulva, a közép folyosón a kijárat felé. A hatás oly ellenállhatatlan és tökéletes volt, hogy a nő akár a világ végére követte volna a mestert, ha Cipolla úgy akarja.

- Accidente!⁴³ - kiáltott Angiolieri úr valóságos rémülettel, s amikor a terem ajtajához értek, fölugrott. De a cavaliere ebben a pillanatban, mintegy megelégedve a dicsőséget, abbahagyta a kísérletet. - Elég, signora, köszönöm - mondta, s ripacszkodóan lovagi mozdulattal nyújtotta karját a felhőkől megtérő nőnek, hogy Angiolieri úrhoz visszavezesse. - Uram - üdvözölte a férjet -, íme, hitvese. Sértetlenül visszaszolgáltatom kezébe, hálás köszönetem kíséretében. Óvja férfiassága minden erejével e kincset, mely egészen az öné, s éberségét hevítse a megismerés, hogy vannak hatalmak, amelyek erősebbek az értelemnél és erénynél, s csak kivételképp párosulnak a lemondás nagylelkűségével!

Szegény Angiolieri úr, csöndes és kopasz emberke! Nem olyan fából van faragva, mintha boldogságát akár kevésbé démoni hatalmak ellen is meg tudná védelmezni, mint azok, amelyek ijedelmét még gúnnyal is tetézik itt. A cavaliere méltósággal és felfuvalkodottan tért vissza a pódiumra, hatalmas tetszésnyilvánítás kíséretében, melyet ékesszólása még mekkertőztetett. Ha nem csalódom, különösen ez a győzelem emelte tekintélyét olyan fokra, hogy közönségét akár táncrea perdíthette volna - igen, táncrea. Ezt szó szerint értsék, s ennek következménye volt a hangulatnak bizonyos elfajulása, a kedélyeknek bizonyos késő éji fölzávartsága, valami ittas föloldódása a bíráló ellenállásnak, amely oly sokáig szegült szembe a kellemetlen ember hatásával. Természetesen győzelme teljességéért kemény harcot kellett vívnia, kivált a római ifjú acsarkodásával szemben, akinek nyakassága e győzelmet a nyilvános példaadás veszélyével fenyegette. Ám éppen a példaadás fontosságát a cavaliere is jól ismerte, és bölcsen a legkisebb ellenállás helyét választván támadási pontul, a táncorgiát azzal a vékonydongájú s önmegtagadásra hajló ifjúval kezdte, akit az elébb már megmervített. Ez meg, amint a mesternek csak tekintete is érte, mintha villám csapta volna meg, felsőtestét hátravetette, és - keze nadrágja varrásán - valami katonás álomkórságba esett, hogy szinte kiáltott róla a készség minden badarságra, amit ráparancsoltak. Az is látszott rajta, hogy egészen kedvére van ez az alávetettség, és örömet feladja gyöngye lábán álló önrendelkezési képességét; mert újra és újra ajánlkozott a kísérletekhez, és láthatóan büszke volt rá, hogy a rögtönös magaelengedésnek és akaratnélküliségnek példaképe. Most is fölment a pódiumra, s

⁴³ Az ördögbe!

az ostor egyetlen suhintása elég volt, hogy a cavaliere utasítására odafönn sztepptáncot járjon, azaz kéjes önkívületben csukott szemmel és fejét himbálva dobálja ösztövére tagjait. A tánc nyilván élvezetes volt, s nem tartott soká, míg az ifjú követőkre talált; két másik fiatalember, egyikük egyszerű, másikuk úriás öltözetben csatlakozott hozzá a szteppet járni. Ekkor jelentkezett a római úr, és dacosan föltette a kérdést, vajon a cavaliere vállalkozik-e rá, hogy megtanítsa táncolni akkor is, ha ő nem akarja.

- Akkor is, ha nem akarja! - felelte Cipolla olyan hangon, amelyet nem tudok elfelejteni. Még most is a fülemben van az a félelmetes „Anche se non vuole!”, és akkor megkezdődött a harc. Cipolla, miután ivott egy pohárával és friss cigarettára gyújtott, a római urat fölállította valahol a középjáratban, arccal a kijáratnak, maga is odaállt mögé bizonyos távolságra, és megfüttyentette ostorát, ezt parancsolva - Balla!⁴⁴ - Ellenfele meg se moccant. - Balla! - ismételte a lovag nyomatékosan, és csattantott. Láttuk, amint a fiatalember gallérjába húzza nyakát, és amint ugyanakkor egyik kezét csuklóban megemeli, és egyik sarkát kifordítja. De a kísértés e vonagló jeleinél, amelyek hol erősödtek, hol ismét alábbhagytak, sokáig nem történt egyéb. Mindenki tisztában volt vele, hogy itt előre eltökélt kemény ellenállást, hősies konokságot kell legyőzni; ez a legény az emberi nem becsületéért állt ki a gátra, rángatózott, de nem táncolt, és a kísérletezés oly sokáig elhúzódott, hogy a cavaliere kénytelen volt figyelmét megosztani; egyszer-egyszer a színpadon bokázók felé fordult, s feléjük suhintotta ostorát, hogy igájában tartsa őket, s közben félreszónokolva nem mulasztotta el a közönségnek megmagyarázni, hogy a hejehujázók egyáltalán nem fognak utólag kimerültséget érezni, akármeddig is táncolnak, mert tulajdonképpen nem azok ropják odafönt, hanem ő. Azután tekintetét ismét a római tarkójába fúrta, hogy legyűrje az akaraterőt, mely uralma ellen szegült.

S láttuk az egyre ismételt suhintások és rendületlen biztatgatások hatása alatt meginogni ezt az erőt - tárgyilagos érdeklődéssel láttuk, amelybe némely indulati elem, sajnálkozás és kegyetlen elégtételérzés is vegyült. Ha jól értettem meg az eseményt, ez az úr harckészségének tisztán negatív voltán bukott el. Nem akarásból, úgy látszik, lelkileg élni nem lehet; valamit nem akarni megtenni, tartósan nem jelenthet élettartalmat: valamit nem akarni, és egyáltalán semmit sem akarni, tehát a parancsoltat mégis megtenni, talán túl közel van egymáshoz, sem-hogy a szabadság eszméje ne kerülne közöttük kutyaszorítóba, és a cavaliere ostorsuhintásai és parancsszavai közé szőtt biztatások csakugyan ebben az irányban mozogtak, amidőn a maga titokzatos hatóerejét még megzavaró lelki buzdítással is elegyítette. - Balla! - mondotta. - Minek ez a gyötrődés? Szabadságnak mondod ezt az erőszakot önmagad fölött? Una ballatina!⁴⁵ Fáj már minden tagod. Milyen jó lesz végre engedelmeskedniük! No lám, hiszen táncolsz már! Nem is harc ez többé, hanem élvezet! - Ekképpen a makrancos ifjú testén lassan elhatalmasodott a rángás és vonaglás, emelgette karját-térdét, egyszerre fölszabadult minden ízülete, dobálta tagjait, táncolt, s a cavaliere a közönség tapsa közepette vezette őt az emelvényre, hogy a többi paprikajancsi sorába állítsa. Láttuk most a legyőzött arcát is, fönn a dobogón szembefordult velünk. Szélesen mosolygott, félig lehunyt szemmel, élvezett. Szinte vigasztaló volt látni, hogy nyilvánvalóan jobban érzi most magát, mint dacoskodása idején.

Azt lehetne mondani, hogy ez az „ eset” fordulópontot jelentett. Ezzel megtört a jég. Cipolla diadala elérte tetőpontját; a varázsló pálcája, a karmos fogójú, süvítő bőrorostor korlátlanul uralkodott. Abban az időpontban, amely előttem van, s jócskán éjfél után lehetett, a kis szín-

⁴⁴ Táncolj!

⁴⁵ Egy kis táncocskát!

padon nyolc vagy tíz személy táncolt, de magában a teremben is mindenféle mozgolódás támadt, egy cvikkeres, hosszú fogú angol nő, jóllehet a mester ügyet sem vetett rá, kikecmergett a sorból, s a középben tarantellát kezdett járni. Cipolla eközben hányavetien terpeszkedett szalmaszékén, a pódium bal oldalán, elnyelte cigarettája füstjét, s csúf fogai közt pökhendien ismét visszaárasztotta. Lábujjai hegyét billegtetve s időnként vállával nevetve nézett a földült terembe, s egyszer-egyszer félig hátrafordulva pattintott az ostorával valamelyik fickándozó felé, aki kezdett elernyedni az élvezetben. A gyerekek ébren voltak. Szégyenkezve említem őket. Nem volt jó ott lenni, számukra különösen nem, és hogy még mindig nem hurcoltuk haza őket, azt csak az általános felelőtlenség ragályos voltával tudom magyarázni, amely e késő éjjeli órán minket is elkapott. Most már minden mindegy volt. Egyébként s hál' istennek nem fogták fel az est kétes színezetét. Ártatlanságukban újra meg újra elragadta őket a boldogság, hogy kivételesen jelen lehetnek egy ilyen látványosságnál, egy bűvésztélyen. Negyedóránként mindegyre elbóbiskoltak ölünkben, s most kipirult arccal és álomittas szemmel kacagtak az ugrabugráláson, amelyet az est hőse és parancsolója az emberekkel véghezvitetett. Nem is képzelték, hogy ilyen vidám lesz az est, s ügyetlen kezecskéjükkel boldogan vettek részt minden tapsviharban. Gyermekes elragadtatásukban fel-felugráltak helyükről, mikor Cipolla Mario barátjuknak, az Esquisito Mariójának intett - intett neki, hívogató mozdulattal, ahogy szokás, kezét az orra elé tartva, s mutatóujját váltakozva, hol hosszan fölmeresztve, hol horgosra görbítve.

Mario engedelmeskedett. Most is látom, amint fölmegey a lépcsőn a lovaghoz, aki a maga bohókásan szabályszerű mozdulataival folytatja mutatóujjával a hívogatást. Egy pillanatig habozott a fiatalember, arra is emlékszem pontosan. Az est folyamán kabátja zsebébe dugott kézzel támaszkodott az oldalfolyosó egy faoszlopának, balra tőlünk, ott, ahol a harcias hajzatú giovanotto is állott, és amint láttuk, figyelt ugyan a mutatványokra, de nem túlságosan jó kedvvel, és isten tudja, mennyit értett belőlük. Szemmel láthatóan nem volt kellemes számára, hogy végezetül még közreműködésre is kényszerül. S mégis, mi sem természetesebb, mint hogy engedelmeskedett a hívásnak. Ezt már a mestersége is megkövetelte; és azonkívül lelkiileg tisztára lehetetlenség lett volna, hogy egy magafajta egyszerű fickó egy ilyen dicsőségben trónoló férfiúnak, mint amilyen Cipolla e percben volt, vonakodjék jeladását követni. Akarva, nem akarva, megvált tehát oszlopától, köszönetet mondott azoknak, akik előtte állván s hátrapillantván utat adtak neki a pódiumig, s fellépett, duzzadt ajka körül kétkedő mosollyal.

Tessék elképzelni egy zömök testalkatú húszéves fiatalembert; haja rövidre nyírt, homloka alacsony, és szemhéja nehéz a zölddel és sárgával kevert határozatlanul szürke szem fölött. Ezt pontosan tudom, mert gyakran beszélgettünk vele. Arcának felső része, a szeplős nyergű, benyomott orra, erősen hátrafelé hajlott az alsó archoz képest, melyen a vastag ajkak uralkodtak, ha beszélt - közöttük beszéd közben láthatóvá váltak a nedves fogak -, és ez a duzzadt száj a fátyolos szemmel egyetemben valami primitív mélabúval árasztotta el arcát, s éppen ez volt az oka, hogy kezdettől fogva vonzódtunk Marióhoz. Szó sem volt brutális arckifejezésről; ennek már szokatlanul keskeny és finom keze is ellentmondott volna, amely még a déliek között is föltűnt nemes formájával, s amelyből mindenki szívesen fogadta a kiszolgálást.

Emberileg ismertük őt, anélkül hogy személyesen ismertük volna - ha megengedik ezt a megkülönböztetést. Csaknem naponta láttuk, s bizonyos megértéssel néztük álmatag, könnyű szórakozottságba hajló modorát, melyet hirtelen átmenettel különös szolgálatkészség ütött helyre; komoly volt, legföljebb a gyerekek bírták mosolyra fakasztani, s ha nem is mogorva, de hozzáférhetetlen, a szándékolt szeretetreméltóság távol állt tőle, vagy inkább: lemondott a

szeretetreméltóságról, hogy tetszést keltsen, nyilván nem táplált semmi reményt az iránt, hogy tessék.

Alakja mindenesetre emléünkben maradt volna, mint egyike azoknak a szerény úti emlékeknek, melyeket jobban megőrzünk, mint sok jelentékenyebbet. Életkörülményeiről azonban csak annyit tudtunk, hogy apja kis írnok a municipión,⁴⁶ anyja pedig mosónő.

A fehér kabát, amiben kiszolgált, jobban illett neki, mint a vékony, csíkos szövetből való kopott öltöny, amelyben most a lépcsőkön haladt, nyaka körül gallér helyett habos selyemkendővel, amelynek két végére rágombolta kabátját. Odalépett a lovaghoz, de ez mutatóját továbbra is orra előtt billegtetete, úgyhogy Mariónak még közelebb kellett lépnie, egészen a nagyúr lába mellé, a székéig, mire Cipolla szétterpesztett könyökkel megfogta őt, s úgy állította, hogy láthassuk az arcát. Hanyagul, királyian és derűsen vizsgálgatta tetőtől talpig.

- Nohát, ragazzo mio⁴⁷ - mondotta -, ilyen későre ismerkedünk meg? Hidd el nekem, hogy én már ismerlek téged... Igen, igen, régóta figyelek, és meggyőződést szereztem kiváló tulajdonságaidról. Hogy is feledkezhettem meg rólad? Tudod, a sok munka... De mondd csak, hogy is hívnak? Csak a keresztnevedet akarom tudni.

- Mario a nevem - felelte a fiatalember halkán.

- Ó, Mario, nagyon jó. Hiszen ismerem a neved. Elterjedt név. Klasszikus név, egyike azoknak, amelyeket a haza megszentelt hagyományai őriznek. Bravo. Salve! - Karját és tenyerét átlósan fölmeresztette görbe vállából római üdvözlésre. Ha kissé ittas volt, azon nem lehet csodálkozni; de mindvégig nagyon tiszta hangsúlyozással és folyékonyan beszélt, bárha ebben a percben egész lényébe, még hanghordozásába is valami öntelt és basáskodó, valami pimasz és dölyfös szín keveredett.

- Nos hát, kedves Mario - folytatta -, nagyon szép, hogy eljöttél ma este, és hozzá még ilyen csinos sált csavartál a nyakad köré, remekül áll az arcodhoz, és bizonytalanságod lesz veled a lányoknál, a szép Torre di Venere-i lányoknál...

Az állóhelyről, arról a tájról, ahol Mario is állott, kacagás hallatszott - a harcias üstökű giovanotto volt, akiből a kacagás kitört, s aki vállra vetett kabátjában meglehetősen durván és gúnyosan hahotázott.

Mariónak megrándult, úgy hiszem, a válla. Mindenesetre megrándult. Talán rándulása önkéntelen volt, s a vállmozdulattal csak utólagosan leplezte azt, egyben jelezve, hogy a sál, akárcsak a torrei gyengébb nem, közömbös előtte.

A cavaliere futólag ránézett a pódiumról.

- Azzal az úrfival ott nem sokat törődünk - mondta -, féltékeny, nyilván, a kendőd sikerére a lányoknál, vagy talán arra, hogy idefönn olyan barátságosan elbeszélgetünk, te meg én... Ha nagyon akarja, majd eszébe juttatom a hascsikarását. Mi az nekem? Hát mondd csak, Mario: ma este szórakozol... És nappal egy rövidáru-kereskedésben szolgálsz ki, ugye?

- Egy kávéházban - javította ki a legény.

⁴⁶ Városháza

⁴⁷ Fiacskám.

- Mi több, egy kávéházban! Cipolla ez egyszer mellétalált! Tehát cameriere vagy, pohárnok, Ganümedész,⁴⁸ ezt már szeretem, ismét egy klasszikus emlék, salvietta! - És a lovag a közönség gaudiumára⁴⁹ újból üdvözlésre nyújtotta föl a karját.

Mario is mosolygott. - De azelőtt - szötte közbe igazságosan - egy ideig egy portoclementei üzletben szolgáltam ki. - Megjegyzésében volt valami az emberi vágyból, hogy a jóslást segítse célba találni.

- No lám, no lám! Egy rövidáruüzletben!

- Fésüket és keféket árultunk - felelte Mario kitérően.

- Hát nem megmondtam, hogy nem voltál mindig Ganümedész, nem mindig serviettával szolgáltál ki? Cipolla, még ha mellétalál is, bizalomkeltő módon teszi. Mondd, bízol te bennem?

Bizonytalan mozdulat.

- Félválasz - állapította meg a cavaliere. - Kétségkívül nehezen lehet megnyerni a bizalmadat. Magamnak is, úgy látom, nem egykönnyen sikerül. Arcodban a zárkózottság, a szomorúság vonását látom, un tratto di malinconia... Mondd hát - s biztatóan megragadta Mario kezét -, bánatod van?

- Nossignore!⁵⁰ - felelte a fiú gyorsan és határozottan.

- Bánatod van - nyakaskodott a bűvész, tekintélye szavával túlszárnyalva a határozottságot. - Azt hiszed, nem látom? Cipollát akarod lóvá tenni? Persze, a lányok, holmi fehérchseléd. Szerelmi bánatod van.

Mario élénken rázta a fejét. Ugyanekkor fülünk mellett újra megcsendült a giovanotto durva kacaja. A cavaliere fölfigyelt. Szeme valahol a levegőben kalandozott, de füle a kacagás felé fordult, s aztán, mint ahogy a Marióval való társalgás alatt egyszer-kétszer már megtette, lovaglóstorával hátrasuhintott topogó gárdája felé, hogy buzgalmuk ne lankadjon. A partnerét azonban közben csaknem elszalasztotta, mert Mario hirtelen megrándulva elfordult tőle, és megindult a lépcső felé. Szeme tája vörös volt. Cipolla az utolsó percben csípte el.

- Hoppla! - mondotta. - Jó is volna. Meg akarsz szökni, Ganümedész, a legjobb pillanatban vagy közvetlen előtte? Ha maradsz, szép dolgokat ígérek neked. Megígérem neked, hogy meggyőzlek bánatod alaptalanságáról. Az a lány, akit ismersz, és akit mások is ismernek, ez a - no, hogy is hívják? Várj csak! Szemedből olvasom ki a nevét, nyelvemen is van már, s magad is, úgy látom, egy perc és kimondod...

- Silvestra! - kiáltott letről a giovanotto. A lovagnak egy arcizma se rándult.

- Mennyi a kotnyeles ember! - szólt, alá se nézve, inkább mintegy zavartalan beszélgetésbe mélyedve Marióval. - Mennyi a kotnyeles kakas, aki folyton kukorékol, akár kell, akár nem. Az ajkunkról kapja el a nevet, az enyémről és a tiédre, és még azt hiszi a jámbor, hogy valami különös joga van rá. Oda se neki! De ez a Silvestra, a te Silvestrad, no, szólj már, ez azután a lány, mi? Valódi kincs! Elszorul az ember szíve, ha jární, nevetni vagy csak lélegzeni is látja,

⁴⁸ Különös szépségű fiú a görög mitológiában, akit Zeusz sas alakjában magával ragadott az Olümposzra, és az istenek pohárnokává tett.

⁴⁹ Itt: öröm.

⁵⁰ Nincs, uram!

olyan elragadó. És a kerek karja, amikor mos, és a fejét hátraveti, s a haját kirázza homlokából! Földre szállott angyal!

Mario előreszegezett nyakkal mered a varázslóra. Mintha elfelejtette volna, hol van, s hogy közönség is van jelen. Szeme körül megnagyobbodtak a vörös foltok, mintha festve lettek volna arcára. Ritkán láttam ilyesmit. Vastag ajka megnyílt.

- És ez az angyal okoz neked gondot - folytatta Cipolla -, vagy jobban mondva, emiatt csinálsz gondot magadnak... Ez különbség, kedvesem, igen nagy különbség, hidd el nekem! A szerelemben adódnak félreértések, mondhatni, sehol sem olyan gyakoriak a félreértések, mint ezen a téren. Azt gondolod talán: mit ért az a Cipolla a szerelemhez, a maga csekély testi hibájával? Tévedés, nagyon is jól ért hozzá, átfogó és alapos módon ért hozzá, ajánlatos szerelmi ügyekben meghallgatni tanácsát! No de hagyjuk Cipollát, hagyjuk őt ki egészen a játékból, s gondoljunk csupán Silvestrára, a te elragadó Silvestrádra! Micsoda? Talán holmi kukorékoló kakast helyez fölébed, és az vidáman kacag, amíg te sírsz? Fölébed, egy ilyen jóérezésű és megnyerő ifjú fölé? Ez igazán nem valószínű, ez lehetetlen, ezt mi jobban tudjuk, mármint Cipolla és a kislány. Ha én a helyére képzelem magam, látod, és választanom kell egy olyan szutykos fajankó, egy olyan ostoba kecese, egy olyan tengerimalac és egy Mario, egy serviettalovag között, aki finom uraságok közt mozog, aki fürgén frissítőket szolgál fel az idegeneknek, s igaz, forró érzéssel szeret engem - esküszöm, szívemnek nem nehéz a választás, s nincs kétségem, hogy kinek kell adnom, hogy pirulva kinek adtam már régen egyes-egyedül. Ideje, hogy lásd és megértsd ezt, szívem választotta! Ideje, hogy láss és megismerj, Mario, kedvesem... Mondd, ki vagyok én?

Borzalmas volt, amint a képmutató ott édeskedett, kacéran vonogatta ferde vállát, epekedve meresztette táskás szemét, és édeskés mosollyal mutogatta szálkás fogait. Ah, és mi lett a mi Mariónkból szédítő szavai közben? Nehezemre esik elmondani, mint ahogy nehezemre esett látni is, mert az a legbensőbb érzések kiszolgáltatása, az elcsüggedt és örületben fölizzó szenvedély világ elé tárása volt. Kezét összekulcsolta ajka előtt, válla mély zihálással süllyedt és emelkedett. Boldogságában nyilván nem hitt szemének és fülének, s éppen csak azt az egyet felejtette el, hogy valóban nem volna szabad nekik hinnie. - Silvestra! - lihegte leigázottan, keble legmélyéből.

- Csókolj meg - mondta a púpos. - Hidd el, szabad. Szeretlek. Csókolj meg itt - s mutatóujja hegyével, kezét, karját s kisujját szétterpesztve, arcára mutatott, szájához közel. S Mario hozzáhajolt, és megcsókolta.

A teremben mély csönd lett. A pillanat fura, iszonyú és izgalmas volt - Mario üdvözült boldogságának pillanata. E rövid s kínos percben, mialatt a boldogság és az illúzió minden lehető vonatkozása megragadta a lelkeket, nem mindjárt kezdetben, hanem nyomban Mario ajkának szomorú s groteszk egyesülése után a förtelmes hússal, mely alácsúszott csókjának, a Giovanotto kacagása hangzott föl bal felől, egyedül szakadva ki a feszültségből, durván, kárörvendően és mégis, nagyon kellene csalódnom, ha nem a szájalom együtthangzásával ennyi álomködös balság iránt, ha nem a „Poveretto!” kiáltás mellézkengésével, amelyet a varázsló az imént rossz helyre irányítottnak jelentett ki, s a maga számára igényelt.

Ugyanekkor azonban - a kacagás még tartott - a nyilvános csókkal illetett cavaliere titkon, a szék lába mellett megsuhintotta ostorát, és Mario fölriadva, hátratántorodott. Állt és bámult, hátrahajló testtel, két kezét megcsúfolt ajkára szorította, egyiket a másik fölé, azután öklével többször a halántékára csapott, megfordult, s miközben a teremben zúgott a taps, és Cipolla ölébe kulcsolt kézzel, vállrezegetve, hangtalanul nevetett, lerohant a lépcsőn. Lenn, még

teljes lendületben, lábát szétvetve hirtelen megfordult, karját előrelendítette, és két laposan lecsapó dördülés hasította át a tetszészajt és nevetést.

Hirtelen néma csend támadt. A bokázó táncosok is megálltak, és elképedve meresztették szemüket. Cipolla egy ugrással föl pattant székéről. Védekezően, oldalt nyújtott karral állt ott, mintha azt akarná kiáltani: „Állj! Csönd! El előlem! Mi ez?”, s a következő pillanatban feje mellére bukott, s visszazötytyent székére, majd oldalvást lefordult a földre, ahol fekve maradt mozdulatlanul: egymásra hányt ruhák s görbe csontok halma.

A felfordulás szörnyű volt. Zokogó hölgyek rejtették arcukat kísérajuk mellé. Orvosért, rendőrért kiáltoztak. Fölrohantak a pódiumra. Csapatostul vetették magukat Marióra, hogy lefegyverezzék; kicsavarják kezéből az apró, sötét fémű, pisztolyhoz alig hasonló masinériát, amelyet szorongatott, s melynek szinte nem is létező csöve a sorsnak oly váratlan és ismeretlen irányt szabott.

Kézen fogtuk - végre hát - a gyerekeket, és a belépő csendőrpár mellett elhaladva, a kijárat felé vonszoltuk őket. - Ez már a vége volt? - tudakolták, hogy nyugodt lélekkel távozhassanak. - Igen, ez volt a vége - hagytuk rájuk. Rettenetes vég, szörnyű, végzetes befejezés. És fölszabadító vég mégis - nem tehetek róla, így kellett és így kell éreznem!

Sárközi György fordítása